

renovabis faciem terræ (Psal. ciii, 30). Renovata est vere terra: facies, innovata in meliori, quando lingua eucharis laudes decantavit potentiae caelestis, et melos insonuit deitatis. De isto Spiritu sancto idem propheta dixit, *Verbo Domini caeli firmati sunt, et Spiritu oris ejus omnis virtus eorum* (Psal. xxxii, 6). Ignivit caelos, qui fecerat caelos: misit flammam divinam, et preparavit ad cantandum organa sua. Ergo, fratres, istum diem cum timore Dei celebrenus, quando indulgentiam accipere Spiritus sancti meruimus.

SERMO CLXXXVII. (a).

In Pentecoste, vi (b).

Lex scripta et lex gratiae. In superioribus coenaculi invenit Apostolos, et scripsit Legem in mentibus eorum, qui in alto monte Legem in tabulis scripserat: in tabulis lapideis propter duritiam cordis Judaeorum; at nunc in mentibus Apostolorum: quia ibi terror, et hic amor. Ibi scripsit Legem cum fulgore praemicante; hic instruxit

(a) Alias, inter Vignerianos 23, in parte secunda Supplementi.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Non Augustini est, sed auctoris cujusdam ignobilis, uti vel hae sentit, qui in 2 tom. Supplementi vulgaverat Vignerius.

apostolicas linguas in igne refrigerante. De monte illo fugiebant populi, ne vocem Dei terribiliter loquentis audirent; hic omnes de toto saeculo nationes non fugiunt, sed conveniunt audire loquentem in organis suis Spiritum sanctum. Audistis nominatos Parthos, Medos, Indos et Persas, Cretes et Arabes (Act. ii, 9), ac ceteros quos lectio Actuum Apostolorum nominavit: totus mundus ibi erat, quadagesima dies ascensionis Domini eos congregaverat: quia decem praecceptorum numerus totam auctoritatem Scripturarum complectitur in orbe terrarum. Ideo quatuor deni faciunt quadraginta, superest alius denarius, qui est vitae aeternae denarius, ut mercedem de pignore sancti Spiritus acciperent Piscatores. Inventum est; impletum est quod promissum est. Data est denarii pretiosi decima sacramenti arrha; superest quinquaginta dierum gratia promissa, et perfecta laetitia. Conclusum est Pascha, tacet Alleluia, sed non cum maestitia; quia pignus sancti Spiritus accepimus pretiosum: ut quotidie habeamus ipso habitante solatium, ut cum Christo vivamus, et per ipsum ad Pascha venturi temporis incolumes iterum veniamus.

Appendicis

CLASSIS III.

SERMONES DE SANCTIS.

SERMO CLXXXVIII. (a).

In festo S. Vincentii (b).

1. *Exordium.* Conctorum licet, dilectissimi, gloriosas martyrum passiones, quos distincta regionibus loca meruerunt, una fides faciat omnibus indiscreto honore venerabiles; propriam tamen sibi in hoc venerationis obsequio illi vindicant dignitatem, qui Ecclesiam Dei et documentis praeceteris exerunt, et patrocinii adjuverunt. Inter quos juste beati levitiam Vincentium, cujus confessione et morte Christum incredulis praedicatum incunctanter agnoscimus, catholicis studiis celebramus. Qui ut fidelium devotionem Deo studiosius commendaret, altiori charitatis flammescens affectu, morti sese tandem fideliter obtulit: quo videlicet robor fidei in solidissima petra Christo fundatum, sequacibus imitandum daretur; necnon et semen apostolicae praedicationis per eum pluribus disseminatam, ope suae intercessionis tutum ac perfectae consummationis fruge refertum, in caelestibus demum horreis conderetur. Hunc ergo amplius propria venerentur, quem etiam peregrina mirantur: quatenus eis se largiorem exhibeat in beneficiis, quibus se amabiliorem cognoscat in gaudiis; fiatque in ejus solemnitate uberior laetitiae ambitus, de quo fidei crevit effectus.

2. *Levita sanguinis Domini minister. Tormentis invictus.* Hujus denique spiritus tanto virtutum munere claruit, ut sacri ministerii fultus officio, qui Filium Dei Dominum nostrum secuturus esset in passione,

(a) Alias, de Sanctis 13.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. In excusis huius locum obtinuerat inter sermones et Leonis et Augustini; huic vero in nostris prope omnibus manuscriptis assignabatur. Sed nec Leonis nec Augustino tribui patitur stilus, iudice Quesnelio in Operum S. Leonis tomo 1, pag. 384. Et vero se ipse auctor huiusmodi gente declarat in sermonis exordio: istisque praesertim verbis, « Hunc ergo amplius propria venerentur, quem etiam peregrina mirantur, » significat se Vincentium martyrem apud eos celebrare, qui locum incolant praedicatione ipsius et passione vel corporis praesentia illustratum et consecratum.

ejusdem Christi calicem credentibus prius ministraret in salutem. Cujus haustu feliciter mente ebriatus, rabidi hostis atque in Christum saevientis insaniam interritus adiit, modestus sustinuit, securus irrisit; sciens paratus esse ut resisteret, nesciens elatus esse quod vinceret: quia cujus amore spiritualibus armis praemunitus resistebat, ejus adjutorio quidquid poenarum in illum furentis ira excogitabat, insuperabilis fortiter patiendo vincebat. Ideo hunc non laminae ignitae sartaginis, non equulei, non unguiae ferreaeque manus, non vires pavendae cadentium, nec dolor scissorum membrorum, non foci fragor et strepitus in patentibus visceribus salis injectio, Daciani quiverunt aliquatenus subdere jussioni: sed dum in tantum ejus vecordiae tumor excresceret, ut tantis passionum subactum doloribus aut vicisse aut interemisse se laetabundus extolleret, suscepta spe frustratus, unde victor visus est apparere, inde victus compulsus est erubescere; quoniam quo Dei Martyr duriori urgebatur poena, eo ampliori confessionis exsultabat constantia.

3. *Operatio diaboli in Daciano, Christi in Vincentio. Clam torquetur Vincentius.* Unde ipsius passionis vel ultima providere seu memorari, fratres, evidentiis placet: quatenus animadvertat Sanctitas vestra, quo diabolus suum perduxerit dolis ministrum, vel quomodo Christus suum in finem usque servaverit famulum. Ex quo illud sane erat mirabile, quia quantum iste extrinsecus multiplici poenarum genere contritus arctabatur, tantum intrinsecus exultante interiori homine dilatabatur: quantumque ille exterius jactantia temporalis potentiae inflabatur, tantum interior despici se perpendens, interiori vexatus homine praefocabatur. Contemni igitur se videns saeviebat, nec in quem jam vindictam inferret inveniebat. Videbat namque deservientium manus carnis suae plus in eo invenire vulneris quam corporis: solumque vigentem spiritum eo stultitiam exprobrare suam, quo provocabat veritatis norma. Quapropter credens quod causam confusionis averteret, si personam quae se spreverat, absente, minusque Dacianus erubescere-

ret, si Vincentium populus non videret, jussit eum a publico removeri. Sed ne sic quidem careret supplicio, contusa quo jacebat testa substernitur; ut vis acuminis concisam molem superjecti corporis plus discenderet, atque reddita tormentis membra quæ secerant, obvia suscipere fragmina.

4. *A Deo sanatur, et in molli lecto moritur.* Fallitur tamen vincendi opinione cæca crudelitas. Nam divina bonitas dilectum suum amplius in confessione comitata inferit novam tenebris lucem, et tabernaculum splendidum obscurum reddit ergastulum. Fovebat laceros artus medica Dei manus, et venustiori pristinae sanitate augmento fossi lateris damna supplebat. Insolita igitur hujus luminis claritate percussus obstupere custodes: quin et vocem, Angelis hymnum Deo concinentibus, mens pallidi janitoris expavit. Currit exanimis minister ad præsidem, quem gravius relatio nuntii, quam ictus erat percussura gladii: et cum non possit ex magnitudine rei tacere quod viderat, tremor justicæ occupat, dolor lacerat, furor inflammat. Et ne in pœnis vincens Vincentius gloriæ martyrii obtineret, Citius, inquit Dacianus, producatur e carcere; ne dum insistimus rebellem punire, videamur eum potius victoria coronare. Profertur itaque ex illo tetri carceris barathro, cœlesti quidem gratia pulchrior, et si adhuc esset passurus, robustior. Sed ubi desiderium ad regni vocationem tendentis nullo pœnarum vel mortis genere frangendum intelligit, jubet invida mens lenioris stratii fulcra substitui, ac blandiori eum requie confoveri: scilicet ut si amoto paululum carnifice animam quietus exhalaret, diceretur non esse occisus, sed mortuus: quasi non eum pœna peremerit, cum quo et pœna simul perierit.

5. *Feris objectum corpus ejus.* Interea beatum Vincentium cœlestis aula suscipit, ac beate felicitatis munere donat. Ad cujus ingressum angelici letantur spiritus, omnesque simul concives gratulantur sancti. Nosque tibi gratias agimus, Domine Jesu, quod anima tuo digna consortio, quæ pertinax tulit supplicium, mendax fugit obsequium: et quæ fuit contenta persecutor quod fureret, sit designata quod parceret. Cognito igitur sancto ejus abcessu judex insanus, et quia Christus vicisset in Vincentio nesciens Dacianus, illius sibi promittit cadaveris expositione vindictam, cujus gemit ex virtute victoriam. Feris namque et canibus cœpta furoris superbia absumendum projici mandat lictoribus: ut tali pastu eorum impleret ventrem, quorum ipse gerebat mentem.

6. *Corvus tuetur, lupus veneratur.* Sed ut divinis excrecentibus beneficiis majoris victoriæ Vincentio gratia conferatur, mittitur corvus, avis inimica cadaveribus, expositas corporis dapes servatura jejuna. Hinc, fratres dilectissimi, hinc advertite distincta meritum obsequia. Elias quondam impias Achab vel Jezabelis manus cante declinans, in deserto corvis ministrantibus pascitur: assertor autem veritatis Vincentius Daciani rabie peremptus, feris exponitur consumendus, sed corvo famulante servatur intactus. Obtinuit ergo Elias divino nutu, corvis præstantibus, quo aleretur (III Reg. xvii); præstitum est Vincentio, obsequente quoque corvo, ne comederetur. Qui ut cœlitus se custodem designatum ostenderet, adventantes reliquas aves eminens non segni impetu perturbabat; inter quas immanem quoque lupum propius accedentem, veluti qui commissum thesaurum sacrilega audacia attaminare præsumeret, pennis et alis diverberans procul abegit. Sed ille quod non tam ad inferendam venisset injuriam, quam ad augendam miraculi pompam, quadam sui habitudine stupidus indicabat. O impudens furor, et stulta vesania! Corvus obsequitur, lupus veneratur; Dacianus persequitur, nec erubescit velle se adhuc ferox perdere, quem mansuefacta bestialis feritas satagebat protegere.

7. *In mare demersum littori redditur.* Unde ad occidendam Martyris laudem non jam secretum, sed pro-

fundum elegit; credens sibi ad delitescendam ejus gloriam non clau tra fidem servatura, sed maria: quasi non idem elementis Dominus esset, per quem dudum ei carceris abdita cœlesti fulgore radiata micuissent. Datur nautis mergendum corpus in fluctibus; ut ad auxilium saltem æquora proficerent, cui ad vincendum Christi militem terra defecisset. Enavigatis itaque magna ex parte freti gurgitibus, projectum inter sorbentes undas præpotens est Dei dextera consecuta; et quæ spiritum intulerat in cœlum, corpus mox retulit ad sepulcrum. Sic prædicator voritatis, charissimi, nec tormentorum vincitur pœnis, nec tenebrosi carceris superatur angustias. Non bestiis projectus dilaniatur, non profundo celatur; sed littori redditur, præconio diffamatur: ut qui vere confessus fuerat nomen deitatis, in veritate sibi adesse experiretur divinæ suffragia bonitatis. Cujus gloriosam virtutum vitam ita pretiosæ mortis gratia decoravit, ut quod viveudo docuit, moriendo constanter astruxerit: erat viveo consequens quatenus ad ejus visionem per mortem attingeret, quem probabilis vitæ conversatione semper attestatus fuisset, sciens quod de contemptu præsentis vitæ gloria surgit beatitudinis æternæ; præstante Domino nostro Jesu Christo, qui vivit et regnat Deus in secula sæculorum. Amen.

SERMO CLXXXIX (a).

In festo Conversionis S. Pauli (b).

1. *Prophetia Jacob de Benjamin in Paulo impletur.* Hodie de Actibus Apostolorum lectio hæc pronuntiata est, ubi Paulus apostolus ex persecutore Christianorum, annuntiator factus est Christi. Prostravit enim Christus persecutorem, ut faceret Ecclesiæ doctorem: percutiens eum et sanans, occidens et vivificans. Occidit agnus lupum, faciens agnum de lupo. Ita enim erat in præclara prophetia, cum Jacob patriarcha benediceret filiis suis, præsentia tangens, futura prospiciens. Prædictum erat quod in Paulo contigit. Erat autem Paulus, sicut ipse testatur, de tribu Benjamin (*Philipp. iii, 5*). Cum autem Jacob benedicens filios suos, venisset ad benedendum Benjamin, ait de illo: *Benjamin lupus rapax.* Quid ergo? lupus rapax semper? Absit: sed qui mane rapiet prædam, ad vespeream dividet escas (*Gen. xlix, 27*). Hoc in apostolo Paulo impletum est; quia et de illo dictum erat. Jam, si placet, audiamus illum mane rapientem, ad vespeream escas dividentem.

2. *Paulus, lupus mane rapiens.* Mane et vespere posita sunt pro eo ac si diceretur, Prius et postea. Sic ergo accipiamus, Prius rapiet, postea dividet escas. Attendite raptorem: *Saulus, inquit, acceptis epistolis a principibus sacerdotum ibat, ut ubicumque inveniret Christianos, ad sacerdotes attyheret et adduceret* (*Act. ix, 1, 2*), utique puniendos. Ibat spirans et an-

¹ Hic Mss., omissis, *Prostravit enim, etc.*, subjiciunt, *Percutiens eum Christus, etc.*

² Ita Mss. Al editi, *occisus agnus a lupis, faciens agnos de lupis.*

³ Sirmondus e Mss. m. et v., *cumque inveniret viæ Dca sectatores.*

(a) Alias, de sanctis 14, et de Diversis 33.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Constat ex sermonum diversorum fragmentis. Nam exordium, « Hodie de Actibus Apostolorum, » etc., est sermonis 278, ex cuius initio desumptum etiam illud est, quod hic pro conclusione ponitur, « Utilitas autem rei gestæ, » etc. Mediæ vero, ab istis verbis, « Percutiens eum et sanans, occidens et vivificans, » etc., pertinet ad sermonem de apostolo Paulo, 279, qui inter Sirmondianos erat 24. Atque hæc tota est structura sermonis alias 14 de sanctis, qui in Romano Breviario et aliis quibusdam ad Festum Conversionis S. Pauli legitur: at sermo qui de Diversis fuerat 33, nihil ab illo in prima et media parte differens, hoc in postrema diversus erat, quod hisce verbis, « audio ejus nomine non eorum bari, » proxime subiungebatur conclusionis loco, « O beate Anania, merito in timorem te dares, » etc., quem admodum habes infra in fine sermonis 204.

pelans cœdes; hic est mane rapiens. Nam et quando lapidatus est Stephanus primus martyr pro nomine Christi, evidentius aderat et Saulus: et sic aderat lapidantibus, ut non ei sufficeret si tantum suis manibus lapidaret. Ut enim esset in omnium lapidantium manibus, ipse omnium vestimenta servabat: magis scævians omnes adjuvando, quam suis manibus lapidando (Act. vii, 57). Audivimus, *mane rapiet; videamus ad vesperam qualiter dividat escas.*

5. *Ad vesperum dividit escas. Paulus forma credere incipientium.* Voco Christi de cœlo prostratus, et accipiens desuper interdictum jam scævienti, cecidit in faciem suam; prius prosternendus, postea erigendus; prius percutiendus, postea sanandus: non enim in illo postea Christus viveret, nisi occideretur in eo quod male ante vixisset. Quid ergo prostratus audit? *Saute, Saute, quid me persequeris? Durum est tibi contra stimulum calcitrare.* Et ille: *Quis es, Domine?* Et vox desuper: *Ego sum Jesus Nazarenus quem tu persequeris.* Membris adhuc positus in terra capti clamabat in cœlo, et non dicebat, *Quid persequeris fideles meos; sed, Quid me persequeris?* Et ille: *Quid me jubes facere?* Jam parat se ad obediendum, qui prius scæviebat ad persequendum. Jam formatur ex persecutore prædicator, ex lupo ovis, ex hoste miles; audit quid facere debeat. Cæcus sane factus est, ut interiori luce fulgeret cor ejus. Exterior lux ad tempus subtracta est persecutori, ut redderetur prædicatori: et tamen eo tempore quo cætera non videbat, Jesum videbat. Ita et ex ipsa cæcitate ejus informabatur mysterium credentium, quod qui in Christum credit ipsum inveni debet, cætera nec nata computare. Creatura vilescat, ut Creator in corde dulcescat. Videamus ergo.

4. *Sauli inmanis fama.* Adductus est ad Ananiam, et Ananias interpretatur Ovis. Ecce lupo rapax adducitur ad ovem sequendam, non rapiendam. Sed ne rapientem ovis expavesceret lupum, ipse pastor de cœlo qui omnia faciebat, nuntiavit lupum venturum ovi, sed non scæviturum. Et tamen tam inmanis fama lupum illum præcesserat, ut non posset ovis auditu ejus nomine non conturbari. Nam cum Dominus Jesus eicenti Ananias nuntiasset Saulum venisse, jam ut crederet, et ad eum Ananiam ire debere; ait Ananias: *Domine, audivi a multis de viro hoc, quod multa mala sanctis tuis operatus est; et nunc litteras accepit a principibus sacerdotum, ut ubicumque invenerit tui nominis sectatores, pertrahat.* Dominus autem ad illum: *Sine; ego illi ostendam quanta illum oportet pati pro nomine meo* (Act. ix, 4-16). Mira et magna res geritur: lupo scævitia interdicitur; lupo ad ovem captivus ducitur. Tanta autem præcesserat fama lupi raptoris, ut ejus nomine auditio timeret ovis etiam sub manu pastoris. Confortatur; ne jam putet scævientem, ne timeat fimentem. Ab Agno pro ovibus mortuo, sit ovis secura de lupo.

5. *Quantumvis patiamur, præponderat quod speramus.* — *Ego, inquit, illi ostendam quanta illum oporteat pati pro nomine meo.* Ubi terror, ibi salus¹. Qui faciebat contra nomen pastoris, patitur pro nomine pastoris. O scævitia! o misericordia! Vides illum præparare ferrum: secaturus est, non perempturus; curaturus, non occisurus. Christus dicebat, *Ego illi ostendam quanta illum oporteat pati pro nomine meo.* Sed quo hinc? Ipsum qui patiebatur audite: *Non sunt condignæ passionibus hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis* (Rom. viii, 18); ac si dicat, *Scævial mundus, fremat mundus, increpet linguis, coruscet armis, quidquid potest faciat; quid faciet ad id quod accepturi sumus? Appendo quod patior contra id quod spero: hoc sentio, illud credo; et tamen plus est quod credo, quam quod sentio. Quidquid est quod scævii pro nomine Christi si potest vivi², tole-*

rabile est; si non potest vivi, migrare hinc facit: non extinguit, sed accelerat ipsum præmium, ipsam dulcedinem; quæ cum venerit, sine fine erit. Opus cum sine; merces sine fine. Nam et operarius deficeret in via, nisi attenderet quid accepturus esset. Cum enim attenderis quid sis accepturus, omnia tibi erunt vilia quæ pateris, nec digna æstimabis pro quibus illud accipias. Miraberis tantum dari pro tantillo labore. Via nostra Christus est, Christum attendite. Pati venit, sed et glorificari; contemni, sed etiam exaltari; mori, sed etiam resurgere.

6. *Pauli conversionis utilitas.* Ista cogitant:es, fratres charissimi, non desperemus; quia etsi peccatores sumus, magnum medicum habemus. Ipsum Medicum audite: *Non veni, inquit, vocare justos, sed peccatores ad penitentiam* (Matth. ix, 13). Utilitas autem re gesta: hujus hæc est: Apostolus ipse commemorat in Epistolis suis. Dicit enim ad hoc sibi veniam datam omnium peccatorum suorum, ut nemo de se desperet, qui fuerit magnis peccatis involutus, et in magnis sceleribus irreversus: quasi veniam non sit accepturus, si conversus fuerit ad eum qui pendens in cruce et pro persecutoribus oravit, dicens: *Pater, ignosce illis, qui nesciunt quid faciunt* (Luc. xxiii, 34). Factus est ille ex persecutore prædicator et doctor Gentium. *Qui prius, inquit, fui blasphemus, et persecutor et injuriosus* (I Tim. i, 13). Vides meritum cui poena debebatur? Ergo poena non redditur, sed misericordiam pro poena consequitur. Gratia enim salvi efficiuntur de peccatis nostris; largiente ipso Domino nostro Jesu Christo, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO CXC (a).

In Cathedra S. Petri, 1 (b).

1. *Festivitatis ratio.* Institutio solemnitate hodiernæ a senioribus nostris Cathedræ nomen accepit, ideo quod primus Apostolorum Petrus hodie episcopatus cathedram sui cepisse referatur. Recte ergo Ecclesiæ Natalem sedis illius colunt, quam Apostolus pro Ecclesiarum salute suscepit, dicente Domino: *Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam* (Matth. xvi, 18). Petrum itaque fundamentum Ecclesiæ Dominus nominavit: et ideo digne fundamentum hoc Ecclesia colit, supra quod ecclesiastici ædificii altitudo consurgit. Unde convenienter Psalmus qui lectus est, dicit, *Exaltent eum in Ecclesia plebis, et in cathedra seniorum laudent eum* (Psal. cvi, 32). Bene autem enim Deus in Ecclesia exaltari præcepit; quia dignum est ut fundamentum hoc in Ecclesia honoretur, per quod ad cœlum conscenditur. Quod natalis ergo cathedræ hodie colitur, sacerdotale honoratur officium. Sibi hoc Ecclesiæ præstant quibus necesse est ut tanto plus habeant dignitatis³, quanto

¹ Inserit hic Ms. de Cultura: *sed misericordiam consequutus sum. Hæc misericordiam dona fuerunt, non debita meritum. Ut ergo enim Dominus sic rocaret, quæ merita ejus præcesserant? Non dico quæ præcesserant coronandum, sed quæ damnandum. Ecclesiæ persecutorem fecit pacis prædicatorem. Ecce, fratres, cui debebatur poena, coronam debetur. Qui, inquit, fui blasphemus, et persecutor, et injuriosus. Vides, etc.*

² Sic Mss., At editi, sibi hæc Ecclesiæ invicem præstant; quia tanto necesse plus habet Ecclesiæ dignitatis.

(a) Olim, de Sanctis 15, et post, in Appendice 74.

(b) Incerti auctoris, non Augustini, iudicio Lovaniensium: licet hæc ipsa die sub ejus nomine legatur in Romano Breviario. Augustino alijudicant etiam Verlinus et Vindingius. Usum enim conferendi cibos et vinum super tumulos defunctorum, quem hic mirari se dicit concionator, frequentatum in Africa viderat Augustinus, ut patet ex lib. 6 Confessionum, cap. 2; de Moribus Ecclesiæ, cap. 54; contra Faustum, lib. 20, cap. 21; epistola 22, n. 6, etc. In manuscriptoribus quidem nonnullis post hæc verba, « quanto sacerdotale officium plus honoris, » nihil de illa prorsus observatione, sed deinceps de hujus festivitatis occasione tantummodo disputatur. Verum hæc festivitas Africanis ignota fuisse videtur salate Augustini, nec in Ecclesiæ Carthaginensis Calendario neppure vulgato reperitur. In Ms. S. Petri Carnutensis ascribitur S. Clementi.

¹ Ita in Mss. nonnullis et in sermone alias de Diversis 36. At in Ms. de Cultura, *ubi error, ibi salus.* In m., *ubi terror?* ubi Saulus?

² Ita Mss. At editi hic et mox, *vinct.*

sacerdotale officium plus honoris.

2. *Superstitio hac die inducta. Animæ sanctæ jam sunt cum Christo.* Cum solemnitatem hanc Ecclesiis merito religiosa observatio introduxerit, miror cur apud quosdam infideles hodie tam perniciosus error inereverit, ut super tumulos defunctorum cibos et vina conferant; quasi egressæ de corporibus animæ carnales cibos requirant (a). Epulas enim et refectiones caro tantum requirit; spiritus autem et anima his non indigent. Parare aliquis suis charis dicit, quod ipse devorat; quod præstat ventri, imputat pietati. Cessate ergo, fratres, ab hoc gentili infidelitatis errore. Animæ enim sanctæ, quæ in hoc sæculo aut per vitæ innocentiam puræ sunt, aut penitentia satisfactione purgantur, a Salvatore nostro recipiuntur, et cum eo esse credendæ sunt, secundum Apostoli dictum, *Cupio dissolvi et esse cum Christo (Philipp. 1, 23)*. Animæ ergo fratrum parentumque nostrorum minime cibis carnalibus delectantur: offendi his magis possunt quam delectari, si cum illæ in sacris sedibus maneant, vos eas in terra esse credatis. Cessate ergo ab his erroribus, et, sicut scriptum est, *Quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram (Coloss. 3, 2)*: ut superstitiones fidei nostræ contrarias repudiantes, dum ea quæ Deo placita sunt facitis, etiam vos cum Christo in æternum esse possitis. Quod ipse præstare dignetur, etc.

SERMO CXCI (b).

In Cathedra s. Petri, u.

1. *Concurrat festum hoc cum Quadragesima.* Quamvis solemnitas festivitatis hodiernæ a nobis merito honoretur; quia dum Natalem Cathedræ colimus, episcopatum Petri apostoli veneramus: tamen quandoquidem intra Quadragesimæ dies hæc solemnitas venerit, facere eam nobis debet sanctorum dierum reverentia gratiorem. Bene enim Natalem Cathedræ inter ipsa juniorum initia nobis Deus præstitit: ut dies quæ prius erat intemperantiæ, nunc sit sobrietatis; quæ erat gula, sit abstinentiæ; quæ erat peccati, sit sanctitatis. Et quia increduli homines videntur ad superstitionem hanc specie esse pietatis attracti, ostendam eis qua ratione animas defunctorum suorum juvare utilius possint.

2. *Quibus modis defunctis subveniatur.* Orent quotidie pro charis suis, interpellent Dominum voce flebili, precentur eis errorum veniam, lapsuum remissionem; pascant esurientes, vestiant nudos: ut si quid defunctorum negligentia minus factum est, fide viventium impleatur. Adhibeat quoque unusquisque pro charis suis sanctorum preces, sacrificia offerat, et sacerdotali eos prosecutione Domino commendat. Quod quidem a nobis si forte requiratur unde dicatur: cum hoc non nostra doctrina sit, sed Ecclesiarum; et si Ecclesiarum, utique Dei, quia magister Ecclesiarum est omnium Deus: ita illius verbis respondebimus, Hæc sunt quæ charos vestros juvare possunt, hæc sunt refrigeria quiescentium, hæc remedia defunctorum.

† Ms. rm., *fideles*. Alii cum editis, *infideles*; id est, *incredulos*, uti vocantur in sermone subsequenti, n. 1.

(a) Ab iis vero, quæ hic reprehenduntur, observationibus in hac festivitate deterreri fideles Turonense 2 concilium anni 567, can. 22, jubet: «Sunt etiam qui in festivitate Cathedræ domini Petri apostoli cibos mortuis offerunt, et post missas redeuntes ad domos proprias, ad Gentilium revertuntur errores:» ad ritus nimirum quos observabant Pagani in Feralibus, quæ in prisco Calendario Romano incipiunt die vigesima februarii, et durant ferme usque ad finem ejusdem mensis: in quibus Manes placebantur, eorum tumulis cibo quo vescerentur apposito. Unde Varro, lib. 5 de Lingua Latina, «Feralia,» inquit, «ab inferiis et ferendo; quod ferunt tum epulas ad sepulcrum, quibus jus ibi parentare.»

(b) Eodem stilo conscriptus est, et in idem observationis sive superstitionis genus, quod reprehenditur in superiore sermone; cui sermoni proxime subjectus in veteribus libris, imo eum ipso in unum corpus redactus in quibusdam manuscriptis reperitur.

3. *Dapes sepulcris appositæ nihil eis prosunt.* Cibi autem et pocula, quæ sepulcris superponuntur, si qua superstitionis istius cura ad defunctos pertinet, hædi his magis quam delectari possunt. Huic si aliquis vinum offerat, quem sentit pro vini et gulæ nimietate torqueri, contumelia hoc magis est quam humanitas, exprobratio criminis, non officium charitatis. Ita fit ut videantur defunctis peccatoribus a charis suis non tam amoris solatia tribui, quam conscientia tormenta cumulari. Hæc de peccatoribus diximus. Si autem sanctus est cui hæc parantur, nihil quidem ad eum pertinet. Illud unusquisque vestrum agat quod superius diximus, ut per orationes, per eleemosynas, per sacrificia, per oblationes et defunctis suis prosit, et ipse sibi: id est, ut si peccator est pro quo hæc agit, alleventur peccata ejus; si autem sanctus est pro quo sacrificia Deo offert, in æternum cum Sanctis esse mereatur: præstante ipso Domino nostro Jesu Christo, cui est honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO CXCI (a).

In Cathedra s. Petri, m (b).

1. *Petrus suis erroribus profecit. Dignitas et ratio nominis Petri.* Nostis, fratres charissimi, beatissimum Petrum in Salvatoris passione suis erroribus profecisse, et posteaquam negavit Dominum, fuisse apud Dominum meliorem. Fidelior enim factus est posteaquam fidem se perdidisse deslevit; atque ideo majorem gratiam reperit quam amisit. Tanquam bonus enim pastor tuendum gregem accepit: ut qui sibi antea infirmus fuerat, fieret omnibus firmamentum; et qui interrogationis tentatione nutaverat, ceteros fidei stabilitate fundaret. Denique pro soliditate devotionis Ecclesiarum petra dicitur, sicut ait Dominus: *Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam (Math. xvi, 18)*. Petra enim dicitur, eo quod primus in nationibus fidei fundamenta posuerit, et tanquam saxum immobile totius operis christiani compagem molemque contineat. Petra ergo pro devotione Petrus dicitur; et petra pro virtute Dominus nuncupatur, sicut ait Apostolus: *Bibebant autem de spiritali sequente eos petra; petra autem erat Christus (1 Cor. x, 4)*. Recte consortium meretur nominis, qui consortium meretur et operis. In eadem enim dono Petrus fundamentum ponit, Petrus plantat; Dominus incrementum dat, Dominus irriguum subministrat. Petrus ergo tentationibus suis profecit, fletibus suis gaudet, periculis suis crescit.

2. *Petri gressus super aquas. Fide sustentatur. Mirabilior est quam transitus Israel per mare.* Sic namque in mare dum super undas temerarius viator ingreditur, mutat incessu, sed convalescit affectu: periclitatur corpore, sed devotione non labitur; mergitur pedibus, sed Christi dextera sustentatur. Sustentabat enim fides, quem unda mergebat: et quem fluctuum procella turbabat, Salvatoris dilectio confirmabat. Ambulabat enim in mari Petrus magis dilectione, quam pedibus (Math. xiv, 29). Non enim videbat ubi pedum vestigium sigeret; videbat autem ubi sigeret vestigium charitatis. In navi enim positus considerat Dominum; et amore ejus ductus descendit in mare.

(a) Alias, de Sanctis 16.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Remanserat apud Lovanienses dubius: rejicitur ut spurius a Verlino et Vindingo. Inter Ambrosii quippe et Maximi Sermones, mutato duntaxat initio, excusus est, lysi que Ambrosio in Theodericensi Ms. inscribitur, sic incipiens: «Adstruximus superiore Dominica sanctum Petrum in Salvatoris passione suis erroribus profecisse,» etc. Quibus verbis nescias an designetur homilla apud Maximum 3, de Penitentia Petri, qui est sermo apud Ambrosium exordium habens, «Sæpius diximus,» etc., idemque in veteri codice ante mille annos scripto nomen Augustini falso præferens. Hujus nimirum sermonis conclusio sic habet: «Videte ergo quantum fletus profuerit Petro. Antequam fletet,» etc. Confer Ambrosii Commentarios in Lucæ caput 22, serm. 6, de Variis actionibus.

Non cogitat labentes aquas, non fluentia currentia : et dum Christum respicit, non respicit elementum; credit fidem etiam inter undas solidum invenire vestigium. Jactetur licet fluctibus mare, ventis pelagus conturbetur; non tamen Petri turbatur semita, quæ ducit ad Dominum. Ambulat igitur super aquas Petrus, et sub pedibus ejus mollis unda non cedit. Legimus in Veteri Testamento, filios Israel per mare Rubrum siccis itineribus ambulasse, et ad securitatem gradientium, ne laborerent unda, in soliditatem quamdam fuisse mutatam (Exod. xiv, 29). Quanto hic melius, quando ambulante Petro nec mutatur unda, nec labitur; nec solidatur aqua, nec refugit? Melius, inquam, est, ubi eadem unda quæ fluctuat, et sustentat; ubi idem gurges qui mergit, et famulatur. Illic ut portaretur per mare populus Israel, meatum suum natura perdidit: hic portatur in aquis Petrus, et cursum suum fluentia non perdunt.

3. *Deficiente fide deficit semita. Non nisi per pericula venit ad Christum.* Temerarius ergo viator Apostolus novi itineris viam carpit, modo curvati gurgitis molem ascendit, modo subsidentis undæ sinus descendit, et inter marinos fluctus ascensus illi itineris descensusque non deest. Sed ubi turbatus ventis, exagitatus procellis, incipit timere quod credidit: statim ei gurges subtrahitur, unda subducitur. Mox enim defatiscenti fide, defatiscent et semita. Tunc exclamans ad Dominum Jesum, salvum se fieri deprecatur. Quem apprehensum manu Salvator liberat, et subjungit dicens, *Modicæ fidei, quare dubitasti* (Matth. xiv, 30, 32)? Hoc est, Cur tam parvæ fidei es, in qui credendo in mare ambulare cœperas, non id perseverando transires? scriptum est enim, *Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit* (Id. x, 22). Sed dum cunctaris et dubitas, iter quod ingressus fueras perdidisti. Cur, inquam, tam modicæ fidei es, ut non ea fide qua venire cœperas, pervenires? Intellige ergo quia in mari credulitas te portabat, perfidia submergebat. Igitur, fratres, sanctus Petrus dum fluctuat, dum mergitur, dum periclitatur, sic pervenit ad Dominum: ostendens nobis quod non nisi per pericula properatur ad Christum. Multi enim diabolici fluctus sunt in hoc mundo, tentationum multa naufragia, a quibus ita liberari possumus, si clamantibus manum suam Salvator extenderit. Nos ergo clamare ad Dominum non cessemus, ille auxilium solitum non negabit. Jesus Dominus noster, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO CXCIII (a).

De Annuntiatione Dominica, 1 (b).

1. *Diabolus ea arte qua hominem deluserat, a Christo delusus. Christus Deus et homo.* Fratres dilectissimi, hodie dies illuxit, in quo Christus ex Virgine carnem suscepit. Humilitatis voluit inducere formam, ut a peccatis liberaret animas nostras. Transgressio illius primi hominis totum deceperat mundum; ut nullum esset saluti remedium, nisi Christus adveniret e cælo. Gaudet terribis draco, quia venenum præparaverat homini novo: sed ad hoc descendit Christus in uterum Virginis, ut exinde humana susciperet membra, quæ traderet cruci, et mortem induceret antiquo draconi. Usus enim fuerat diabolus consilio malo, ut per serpentem mulieri loqueretur, et diabolus non agnosceretur. Sed hinc ad nihilum redigit illum Deus Dei Filius, qui de cælo descendit, ut humanum suscipe-

¹ In manuscripto Theodericensi clauditur Sermo per verba, *non negabit.*

(a) Alias, de Tempore 14.

(b) In Appendice nunc primum collocatur Dubius Lovaniensium optulone, spurius sententia Verlini atque Vindingi, qui huic sermonem Nativitatis Christi imprudenter adscriptum in ante editis fuisse reprehendit; « ipso, » inquit, « exordio renuente et toto contextu, » quo de Incarnatione disseritur. Sed in manuscriptis tamen omnibus etiam inter sermones de Natali Domini locum habuit.

ret corpus, tendens ei laqueum mortis, per visionem videlicet carnis; ut quasi ad hominem solum tentaret accederet, et Dominum penitus ignoraret. Videbat carnem, sed ignorabat Domini majestatem; cernebat infirmitatem, et non videbat deitatem. Remansit confusus diabolus, dum in homine apparuit Dominus. Sic a Deo Patre descendit, unde nunquam discessit. In terris erat; et cælos non deserebat, sicut ipse Dominus ait: *Nemo ascendit in cælum, nisi qui de cælo descendit, Filius hominis qui est in cælo* (Joan. iii, 13). In terris ut homo loquebatur hominibus; et in cælo se esse fatebatur ut Deus. Deitas enim non minoratur, cum infirmitas assumitur; et illud quod non erat accepit, et Deus mansit quod ab initio fuit. Quod enim homo fuit, nobis profuit, sibi nihil minuit. Exinanivit plenitudinem deitatis, formam suscepit humiliatis; et Patri mansit æqualis.

2. *Mariæ meritum et prærogativæ.* Talis eligitur Virgo, de toto scilicet mundo, quæ tantum haberet meritum, ut Dei Filium in semetipsa susciperet, et post partum omni modo virgo permaneret. *Ave, inquit, Maria, gratia plena, Dominus tecum; benedicta tu inter mulieres: quia ecce concipies et paries filium, et vocabis nomen ejus Jesum; ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum* (Luc. i, 28-32). Virginitatis jura servabis, filium habebis, et nomen virginis non amittes. Tanta est enim illa divina potentia, ut et matrem reddat secundam, et virginem servet illasam. Ideo benedicta tu inter mulieres, quia ex Spiritu sancto concipies, ubi non est carnalis maritus, sed divina dignoscitur virtus. Lactabis infantem proprium, Creatori succum porriges lactis, et cibis celestibus satiaberis. Pannis involves puerum, qui tibi immortale condonabit indumentum. In præsepio ponas infantilia membra, qui cælestem tibi præparabit mensam. Omnia quæ nutricia causa debentur circa puerum celebrabis, ut quod ipse promisit sanctis suis, et tu ipsa libentius consequaris. Quid multa? Exsulta, Virgo, de tanto promisso, nuntius discessit angelicus; et veritatis hospitium ingreditur Deus, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO CXCIV (a).

De Annuntiatione Dominica, II (b).

1. *Evæ damnata, et Mariæ beneficia.* Adest nobis, dilectissimi, optatus dies beatæ ac venerabilis semper

(a) Alias, de sanctis 18.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Dubium reliquunt Lovanienses, et Fulgentio a quibusdam tribui dicunt. Rejiciunt omnino ut falsum Verlinus et Vindingus. Nec injuria sane, tanetsi in Breviario Romano et nonnullis aliis legatur sub Augustini nomine die 1 et 2 annuæ solemnitate propter Deiparæ Nativitatem celebrandam institutæ. Eumvero si de Nativitate B. Virginis, sicuti vere in manuscriptis nostris, uno excepto Corbelensi, inscribitur, compositus fuit, auctorem habet necesse est recentiore Augustino, qui aliquoties testatur in Sermonibus de Nativitate Joannis Baptistæ, hujus tantum et Christi Domini Nativitatem in Ecclesia ævo suo celebrari solitam. Sed in quacunque B. Mariæ diem referatur sermonis exordium; certe nullum ipsius Virginis festum exhibet Calendarium antiquum in Carthaginiensi Ecclesia usque ad Augustini saltem obitum qui in eo consignatur, usitatum. Præterea quod hic frigidissime num. 2 dicitur de Sabellianis, fugere illos quod Maria, non decursis novem a conceptione mensibus poperere Christum, sed fortuito reperere parvulum, id neque modorelutatur, neque alias unquam reitutum vel commemoratum est ab Augustino: imo Patripassianos, qui sunt Sabelliani, dixisse ipsum Patrem natum ex femina, observat in serm. 52, n. 6. Nec prætereundum silentio esse sermonem in duobus manuscriptis Germanensibus præferre nomen Hieronymi: quo nomine peræque indignus videtur. Opus qui, pe est imperiti alicujus consarcinatoris, qui huc congestit, lures ad verbum sententias superiorum sermonum 119, 120, 121, necnon sermonis 208, de Assumptione B. Mariæ. De num. 1 vid. serm. 120 a n. 2 usque ad 8, nisi quod ibi plura hinc inde inseruntur; de num. 2 confer serm. 208, de Assumpt. B. M. num. 4; de num. 5, vide serm. 120, n. 7, et serm. 121, n. 4; de eodem num. 3 et 4 vide serm. 119 Append., n. 2-4; de num. 5, serm. 208, de Assumpt. t. II. 14.

virginis Mariæ: Ideo cum summa exultatione gaudeat terra nostra, tantæ Virginis illustrata die solemnâ¹. Hæc est enim flos campi, de qua ortum est pretiosum lilium convallium, per cuius partum mutatur natura, protoplastorumque deletur et culpa. Præcisum est in ea illud Evæ infelicitatis elogium quo dicitur, *In tristitia paries filios* (Gen. iii, 16): quia ista in lætitia Dominum parit. Eva enim luxit, ista exsultavit; Eva lacrymas, Maria gaudium in ventre portavit: quia illa peccatorem, ista edidit innocentem. Virgo quippe genuit, quia virgo concepit: involata peperit, quia in conceptu libido non fuit. Utrobique miraculum, et sine corruptione gravis, et in partu virgo puerpera. Descendit angelus de cælo missus a Patre Deo in nostram redemptionis exordium, ad beatam salutandam Mariam: *Ave*, inquit angelus ad eam, *gratia plena, Dominus tecum*. Impleta est ergo Maria gratia, et Eva vacuata est a culpa. Maledictio Evæ in benedictionem mutatur Mariæ: *Ave, gratia plena, Dominus tecum*. Tecum Dominus in corde, tecum in ventre, tecum in utero, tecum in auxilio.

2. *Maria omnem superat laudem*. Gratulare, beata Virgo: Christus rex e cælo suo venit in uterum tuum, ex sinu Patris in uterum dignatur descendere matris. *Benedicta*, inquit, *tu, in mulieribus*, quæ vitam et viris et mulieribus peperisti. Mater generis nostri pœnam intulit mundo; Genitrix Domini nostri salutem attulit mundo. Auctrix peccati Eva; auctrix meriti Maria, Eva occidendo obfuit; Maria vivificando profuit. Illa percussit; ista sanavit. Pro inobedientia enim obedientia commutatur, fides pro perfidia compensatur. Læta igitur Maria gestat infantem, exsultans amplexatur filium, portat a quo portabatur. Nec fortuito, ut fingunt Sabeliani, reperit parvulum; sed decursis novem mensibus peperit Christum. Plaudat nunc organa Maria, et inter veloces articulos tympana puerperæ concrepent. Concinant lætantes chori, et alternantibus modulis dulcisona carmina misceantur. Audite igitur quemadmodum tympanistria nostra cantaverit: ait enim, *Magnificat anima mea Dominum; et exsultavit spiritus meus in Deo salutari meo: quia respexit humilitatem ancillæ suæ; ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Quia fecit mihi magna qui potens est. Causa igitur tantæ invalescentis lætitiæ erat miraculum novum. Novus Mariæ partus partum Evæ evicit², et Evæ planetum Mariæ cantus exclusit.*

3. *Mundi salus ex Mariæ assensu pendet. Maria mater et virgo. Nupsit ipsi Deo. Jeremiæ de Mariâ prophetia*. Denique post illius benedictionis præcægnum, dum tacita secum Virgo mentis altercatione confliget, qualis esset ista salutatîo; nuntius interim cœlestis exsequitur: *Ne timeas, Maria; invenisti gratiam apud Dominum. Ecce concipies in utero et paries filium, et vocabis nomen ejus Jesum. At illa: Quomodo, inquit, fiet istud, quoniam virum non cognosco? Et angelus ad eam: Spiritus, ait, sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi; ideoque quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei. Jam audisti quomodo fiet hoc, responde nunc verbum; ut quid turbaris modo³? Audisti quomodo fiet hoc, quia Spiritus sanctus superveniet in te, ut prolem gignas, et virginitatem non perdas; filium proferas, et post partum incorrupta permanes. O beata Maria, sæculum omne captivum tuum deprecatur assensum: te, Domina⁴, mundus suæ fidei obsidem fecit. Noli morari,*

Virgo: nuntio festinanter responde verbum, et suscipe filium; da fidem, et senti virtutem. *Ecce, inquit, ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum* (Luc. i, 26-38, 46-49). Nec mora, revertitur nuntius, et virginalem thalamum ingreditur Christus. Efficitur subito prægnans beata Dei genitrix, et cuncta per sæcula prædicatur hinc felix. Concepit mox ad credulitatem verbi, virilis ignara consortii: impletur uterus nullo humano pollutus amplexu. Exstat itaque virgo cum concipit, virgo gravis, virgo cum parit, et virgo post partum. Præclara ergo illa virginitas, et gloriosa secunditas. Exsultat Maria, et matrem se læta miratur, et de Spiritu sancto se peperisse gaudet: nec quia peperit inupta, terretur; sed quia genuerit, cum exultatione miratur. Gaudeamus ergo et nos, fratres, in die tantæ Virginis⁵, quæ dum desponsaretur fabrico, cœli nupsit architecto. Promittitur enim ei Filius per visitationem sancti Spiritus. Hæc illa audiens gaudet, cupitque effici mater. Quid igitur mirum, si sine corruptione nascitur, qui de sanctificatione concipitur: Non enim decebat ut ille qui nobis afferret salutem, matri præperet integritatis dignitatem. Nam qui terra, mari cœloque non capitur, intra unius corpusculi membra suscipitur. Hæc est illa novitas Jeremiæ prophætæ vaticinio prænuntiata: *Faciet, inquit, Dominus novum super terram; semina circumdabit virum* (Jerem. xxxi, 22). O femina super feminas benedicta, quæ virum o riuo non novit, et virum suo utero circumdedit! Circumdat virum Maria angelo fidem dando; quia Eva perdidit virum serpenti consentiendo.

4. *Angeli ad Mariam verba. Mariæ obedientia commendatur*. Salutatur angelus puellam viri salutationis ignaram; terretur Virgo novitate verborum. Ad quam angelus, ut superius protulimus, dixit: *Ne timeas, Maria; invenisti enim gratiam apud Dominum. Ne, inquit, a conspectu tuo, mater Domini mei, terrearis: ego conceptionis tuæ minister adveni⁶, non ut virginitatem amitteres interveni; ipse me misit ad te, qui est nasciturus ex te. Concipies enim et paries filium; non cuiuslibet meriti hominem, sed totius sæculi Salvatorem. Recole, Maria, in libro Isaia, prophætæ virginem quam parituram legisti (Isai. vii, 14); et gaude atque exsulta, quia tu esse meruisti. Tu ibi præfigurata es Virgo, tu ecce concipies in utero, non de viro, sed de Spiritu sancto: et gravis eris, et incorrupta permanebis. Paries quidem filium, et virginitatis non patieris detrimentum. Efficieris gravis, et eris mater semper intacta. Senties pondera ventris, et pudorem non perdes castitatis. Intumescant ubera tua, et intacta manent genitalia tua. At illa dixit, *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum*. O felix obedientia, o insignis gratia, quæ dum fidem humiliter dedit, cœli in se opificem incorporavit! Implevit in ea Dominus, quod dudum prædixerat: *Obedientium malo quam sacrificium, et scientiam Dei plus quam holocausta* (Osee vi, 6). Hæc fuit vera obedientia omni sacrificio gratior, hæc voluntas cunctis hostiis acceptior; hinc promeruit gloriam, quam ipsa postmodum plausit: *Ecce, ait, ex hoc beatam me dicent omnes generationes*.*

5. *Ad beatam Virginem precatio*. O beata Maria, quis tibi digne valeat jura gratiarum ac laudum præconia impendere, quæ singulari tuo assensu mundo succurristi perditio? Quas tibi laudes fragilitas humani generis persolvat, quæ solo tuo commercio recuperandi aditum invenit? Accipe itaque quascunque exiles, quascunque meritis tuis impares gratiarum actiones: et cum susceperis vota, culpas nostras orando excusa. Admite nostras preces intra sacrarium exauditionis, reporta nobis antidotum reconciliationis. Sit per te excusabile quod per te ingerimus;

¹ Ita editi. Accedunt gr. duo, in quibus, *solemnitate*. Corbeiensis autem habet, *conceptu*. Alter item Corbeiensis cum Fosdatensis, *excessu*. Michaelinus vero, *Natali*.

² Ita ch. Ms. et m., nisi quod in hoc est, *errati*, pro, *lætitia*. In editis autem: *Causam igitur invalescentis errati nuntium novi partus evicit*.

³ Et hic secuti sumus Ms. ch., cum in aliis libris sit *quomodo supra serm. 120, n. 7, ritam quid tricas nuntio*!

⁴ Forto, *te Dominum*; ut supr., serm. 120, n. 7.

⁵ Sic editi contra fidem Mss. loco, *tantæ Virginis*; substiterant, *annuntiationis quæ per angelum hodie facta est ad aures Virginis*.

⁶ In Ms. m., *nuntius*.

fiat impetrabile quod fida mente poscimus. Accipe quod offerimus, redona quod rogamus; excusa quod timemus. (Quia tu es spes unica peccatorum, per te speramus veniam delictorum; et in te, beatissima, nostrorum est expectatio præmiorum¹.) Sancta Maria, succurre miseris, juva pusillanimes, refove floebiles, ora pro populo, interveni pro clero, intercede pro devoto femineo sexu. Sentiant omnes tuum juvenem, quicumque celebrant tuam commemorationem². Assiste parata votis poscentium, et repende omnibus optatum effectum. Sit tibi studium assidue orare pro populo Dei, quæ meruisti benedicta pretium ferre mundi³, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum.

SERMO CXC V (a).

De Annuntiatione Dominica, III (b).

1. *Maria, porta in domo Domini clausa.* Castissimum Mariæ virginis uterum, sponsæ virginis clausum ventris cubiculum, signatum pudoris cœniaculum merito plenissime collaudarem, si messem meterem quam non seminarem, de qua sic Apostolus dicit, *Quæcumque seminaverit homo, hæc et metet (Galat vi, 8).* Verum est omnino, verum est hoc omnem hominem metere quod seminavit: Deus solus potest metere quod non seminavit, sicut ipse Filius Virginis in quadam lectione Evangelii ait, *Meto ubi non seminavi, et colligo ubi non sparsi (Luc. xix, 22).* Dicat, dicat: solus dicat natus ex Virgine, Filius Mariæ, dicat sponsæ matri suæ, *Meto ubi non seminavi, et colligo ubi non sparsi.* Dicat et Maria: Et ego te filium generavi; sed virginitatem meam non violavi; regnum tenui virginitatis, et regem genui castitatis: ingredientem et egredientem habui in palatio ventris Filium imperatoris, et de manibus meis non amisi clavem regii pudoris. Porta facta sum cœli; janua facta sum Filio Dei. Illa porta facta sum clausa, quam in visione divina Ezechiel vidit propheta, de qua in me dicit prophetizans, *Vidi portam in domo Domini clausam: et dixit ad me angelus, Porta hæc quam vides, non aperietur, et homo non transiet per eam; quoniam Dominus solus intrabit, et egredietur per eam, et clausa erit in æternum (Ezech. xlii, 2).* O mirabilis Prophetæ visio; sed mirabilior prophetiæ adimpletio! Quid est porta in domo Domini clausa, nisi quod Maria Virgo semper erit intacta? Et quid est, *Homo non transiet per eam*; nisi, Joseph non cognoscet eam? Et quid est, *Dominus solus intrabit et egredietur per eam*; nisi, Spiritus sanctus imprægnabit eam, et Angelorum Dominus nascetur per eam? Et quid est, *Clausam erit in æternum*, nisi quia erit Maria virgo ante partum, virgo in partu, virgo post partum? Dicat ergo Maria: Porta facta sum cœli, janua facta sum Filio Dei: illi facta sum janua clausa, qui post suam resurrectionem ingressus est ad discipulos suos per ostia clausa; qui natus de ventre meo, me matrem dimisit intactam, adimplevit ventrem meum divinitate, et uterum meum non evacuavit castitate: exivit de ventre meo, gi-

gante cursu magnificus, et venter meus non est pudore evacuatus, nec in conceptione inventa sum sine pudore, nec in parturitione inventa sum cum dolore. O mira et laudabilis inter feminas, in qua ab angelo est salutata virginitas, sola imprægnata nec vitata, exonerata nec evacuata; quia sic est ab angelo salutata, *Ave*, inquit, *gratia plena, Dominus tecum!* Felix umbilicus castitatis, quem amplexus non tetigit maritalis! Considero conceptum tuum, beata Virgo, et expavesco; intueor partum tuum, et contremisco; adoro Filium tuum, et revivisco.

2. *Angelica salutatio.* Enarra, obsecro, mihi, quomodo meruisti dici nurus Domini, et sponsa Filii Dei? Quod rogo, indica mihi; sed tamen colloquenti tecum ignosce mihi: ignosce, inquam, mihi, quod andeam servus, atque utinam vel bonus, et non etiam inutilis et malus servus, et ideo malus servus, quia non tecum cum tremore loquor ut servus: ignosce ergo mihi, quod audeam cum sponsa Domini mei confabulari; et tamen indica mihi quomodo poterit Dei Filius per te generari. Audite, fratres, audite Mariam nobiscum loquentem; carne absentem et spiritu præsentem; verecordia virginitatis vultum avertentem a collocutore, et indicantem quomodo imprægnata sit a Creatore. Eram, inquit Maria, in domo mea, puella Judæa, ex semine David regis generata: adulta facta sum, et desponsata sum conjugii, et placui alteri, non interveniente adulterio, sed intercedente Spiritu sancto. Desponsata sum homini Judæo, et placui homini Deo: desponsavi me vir Judæus, et adamavit me Christus Deus. Ignoravit quidem sponsus meus Joseph quod me adamasset Deus meus, et putavit quod adulterio imprægnatus esset venter meus. Namque Ignorante Joseph sponso meo, venit ad me quidam magnus Christi paranympus, non patriarcha primus, aut propheta egregius; sed Gabriel ille archangelus, facie rutilans, veste coruscans, iucessu mirabili, aspectu terribili, visitavit et perturbavit me, salutavit et gravidavit, dixitque mihi: *Ave, gratia plena, Dominus tecum.* Dominus, inquit, tecum; sed plus quam mecum. Dominus tecum; sed non sicut mecum. In me enim licet sit Dominus, memetipsum creavit Dominus; per te autem nasciturus est. Ita est enim, Maria, *Dominus tecum*, ut sit in corde tuo, sit in utero tuo; adimpleat mentem tuam, adimpleat ventrem tuum; procedat formosus de utero tuo, tanquam sponsus de thalamo suo; egredietur rex ex intimo ventre tuo, tanquam rex de cubiculo suo; procedat princeps ex aula regali; ita ut virginitatem tuam non faciat violari.

3. *Sequitur de eodem argumento.* Dixitque ei: *Quomodo fiet istud, ut utero gravescam pudico, et immunis sim a marito; quoniam virum penitus non cognosco?* Desponsata namque sum homini justo; si cum illo non convenero, unde erit quod generabo? Sed si potest fieri ut et concipiam intacta, et generem clausa, indica modum, et paratum invenies animum meum. Omnibus enim me modis exopto ego Deo meo; ut et habeam prolem, et non perdam pudorem. Refert angelus Gabriel modum conceptionis, quod in verbo fiet Salvatoris. O, inquit, Maria virgo Dei, sponsa Dei; dilecta Dei, filia Dei, mater Dei, si hunc a me modum requiris, quomodo virgo concipias, virgo parias, et post partum virgo permanens, vel quomodo fiet in te qui fecit te; audi me, et ne perturberis in te: *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi (Luc. i, 34, 35).* Ita te virtus Altissimi obumbrabit, ut nec æstum patiaris libidinis, et mater sis Creatoris.

4. *Joseph turbatur.* Nescit interea Joseph Mariæ sponsus, quid cum ea egerit angelus. Subito Joseph intuitu familiari et licentia maritali aspexit Mariam conjugem suam: vidit in ea tumescentes venas in gutture, et attenuari faciem, postremum vidit eam gressibus gravari; intellexit Mariæ uterum gravidari. Turbatur Joseph homo justus, quod Mariam quam

¹ Verba hic parenthesi inclusa desunt in manuscriptis et in serm. 208, de Assumptione.

² Ita Ms. ch. cum editis. Alii, *tuum Natale.* Et infra, in serm. 208, de Assumptione, *tuum nomen.*

³ Editi, *Redemptorem ferre mundi.* Ms. m., *prolem ferre mundi.* Unus ex gr., *benedictam prolem proferre mundo.* Alter gr., *benedictam precem proferre mundo*: per quæ verba in iisdem Mss. sermo clauditur. Secuti sumus Ms. ch., in quo hæc insuper additur clausula, *præstante Dei et hominis Filio, quem portasti in utero redemptorem ac Dominum nostrum Jesum Christum, qui cum Patre ac Spi ritu sancto unus Deus in Trinitate vivit et regnat per omnia sæcula sæculorum. Amen.*

(a) Olim, de Tempore 18; et post, in Appendice 25.

(b) Hominis est ineruditi, iudicio Lovaniensium. In edicibus admodum vetustis invenitur: unus ex illis Corbeianis Ambrosium, cæteri fere Augustinum auctorem, sed immerito, designant.

de templo Domini acceperat, et nondum cognoverat, gravidam sentiebat¹, et quam non meruerat in conjugii honore, jam haberet in confusione; secumque diu astuans ac disputans, dicit: Unde hoc contigit? quid evenit? Non cognovi, non tetigi; si non tetigi, non violavi; si non violavi, non gravidavi. Heu! heu! quid contigit? quid, putas, evenit? per quem Maria sic cecidit? quem sibi plus quam me adulantem invenit? ego enim cum licentiam haberem maritali, ante thorum nuptiarum puellarem non vexavi pudorem. Timui, multumque pertimui, quod in illo Mosalico libro Legis sententialem est verbo præfixum: quod quæcumque virgo paternam domum sœlaverit adulterio, morienda lapidibus subiacebit: similiter et vir qui pudoris vestimentum patri non detulerit, coramque testibus replicaverit, pudorisque signaculum non demonstraverit, moriendum et ipsi cum virgine erit. Utrosque ergo libidinosos hac Moyses sententia ferri voluit, simulque adulteros perire mandavit. Sic namque ait: *Auferetis opprobrium de domo Israel; et omnis qui audierit, timebit, et non aget impie* (Deut. xxii, 21, 22). Hanc Moysi sententiam præcavebam, ipsamque luxuriam in meo corpore referrebam, maxime quia et David filium esse, et regali me functum sacerdote prænoscebam². Sed quoniam nihil mirum est, nihil novum, nihil absconsum quod non reveletur, et occultum quod non in publicum veniat, in David regis filia aliquando recole historiam. David regem in Bethsabee Urie Cethæi mulierem audacia extulit regalis, nec eum timor teruit maritalis: Mariam David regis filiam cogitatio impulit puellaris, nec eam tenuit terror parentalis. Quid ergo faciam? quid agam? Anxior, gemo, doleo, curro, consilium quero, nec plenum invenio. Prodo, aut taceo? Quid faciam penitus nescio. Prodo adulterium, aut taceo propter opprobrium? Si prodidero, adulterium quidem non consentio, sed navum³ crudelitatis incurro; quia secundum librum Moysi lapidandam esse cognosco. Si taceo, malum consentio; et cum adulteris portionem meam pono. Quoniam ergo tacere malum est, adulterium prodere pejus est; ne per me fiat homicidium, dimittam tacite conjugium. *Cogitavit*, inquit, *Joseph*, sicut Evangelium dicit, *occulte dimittere Mariam conjugem suam* (Matth. 1, 19). Cogitavit ut esset alterius, cum jam esset alterius⁴ non mentis refragatio, sed fidei conceptione.

5. *Per Angelum Joseph pucatur. Prophetiæ de Maria explicantur.* Sed non timeat Maria David filii magni regis filia, quoniam sicut in David veniam contulit sermo prophetalis, sic Mariam liberat angelus Salvatoris. Veni jam, Mater Domini casta, in qua non fuit virilis appetitio, sed Spiritus sancti adimpletio; quam non violavit Joseph vir Judæus, sed solus imprægnavit omnipotens Deus; quæ non est commixta Joseph sponso tuo, nec cognita alicui viro, sed soli omnipotenti Deo. Invoca, Virgo sancta, Dominum tuum David patrem tuum, non illum David adulterio fuscum, et Urie Cethæi homicidio divulgatum: sed illum dico David forti manu præliatum, diu cum diabolo altercatum. Surgat Deus in adiutorium tuum; mittat de cælo angelum suum, et visitet in somnis sponsum tuum. Suspensat iudicium Moyses suum, ne Joseph vindicet in adulterium tuum. Parat itaque Joseph animum in tempore, quo Mariam possit occulte dimittere.

6. *Sequitur de eodem argumento.* Ecce iterum Virginis ille paranympus, non homo, sed angelus Gabriel ille conspicuus, cæli cursor æquissimus, medio noctis libramine dicit ad Joseph in visione: Joseph,

inquit, filii David, cur tantum tribularis, quid multum contristaris, cur in somno cogitando desudas, cur vigilando tristis ambulas, cur de Maria malam tibi ingeris suspicionem, cum ipsa tibi generatura sit Salvatorem? Aufer zelotypiæ animum; qui nascetur ex ea, ipse est qui imprægnavit eam. Ideo enim, Joseph, tristis est anima tua, quia quæcumque legisti in prophetia, non intellexisti in Maria. Hinc est omnis tristitia tua, quod sponsum tuam nondum cognoveris, et gravidam sentis, nec aliquid in ea nisi adulterium suspicaris. Joseph, filii David, natus ex genere sacerdotali, non solum sacerdotali, verum etiam et regali, filius Prophetarum, socius Scribarum: ille Deus qui scripsit mirabilia in Lege sua, ipse fecit mirabilia in conjugem tuam. Quid autem sunt Dei mirabilia, nisi quæ hominibus sunt impossibilia? Mirabilia ergo Dei in Lege non legisti? Quod si etiam legisti, quare non intellexisti? Ipsa certe, Lex quam quotidie legis, sine graphio scripta est in tabulis lapideis. Lege et intellige quod panem in eremo terra produxerit, cuius semen in terra arator nullus induxit. Virga etiam Aaron annis sicca quam plurimis sine aqua revixit, in templo floruit, nutesque clausa sub tecto produxit. Ergo qui scripsit lapideas tabulas sine stilo ferreo, ipse gravidavit Mariam Spiritu sancto: et qui produxit panem in eremo sine seminatore, ipse fecundavit Virginem sine corruptione: et qui fecit virgam sine pluvia germinare, ipse fecit filiam David sine semine generare. Postremo, Joseph filius David, filius Prophetarum, non legisti Isalam eximium Prophetarum quid dixerit, quemadmodum scripserit, *Ecce virgo in utero accipiet, et pariet filium, et vocabitur nomen eius Emmanuel* (Isai. vii, 14)? Quod ergo legisti in Libris tuis, aspice in Maria oculis tuis: ut digne dicas canticum David patris tui, *Sicut audivimus, ita et vidimus in civitate Domini virtutum, in civitate Dei nostri* (Psal. xlvii, 9). Accipe ergo, Mariam conjugem tuam, semper de ea securus, et in nullo sis sollicitus: quia quod conceptum est in ejus utero, non est de peccato, sed de Spiritu sancto; et qui nascetur ex ejus utero, non vocabitur filius Judæi, sed vocabitur Filius Dei. Habe ergo, Joseph, cum Maria conjugem tuam communem virginitatem membrorum; quia de virginibus membris Virtus nascitur Angelorum. Sit Maria sponsa Christi carnis suæ virginitate servata; sis autem et tu pater Christi cura castitatis, et honorificentia virginitatis: ut de virginibus membris generentis sæculis christianis sponsum virginitatis et maritum castitatis, communem singulis virginibus et maritatis, in quo nulla sit zelotypia; quia virginitas salutatione imprægnata est in Maria. Magnum meritum virginitatis, fratres. Virginitas Mariæ angeli salutatione est imprægnata, a Joanne de utero est salutata, et generans virginitas Mariæ ab Angelis est hodie collaudata, et lactans virginitas Mariæ per stellam de cælo est prædicata, et a Magis muneribus honorata. Gaude itaque, Joseph, nimiumque congaude virginitati Mariæ, quia solus meruisti virginale possidere conjugium: quia per meritum virginitatis ita separatus es a concubitu uxoris, ut pater dicaris Salvatoris, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO CXCVI (a).

In Natali Joannis Baptistæ, 1 (b).

1. Ratio singularis hujus festivitatis. Joannes typus

(a) Olim, de Sanctis 20; et post, in Appendice 76.

(b) Hac ipsa die in Romano Breviario legitur sub nomine Augustini: sed ipsi tamen haud immerito fuit per Lovanienses perque Verlium et Vindinum abjunctum. Consensionem in sensibus et in verbis habet quam plurimam cum Fausti descriptionibus variis, scilicet cum homilia quam ipsius esse supra ad sermonem 176 diximus; Eusebiana de Christi Natali prima, ubi modo eodem explicatur processio Verbi a Patre. Cum ejusdem Fausti Eistylis prima ad Felicem et sexta ad Furcium convenit in distinguendis duobus abstinentiæ generibus: cum ijs sibus libro de Libero arbitrio,

¹ Mss. potiores, post verbum, *sentiebat*, subdant, *secundumque diu*, etc., omnis verbis intermedii.

² In Mss. nonnullis, *et regale sacerdotium prænoscebam*. In editis veteris, *quia David filium me esse sciebam*.

³ Mss. velustiores, *necem*. At. n. *nefas*.

⁴ Ita Mss. potiores. Quidam alii, *ut esset adultera*. Editi *adulterit venit*. In n. codice, *id esset adulterium, cum jam esset nuptiarum*.

Legis. Post illum sacrosanctum Domini natalem diem, nullius hominis nativitatem legimus celebrari, nisi solius beati Joannis Baptistæ. In aliis sanctis et electis Dei novimus illum diem coli, quo illos post consummationem laborum, et devictum triumphatumque mundum in perpetuas æternitates præsens hæc vita parturit; in aliis consummata ultimi diei merita celebrantur: in hoc etiam prima dies et ipsa etiam hominis initia consecrantur; pro hac absque dubio causa, quia per hunc Dominus adventum suum, ne subito homines insperatum non agnoscerent, voluit esse testatum. Joannes autem figura fuit veteris Testamenti, et in se formam prætulit Legis: et ideo Joannes prænuntiavit Salvatorem, sicut Lex gratiam præcurrit. Quod autem nondum natus de secreto materni uteri prophetavit, et expers lucis jam testis est veritatis: hoc est intelligendum, quod latens sub velamine et carne litteræ, et Redemptorem mundo spiritu prædicavit, et nobis Dominum nostrum de quodam Legis utero proclamavit. Ergo quia Judæi erraverunt a ventre, id est, a Lege quæ Christo gravida erat; *Erraverunt a ventre, locuti sunt falsa* (Psal. LVII, 4): ideo *hic venit in testimonium, ut testimonium perhiberet de lumine* (Joan. 1, 8). Quod autem Joannes in carcere constitutus ad Christum discipulos suos ordinat (Matth. XI, 2), Lex ad Evangelia transmittit. Quæ Lex juxta typum Joannis quasi ignorantia clausa carcere, in obscuro et in occulto jacebat, et Judaicæ cæcitatibus intra litteram tenebatur inclusus.

2. Lucerna ardens. De hoc beatus Evangelista proloquitur, *Ille erat lucerna ardens* (Joan. v, 35); id est, Spiritus sancti igne succensus, ut mundo ignorantie nocte possessio, lumen salutis ostenderet, et quasi inter densissimas delictorum tenebras, splendidissimum justitiæ solem lucis suæ radio demonstraret, de se ipso dicens, *Ego vox clamantis in deserto* (Matth. III, 3). Videamus in quo deserto, id est, in Gentium populo. Vacua enim timore Dei pectora, et Spiritu sancto carentia, deserto squalentis eremi comparantur. Desertus enim erat hic mundus ab omni cultura fidei et timoris Dei, et peccatorum spinis obsitus squalebat tanquam ager incultus, et nullam penitus bonorum operum fecunditatem attulerat, nullum imbre gratiæ spiritualis acceperat. Mittitur beatus Joannes, qui eum per prophetiam atque apostolicam prædicationem, annuntiando poenitentiam, quasi rudem campum pro-cinderet, fecundaret, et excoleret, divini verbi seminibus implet: et ad maturam frugem, id est, ad regenerationis gratiam præpararet.

3. Quæ suo in ortu revelat. Jam illud quantæ gloria est, quod Zachariæ sacerdoti seni et Elisabeth sterili a Gabriele, id est, ab illo angelo pronuntitur, a quo Mariæ natiuitas Domini, nuntiat: et quasi ex aliquo similis Domini, præmittitur filius sterilis ante filium Virginis, nescio quod majus miraculum ipsa nativitate declarans. Insuperata prole posteritas muneratur; quia novo partu erat nuneranda et ditanda virginitas. Præmittitur ante Jesum Christum Joannes, quasi Testamentum vetus ante novum; ut dies diei eructet verbum, et sacramentorum obscura profunditas evidentioribus novæ doctrinæ mysteriis reveletur. Præmittitur ergo lucerna ante solem, servus ante Dominum, amicus ante sponsum, præco ante judicem, vox ante verbum. Et ideo de se dicit, *Ego vox clamantis in deserto*. Quid est quod beatus Joannes vocem se esse dixit? Id est, quia Verbi annuntiator et prædicator erat.

cap. 9, in nonnullis quæ hic num. 6 leguntur verbis: cum homilia etiam inter Eusebianas de Nativitate sancti Joannis secunda, quam quidem ex ista præsertim sententia, « Scivit quod non sufficeret eligentis gratia, nisi invigilaret collaborantis Industria, » Faustis esse conjicimus, qui simile quiddam dixit in libro I de Libero Arbitrio. Observamus tandem Eusebiana homilia ad Monachos secunda contineri partem sermonis hujus non exiguam, ab illis omnium verbis num. 6: « Novimus quia familiariter in us humana « in diversis hujus mundi illecebris, » etc.

4. Verbum quid sit, quid vox. Hic jam sollicitè requiramus quid inter verbum sit et vocem. Scripturæ sanctæ verbum esse definiunt, quod intra animi silentiū mente concipimus; verbum esse definiunt ipsam cogitationem, quæ adhuc intra conscientia secreta retinetur: vocem vero, per quam verbum profertur in medium. Vox, sonus est index cogitationis; verbum vero ipsa cogitatio. Sicut enim quando verbum corde concipimus, necessaria est vox quasi quoddam vehiculum verbi; et quamlibet verbum ipsum per oris sonum ad alium transferamus, tamen illud integrum etiam intra nos, id est, clausum a loquente transfertur, ut tamen in sua sede teneatur: ita et omnipotens Pater innoscere nobis volens, Sapientiam et Verbum illud quod in principio erat *Deus apud Deum* (Joan. 1, 1), sicut ipse testatur, *Eructavit cor meum verbum bonum* (Psal. XLIV, 2), beatum Joannem, quasi vocem per quam ad nos verbum suum proferreret, assumpsit. Quod quidem verbum de illa sede ita ad nos descendit, ut in sinu, id est, in profundo Paterni pectoris permaneret, terrena visitans, et cælestia non relinquens.

5. Joannis præ cæteris Prophetis gloria. Mediator est novi et veteris Testamenti. Hanc itaque gloriam beatus Joannes Baptista non de longinquo, sicut reliqui Propheta; sed vicinus et proximus antecessit. Illi adventum regis ante multa tempora prædicaverunt, alii dixerunt, Quandoque venturus est; alii, Ecce cito venit: iste autem quem venturum prædixit, venisse monstravit, et prophetiam suam ipso quem annuntiabat assistente complevit. Adhuc itaque in utero matris suæ Spiritu sancto est repletus, et suam ipsius nativitatem prophetando prævenit; ad similitudinem Domini sanctificatus antequam natus, intra viscera exsultans, et Salvatoris adventum materno ore protestans. Vere lucerna ardens, in quo tam singularis gratia divinæ dignationis effulsit, ut jam jamque adfore Redemptorem sanctæ genitricis voce narraret; et per eam, velut per quamdam veritatis lucernam, nondum in hunc prolatus ostenderet. Hic est ille novi et veteris Testamenti idoneus mediator, et gloriosi Agni dignus ostensor: qui Dominum suum et annuntiare uno tempore meruit et videre, una eademque suæ nativitatis ætate et nova incipiens, et vetera concludens.

6. Vis faciendi propter regnum cælorum. De persona hujus Evangelista testatur, *A diebus, inquit, Joannis regnum cælorum vim patitur* (Matth. XI, 21). Novimus quia familiariter mens humana in diversis hujus mundi illecebris et concupiscentiis devicta fugit laborem, expetit voluptatem, et vix adducitur ut consuetudinem a se vitæ prioris excludat: sed cum cœperit cogitare ultimi diei necessitatem, ac futuri judicii pondus, incitatur et stimulata vel spe præmii vel timore supplicii, voluntarium bellum indicit passionibus, et vim facit pristinis suis desideriis, et violenter se vincere ipsa contendit. Non enim sine violentia fieri potest ut de abundantia et deliciis ad famem et sitim, ad abstinentiam et crucem transeat; ut somno prius atque otio amicam carnem contritione vigiliisque conficiat. Non, inquam, sine violentia fieri potest ut unusquisque iracundiam patientia, superbiam humilitate commutet; amore paupertatis, divitiarum ac sufficientiæ affluentiam superet; vinolentiam sobrietate, luxuriam castitate condemnet; et homo subito in virum transformetur perfectum, et quodam modo alter reddatur ex altero; ac sic a talibus per violentiam regnum cælesti diripitur.

7. Duo abstinentiæ genera. Duo autem sunt abstinentiæ et crucis genera, unum corporale, aliud spirituale. Unum a potu atque epulis temperare, appetitum gulæ a delectationibus et mollissimis suavitatibus coercere, ab his quæ per tactum et gustum visumque decipiunt, sensum virilitatis revocare, ac violenter abstrahere. Alterum abstinentiæ et crucis genus est pretiosius atque sublimius, motus animi regere, et

perturbationes illius modestiæ tranquillitate placare, iræ ac superbiæ impetus quasi feram bestiam refrænare, litigare quotidie contra vitam suam, inceptare se quadam sensoria austeritate virtutis, et rixam quodam modo cum homine interiore conserere. Pretiosa hæc in conspectu Dei et gloriosa crux, cogitationes malas in potestatem redigere, voluntates proprias abnegare, easque interiori examinatione discutere, et regentis imperio subjugare; a sermone atque opere quo anima læditur, tanquam a cibis noxiis abstinere, et sensum ab his quæ contraria sunt, spirituali temperantia sobrium custodire. Hæc qui facit, perrupto passionis muro violenter ad cælorum regna conscendit. Vim itaque sibi factura est anima, ut palmam laborum, quam sibi subtrahi multis inimicis adversantibus sentit, viribus contendat eripere. Necesse ergo est cum summo labore ex hoc mundo rapere palmam salutis, et quasi excubantibus circumjectis hostibus obsessos pervigili intentione fructus decerpere, et prædam a thesauro vitæ velut de medio abreptam sæculi hujus incendio reportare.

8. *Rapit Ecclesia Synagogæ regnum. Regnum nostrum Christus. Rapiunt et homines angelis apostatis.* Est et aliud direptionis genus, quando aliis promissa et oblata diripimus. Salvator ad hoc vel maxime suscepta incarnatione descenderat, ut Judæorum populum justificaret: sicut ipse in Evangelio loquitur, *Non sum, inquit, missus, nisi ad oves quæ perierunt domus Israel (Matth. xv, 24).* Sed et discipuli ita incredulam Synagogæ plebem coarguebant: *Vobis, inquit, prius oportuerat verbum Dei loqui; sed quia vos indignos iudicastis æternæ vitæ, ecce convertimur ad Gentes (Act. xiii, 46).* Ergo cum Judæi munera sibi parata respuerunt, publicani et peccatores ex Gentibus crediderunt; ac sic rapit Ecclesia Synagogæ regnum. Regnum enim nostrum Christus est. Rapimus itaque eum, cum a Judæis occiditur, sepe litur a nobis. Rapimus autem eum illis dormientibus, sicut ipsi in Evangelio conitentur: *Dicite, inquit, quia discipuli ejus nocte venerunt, et furati sunt eum vobis dormientibus (Matth. xxviii, 13).* Surgat ergo qui dormit; ne forte Christum per negligentiam resolutus amittat, dum mens ejus in infidelitate et in torpore dormitat. Rapiunt itaque regnum cælorum, dum negatur a domesticis, et a Gentibus adoratur. Rapiunt, cum aliis ad salutem mittitur, ab aliis invenitur; cum sui eum recusant, suscipiunt alieni; insectantur proprii, complectuntur inimici: quando hæreditatem civis respuit, peregrinus invadit; filius repudiat, servus recognoscit. Adhuc et alio ordine regnum cælorum vim patitur, quando illud homines acquirunt quod angeli perdididerunt, quando illic adoptati humiles ascendunt, unde superbi incolæ ceciderunt. Ergo cum inter tantos invidos, inter tantos latrones et invisibiles insidiatores vivamus, quibus tandem viribus cælorum regna captemus? Quis, inquam, nisi obediendo doctoribus, et vitis et injustitiis ex cupiditate nascentibus resistendo, defiendo peccata, et ea jejuniis atque elemosynis redimendo?

SERMO CXCIV (a).

In Natali Joannis Baptistæ (b).

1. *Solius Domini et Joannis Nativitas celebratur.* Qui ex muliere, inferior est Joanne. Natalem sancti Joannis, fratres charissimi, hodie celebramus, quod nulli unquam sanctorum legimus fuisse concessum. Solius enim Domini et beati Joannis dies nativitatis in universo mundo celebratur et colitur. Illum enim sterilis peperit; istum virgo concepit. In Elisabeth

(a) Alias, de Sanctis 21.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Manebat apud Lovanienses dubius: rejectus est per Verli. um et Viudingm. Constat excerptis ex superiore sermone, ex Eusebiano de hoc festo duobus, ex eo qui apud Ambrosium est in eadem celebritate secundus, ex duobus demum inter Augustinianos 287-289. Conclusio stilii est Casariani.

sterilitas vincitur; in beata Maria conceptionis consuetudo mutatur. Elisabeth virum cognoscendo filium genuit; Maria angelo credidit, et concepit. Hominem concepit Elisabeth, et hominem Maria; sed Elisabeth solum hominem, Maria Deum et hominem. Quid sibi vult ergo Joannes? Unde interpositus, unde præmissus? Magnus igitur Joannes, cuius magnitudinis etiam Salvator testimonium perhibet, dicens: *Non surrexit inter natos mulierum major Joanne Baptista (Matth. xi, 11).* Præcellit cunctis, eminent universis; antecellit Prophetas, supergreditur Patriarchas; et quisquis de muliere natus est, inferior est Joanne. Dicit fortasse aliquis: Si inter natos mulierum Joannes major est, major est Salvatore. Absit. Joannes enim natus mulieris, Christus autem virginis natus est; ille corruptibilis uteri sinibus effusus est, iste impolluta vulvæ flore progenitus. Ideo autem cum Joannis nativitate Domini generatio deputatur, ne Dominus extra veritatem videatur conditionis humanæ: si compararetur hominibus Joannes, præmissus est ante Deum. Tanta in illo excellentia erat, tanta gratia, ut ipse putatus sit Christus. Quid ergo dixit de Christo? *Nos omnes de plenitudine ejus accepimus (Joan. i, 16).* Quid est, *Nos omnes?* Ergo Prophetæ, Patriarchæ, Apostoli, quotquot sancti, et ante incarnationem præmissi, vel ab incarnato missi, omnes nos de plenitudine ejus accepimus: nos vasa sumus, ille fons est.

2. *Ut Christi, sic Joannis nativitas plena mysterio. Item et utriusque passio.* Si ergo intellevimus mysterium, fratres mei, Joannes homo est, Christus Deus est: humilietur homo, et exaltet Deus, secundum illud quod de Domino ipse Joannes dixit, *Illud oportet crescere, me autem minui (Id. iii, 30).* Ut humiliaretur homo, eo die natus est Joannes, quo incipiunt decrescere dies: ut exaltet Deus, eo die natus est Christus, quo incipiunt crescere dies. Magnum sacramentum, fratres charissimi. Ideo celebramus Natalem Joannis, sicut et Christi, quia et ipsa nativitas plena est mysterio. Quo mysterio, nisi humilitatis nostræ; sicut nativitas Christi plena est mysterio altitudinis nostræ? Ergo in homine minuiamur, ut in Deo crescamus; in nobis humiliemur, ut in illo exaltemur; humilietur humana præsumptio, ut crescat divina miseratio. Nam hujus rei sacramentum etiam in passionibus amborum impletur est. Ut minueretur homo, caput Joannis abscinditur: ut exaltetur Deus, Christus in ligno suspenditur.

3. *Cur Joannes lucerna dictus, et ante Christum præmissus. Cur vox. Legis typum gessit.* Quare autem beatum Joannem Dominus et Salvator noster lucernam esse dixerit, et quare eum mitti ante se voluerit, breviter, si jubetis, Charitatis vestræ auribus cupimus intimare. Præmissus est enim velut vox ante verbum, lucerna ante solem, præco ante judicem, servus antes dominum, amicus ante sponsum. Et quia universum mundum peccatorum tenebræ et nox infidelitatis oppresserat, et solem justitiæ aspiceret non valebat, beatus Joannes quasi lucerna præmittitur, ut cordis oculi, qui lipitudine iniquitatis oppressi magnum et verum lumen videre non poterant, ad lumen lucernæ primum quasi tenuem splendorem videre consuescerent; et paulatim peccatorum nubilo remoto, et infidelitatis humore digesto, adveniente Christo, ab illo cælesti lumine lætificari possent potius quam torqueri. Sicut enim lipientes oculos ad videndum provocas, si exiguum splendorem lucernæ ostenderit; et amplius crucias, si lumen magnum ingesseris: ita Dominus et Salvator noster, qui est lumen verum, nisi prius beatum Joannem velut lucernam præmitteret, claritatem illius totus mundus sustinere non posset. Loquatur Joannes, et dicat, *Ego vox clamantis in deserto (Id., i, 23).* Vox erat; quia Verbi Dei spiritu replebatur.

1 Ita editi et Eusebius. At Mss. duo cb., vox erat; quia Verbum præibat: clamabat, quia Spiritu sancto plenus erat.

Sicut sermo vocis quodam modo ministerio ac vehiculo ad audientem a loquente transmittitur; ita ille Christum sonans, Verbi erat minister et portitor. Sanctus, inquam, Joannes typum in se Legis, quæ Christum longe per signa et indicia monstrabat, ostendit; et ideo misit ad Christum duos de discipulis suis. Isti duo discipuli a Joanne ad Christum nussi, forte duo populi sunt, quorum unus ex Judæis credidit, alter ex Gentibus. Joannes dirigit ad Christum; Lex mittit ad gratiam, et per Evangelii fidem, veterem desiderat astrui veritatem.

4. *Adhortatio.* Nos vero, fratres charissimi, ut tam sanctam festivitatem non solum corporali, sed etiam spirituali cum gaudio celebrare possimus, secundum vires nostras ad dandas eleemosynas, et ad tenendam cum omnibus pacem nostris animos præparemus: et ab omni scurrilitate vel turpiloquio non solum nosmetipsos, sed et omnem familiam nostram et universos ad nos pertinentes pro amore Dei et zelo sanctæ disciplinæ prohibere totis viribus laboremus, nec permittamus voluptuosos quosque solemnitate sanctam cantica luxuriosa profertendo polluere. Tunc enim pro nobis sanctus Joannes quicquid petierimus poterit obtinere, si nos festivitatem suam pacificos, sobrios, castos, absque ullo turpiloquio cognoverit celebrare. Hæc ergo, fratres charissimi, pro paterna sollicitudine suggero: nam Deo propitio ita de vestra devotione confido, quod non solum vos ipsos, sed etiam omnes qui ad vos pertinent, cum omni honestate castos sobriosque conservetis. Unde Deo gratias agens supplico, ut qui vobis dedit ea quæ sancta sunt fideliter incipere, concedat vobis felicem perseverantiam custodire, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO CXCVIII (a).

in Natali Joannis Baptistæ, in (b).

1. *Joannes singulari celebritate colitur. Humana excedit merita.* Hodie, dilectissimi fratres, Joannis qui Domini præcurrens adventum, natalem diem colimus, quod nulli sanctorum meminimus attributum: hodie, inquam, natalem diem unica ac singulari celebritate veneramus. Unde quia eum recte extollere non valemus humanæ vocis officio, prædicemus dominicæ atestationis oraculo, proloquente Christo, quia *inter natos mulierum non est major Joanne Baptista (Matth. xi, 11)*. Ipse hoc dicit: et ideo cognosce magnificentiam laudis ex dignitate laudantis; ac sic dum nemo illo esse major asseritur in natis mulierum, datur intelligi, quod Joannes humanorum fugit mensuram meritorum¹.

2. *Vox est. Christo crescente minuitur. Christum ortu et conversatione signavit.* — *Ego vox clamantis in deserto (Isai. xl, 3)*: hoc est dicere, Non sum ego Verbum quod erat in principio Deus apud Deum; sed vox potius, id est, minister sum Verbi, ut per me ad auditus hominum sensusque perveniat. Unde beatus Baptista pari humilitate pronuntiat, *Illum oportet crescere; me autem minui (Joan. iii, 30)*. *Illum, inquit, oportet crescere*; quia per omnem mundum Christi Evangelium dilatatur: *me autem minui*, quia Joannis prophetia finitur. [*Illum oportet crescere, qui erit exaltandus in cruce: me autem minui, qui sum truncandus in capite.*] Joannis enim prophetia finem accepit; quia is qui prophetabatur, advenit. Joannes ergo formam venturi Domini nativitate et conversatione² signavit. Joannes nascitur de senæ patre: Christus de

matre virgine in mundi senescentis ætate; ætate, inquam, illa quæ erat fide et operibus infecunda. Joannes venit desperata generatione per sterilem; et Christus natura obstupescente per virginem. Ille salutem prædicavit; hic contulit. Ille baptizavit in penitentiam; iste regeneravit in gratia.

3. *Libertas illius in arguendo. Pravorum correctio quando extra culpam omittitur. Pium ad pravorum corrigendos artificium.* Illic enim Joannes qui impietatem regis Herodis, qui uxorem fratris viventis inuaserat, publica auctoritate condemnans, propter justitiam perdidit vitam, sed lucratus est gloriam. Et nos interdum pro gratia hominum vel timore offensionum præferimus adulationem, et vendimus veritatem, non timentes illud quod terribiliter scriptum est, *Si non annuntiaveris iniquo iniquitatem suam, sanguinem ejus de manu tua requiram (Ezech. iii, 18)*. Solent tamen aliquoties doctores Ecclesiæ non pro negligentia peccantium ab increpatione cessare; sed quia eos timent ex ipsa castigatione ad pejora mala prorumpere. Quando pro hac re non prædicant sacerdotes, non possunt habere de taciturnitate reatum: quia sicut viri boni interdum ex dura increpatione corriguntur; ita e contra omnes etiam superbi lenissima admonitione ad pejora præcipitia provocantur. Nam in tantum prædicatores Ecclesiæ aliquoties non ex voluntate, sed ex necessitate peccatores non arguunt; ut interdum spirituali medicamento et charitatis officio superbos quosque etiam indignis laudibus prosequantur: ut dum erubescunt falsa esse quæ de eis dicuntur, ad emendationem vitæ et bona opera provocentur; secundum illud quod scriptum est, *Quoniam laudatur peccator in desideriis animæ suæ; et qui iniqua gerit, benedicitur (Psal. x, 3, sec. Hebræos)*. Et quia vera est illa sapientis viri sententia, Sicut vera lans ornat, ita falsa castigat: non est tamen impossibile apud Deum, ut etiam illi qui humanis laudibus invitati bona opera exercere cœperint, Deus illis hoc in amore et consuetudinem vertat; secundum illud quod de sapientibus quidam dixit, Bene consuescere, prædebet dissuescere: et iterum, Bona loquamur, transiet sermo in affectum. Beatus tamen Joannes plena et perfecta libertate maluit injusta sustinere, quam justa non dicere. Unde evangelico beatus ipse Joannes alloquio corda nostra saluifero pulsato oraculo dicens: *Ego vox clamantis in deserto, Parate viam Domini, rectas facite semitas Dei nostri*. Si teneamus in nobis verbum veritatis, affectum justitiæ; erit in nobis illa via, per quam humanum peccatum Christus ingreditur. Ideo autem dicit, *Ego vox clamantis*. Vox præconis judicem loquitur, clamor judicium committatur.

4. *Status miserie vel felicitatis quandoque mutandus.* Et consequenter annuntiat, *Omnis vallis implebitur, et omnis mons et collis humiliabitur (Luc. iii, 4, 5)*. Hoc est ergo quod aliis verbis Evangelista commemorat, *Qui se exultat, humiliabitur (Id. xiv, 11)*. Veniet tempus, fratres dilectissimi, ut se superbum fuisse sipe ullo remedio doleat, qui se nunc salubriter humiliare dissimulat. Veniet tempus, ut humiles eleventur in cælos, et superbi in inferni profunda mergantur. Veniet tempus ut se avari omnes fuisse divites doleant, a quibus nunc Christi pauperes irrideantur. Non semper iste qui nunc est, humanæ consuetudinis ordo servabitur: non semper Lazarus fame torquebitur, nec semper avarus dives deliciarum abundantia perfruetur: sed cito et ille de sterquilino ab Angelis elevabitur in paradysum, et ille qui eleemosynam noluit dare, si penitentia non subvenerit, de luxurioso convivio rapietur in tartarum; ut qui in hoc sæculo pauperi noluit dare micam, in inferno non mereatur accipere guttam; et qui pauperem pascere noluit de deliciis suis, pascat flammam de medullis suis. Nos vero, fratres, quantum possumus, laboremus, ut quod superbia tumidum elatumque reddiderat, humilitate et mansuetudine complanctur; quod iniquitas depraverat, directione justitiæ corrigatur; quod natiuita

¹ Ita apud Eusebium. At in Mss., *humanorum fuit mensura meritorum*. In editis autem, *supra humanorum fuit mensuram meritorum*.

² Ms. gr. *nativitatem et conversationem*.

(a) Olim, de Sanctis 36; et post, in Appendice 84.

(b) Maximo perperam adscribitur in Theodericensi. Ms. Eusebiana est homilia de hoc festo prima, sed mutilata et interpolata. Ad istam homiliam quæcumque non pertinent, continentur ansulis; eaque Cæsarij referre videntur.

exasperaverat, bonitatis gratia temperetur. Inter hæc studia inveniat nos Christus Dominus; quia ipse conferre dignatus est viam, per quam nos perducat ad patriam: ut de nobis dicere dignetur, *Et inambulabo et inhabitabo in eis, et ero illorum Deus* (Levit. xxvi, 12). Si in isto sæculo ambulaverit in nobis, illic habitabit in nobis, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO CXCIX (a).

In Natali Joannis Baptistæ, iv (a).

1. *Joannes parentibus commendatur.* Aurum de terra legere qui noverunt, ubi divitem senserunt venam, ibi quidquid est artis, quidquid laboris est, impendunt. Et nos, fratres, quia in sancto Zacharia cœlestem videmus latere thesaurum, in ipso totum quod sermonis est nostri, quod vestri auditus est, occupemus; quatenus commune lucrum sit, quod fuerit communi labore acquisitum. *Fuit, inquit, in diebus Herodis regis Judææ, sacerdos quidam nomine Zacharias, et uxor ejus nomine Elisabeth de filiabus Aaron. Et erant, inquit, ambo justii ante Deum, incedentes in omnibus mandatis et justificationibus Domini sine querela.* Beati igitur, fratres, quos in sæculo isto aliqua culpa non percussit, nullum vulnerat crimen. Beati plane isti, quos ulla non potuit aliquando tangere querela. *Incedentes, inquit, in omnibus mandatis et justificationibus Domini sine querela.* Si pueritia, si adolescentia, si juvenus eorum exstitit sine querela, ubi totum maxime solet esse querela; qualis esse potuit eorum senectus? Si tale fuit initium, qualis esse potuit finis?

2. *Elisabeth sterilis, donec transiret cupiditatis sensus.* Joannis encomia. — *Et non erat, inquit, illis filius, eo quod esset Elisabeth sterilis* (Luc. 1, 5, 6, 7). Non dixit, Non erant illis filii; sed, *Non erat illis filius*: quia singularis futurus erat, qui de talibus erat nasciturus. Audi Dominum dicentem, *Non est major inter natos mulierum Joanne Baptista* (Matth. xi, 11). *Eo quod esset Elisabeth sterilis.* Erat quidem Elisabeth sterilis corpore, sed secunda virtutibus; tarda soboli, sed non tarda Deo; non germine clausa, sed tempore; non negata pignoris, sed servata mysterio. Fratres, Elisabeth sanctæ partus non ablatus est; sed dilatus, donec pertransiret tempus carnis, passio corporis, conjugii necessitas, voluptatis causa, cupiditatis sensus, et totum quod humanam confundit, gravat, onerat conscientiam. Mundabatur enim longo tempore sacrificii domus, sanctitatis hospitium, metatum metatoris Christi, angeli domicilium, aula Spiritus sancti, Dei templum. *Templum Dei estis, inquit Apostolus, et Spiritus Dei habitat in vobis* (1 Cor. iii, 16). Denique ubi tota corporis sedata est querela, et in totum facti sunt sine querela; mox sterilitas fugit, reviviscit senectus, fides concipit, parit castitas, nascitur major homine¹, par Angelis, tuba cœli, præco Christi, arcanum Patris, Filii nuntius, signifer superni regis, peccatorum venia, Judæorum correctio, vocatio Gentium, et ut proprie dicam, *Legis et gratiæ sibiula*, quæ diploidem summi sacerdotis sancto Patri jungebat in corpore. Evangelista ergo virtutes patris matrisque describit: ut ex generantium meritis dignitas germinis nosceretur; et probaretur major homine, qui ortu suo excedebat legem nativitatis humanæ. Sed si processurus est, jam nascatur Joannes, quia instat nativitas Christi. Surgat novus lucifer, quia jubar jam veri solis erumpit. Det vocem præco, quia adest iudex; clamet tuba, quia venit rex: et quia processurus est Deus, angelus jam præcedat.

3. *Quam illustris angeli de Joanne prophetia. Eam ipse implet necdum natus.* Verum quia quod supra hominem est, homo referre non sufficit; virtutem

¹ In Mss., *hominum*.

(a) Olim, de Sanctis 22; et post, in Appendice 77.

(b) Ipsa est Petri Chrysologi Ravennatis episcopi homilia, hæc tamen non procul ab exordio decurtata.

nascens angeli angelus jam loquatur. *Dixit, inquit, Angelus ad Zachariam: Ne timeas, Zacharia, exaudita est obsecratio tua, et Elisabeth uxor tua pariet tibi filium, et vocabis nomen ejus Joannem; et erit gaudium tibi et exultatio, et multi in nativitate ejus gaudebunt. Erit enim magnus coram Domino; vinum et siceram non bibet, et Spiritu sancto replebitur adhuc ex utero matris suæ, et multos filiorum Israel convertet ad Dominum Deum ipsorum. Et ecce præcedet ante illum in spiritu et virtute Eliæ convertere corda patrum in filios, et incredulos ad prudentiam justorum, parare Domino plebem perfectam* (Luc. 1, 13-17). Vacat hic, fratres, humanus sermo, silet prædicatio tractatoris, quando angelico præconio Joannis gloria prædicatur, virtus insonat, laus collaudatur: nec est quod illi jam adjiciat homo, cui Deus contulit totum. *Spiritus, inquit, sancto replebitur adhuc ex utero matris suæ.* Videlicet, fratres, quemadmodum Joannes ante pervenit ad cœlum, quam tangeret terram; ante accepit divinum Spiritum, quam humanum; ante suscepit divina munera, quam corporis membra; ante cœpit vivere Deo, quam sibi: imo ante vixit ille Deo, quam Deus viveret illi, juxta illud Apostoli, *Jam non ego vivo, sed vivit in me Christus* (Galat. ii, 20). Sexto, inquit, mense suæ matris exsultat in utero (Luc. 1, 44), et in uterum Virginis venisse nuntiat Christum. Fervens nuntius, qui ante gestivit nuntiare quam vivere. Impatiens dux, qui antequam perveniret ad corpus, pervenit ad regem, ante rapuit arma quam membra, ante aciem petit quam lucem, et ut vinceret mundum, vicit ante naturam. Ipse enim sine visceribus viscera matris exsuscitavit; et quia tardabat corpus, solo spiritu implet evangelizantis officium. Quid dicam, fratres? Joannes antequam Christum præcederet, se ipsum præcessit. Patris, matris, filii corda unus atque idem implet Spiritus sanctus; ut uno sanctitatis organo resonet nativitatis Dominicæ cantilena.

SERMO CC (a).

In Natali Joannis Baptistæ, v (b).

1. Imperator cœli et terræ qui nos fuit visitare dignatus, Prophetarum oraculis olim est prædicatus. Ab ipso quippe exordium mundi prædicatus est nobis adventus Domini Salvatoris. Non enim potuit venire Verbum in terram sine voce præconis. Prædixerunt Prophetæ, qui venturum Dominum Christum nuntiaverunt in carnem; sanctus vero Joannes, cujus hodie celebrandus Natalis illuxit, non solum Verbum prophetavit, sed cæteris demonstravit. Merito inter cæteros Prophetas major appellatur, qui non solum prædicavit et monstravit, sed etiam baptizavit. Major Joannes Baptista dictus est: ut tamen non sit discipulus supra Magistrum, neque servus super Dominum, *In natis, inquit, mulierum non surrexit major Joanne Baptista* (Matth. xi, 11). *Mulierum* dicit: nam qui ex Virgine natus conditor et rector mundi est et dominus....

2. Missus est angelus in templum ad Zachariam, qui suscepturum eum filium in senectute nuntiavit; Virgini etiam Mariæ angelus nuntius fuit: sed Maria credidit, Zacharias diffidit. Et qui diffidit, silentio eodemnatur; quæ credit, laudibus honoratur.... O beata mater, quæ talem portavit natum, qui Dei Filium præcursum nuntiavit, atque baptizavit! Caruit Elisabeth sterilitatis opprobrio, quæ genuit filium de caelo promissum, qui mundi divitias contemnens, cœlestia regna quæsitavit. Ut præiret Verbum in virtute et spiritu Eliæ, adhuc in utero positus, Matris Domini adesse præsentiam cognovit. Venientis testis est fidelis, Scriptura dicente, *Ut facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exsultavit infans præ-*

(a) Alias, inter Vignerianos 3, in parte secunda Supplementi.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Mutulus est et mendis multis inquinatus, neque cum Augustinianis, si dicendi rationem spectes, comparandus.

gaudio in utero meo. Ipse mihi demonstravit quia tu es mater Domini mei, quæ venisti ad me. Ante mihi magister factus est quam filius; ante me ipse docuit, quam ego eum lactarem; nondum scit pulsare ubera mea, et novit instruere conscientiam meam: cælum et terram nondum vidit, et intra viscera mea Deum cæli ac terræ cognovit. Qualis est iste nuntius, qui de occultis cognoscat Dominum? In occultis loquitur mysterium, nuntiat miraculum.

3. *Unde, inquit, mihi, ut veniat ad me mater Domini (Math. 1, 11, 44, 45)? Unde hoc, inquit, mihi? Ipse enim Deus, ego homo; ille Dominus, ego autem servus; ille Creator, ego creatura: ipse me plasmavit intra viscera, qui suæ matris implevit viscera. Unde hoc, inquit, mihi? Nulla sunt merita, et præcedunt mihi divina beneficia. Duæ invictæ virtutis sunt matres, sterilis, et virgo. Duæ naves oneratae de cælo: una fert promissum de viro, alia portat Verbum ex Deo: una præmisit præconem, alia tulit iudicem; una lucerna illuminatur, alia sole: virgo portat sponsum, sterilis fert amicum. Nam et temporibus distinctis paruerunt certissima signa sanctitatis. Joannes nascitur die deficiente; Dominus nascitur die crescente: ut caro deficiat, spiritus convalescat. Oportet ergo, fratres charissimi, in tantis mirabilibus gaudentes, ut credamus et de Adam facere¹, et secundam reddere sterilem. Qui matris servavit pudorem, assumpsit nomen floris, non amisit candorem; pudorem servavit virginis, mysterii lumen exhibuit. Qui se ipsum tradidit pro nobis, præstet etiam et prospera nobis. Qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.*

SERMO CCI (a).

In Natali apostolorum Petri et Pauli, 1 (b).

1. *Petrus per signa, Paulus per Epistolas ubique clarus. Primum Petri signum claudi sanatio. Rei hujus convenientia. Petrus petra, Paulus vas; ambo quam Ecclesiæ necessarii. Notum vobis omnibus est, fratres, et universo mundo notissimum, quod beatissimorum Petri et Pauli Natalis est hodie, nec aliquam partem orbis latere potest tanta devotio: siquidem cum de his dicat David propheta, *In omnem terram exiit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum (Psal. xviii, 5)*; in omnem terram mirabilis Petri virtus diffusa est, et in fines orbis terræ Epistolarum Pauli verba penetrarunt. Quis enim non audivit, quod primum² beatus apostolus Petrus sedenti ad Speciosam portam templi claudus, et ex matris suæ ventre olim jam debilis, pedum restituerit firmitatem; ut quod natura minus contulerat, apostolica gratia repararet? Cum enim claudus ille stitem rogans, aliquid pecuniæ se ab Apostolis crederet accepturum, ait illi apostolus Petrus: *Argentum et aurum non habeo; sed quod habeo, hoc tibi do: in nomine Domini nostri Jesu Christi Nazareni surge et ambula (Act. iii, 6)*. Beata plane largitas, quæ petenti argentum quidem non contulit, sed contulit sanitatem! Beata largitas, quæ de thesauris aurum non protulit, sed protulit medicinam! Beatus et ille claudus, qui dum stitem quærit pecuniæ, divitias incolunitatis accepit! Hoc enim ab Apostolis donatum meruit, quod nullis thesauris a medicis redimere potuisset. Primum ergo signum mirabilium suorum Petrus fecit, claudus pedum restituendo vestigia. Diximus frequenter, ipsum Petrum petram a Domino nuncupatum, sicut ait, *Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam (Math. xvi, 18)*. Si ergo Petrus petra est supra quam ædificatur Ecclesia, recte prius pedes sanat; ut sicut in Ecclesia fidei fundamentum con-*

tinuit, ita et in homine membrorum fundamenta confirmet: recte, inquam, primum in christiano pedes curat; ut jam non trepidus, nec imbecillis possit supra petram Ecclesiæ stare, sed robustus et fortis incedere. Ubi autem verba Pauli apostoli non leguntur? Quis locus ea litteris non inscribit, corde retinet, conversatione custodit? Qui Paulus a Domino vas electionis est nominatus. Bonum vas, in quo pretiosa mandatorum Christi præcepta conduntur: bonum vas, de cujus plenitudine substantia vitæ populis semper erogatur, et plenum est. Optima Apostolorum nomina, petra et vasculum, necessaria domui Salvatoris. Domus enim petrarum fortitudine construitur, utilitate vasis ornatur. Petra ad firmitatem, ne labantur, sustentat populos: vas ad custodiam, ne tententur, operit Christianos.

2. *Quam congruat quod una die passi, quod Petrus confixus cruci, quod de Pauli cervice lac profluxerit. Exitus vero eorum de hoc sæculo quam beatus fuerit, nemo qui nesciat. Nam prima hæc in illis beatitudo est, quod ambo una die passi esse noscuntur: scilicet ut quos una fides servitio devinxerat, una dies martyrio coronaret. Deinde ipsa passio diversa licet in singulis fuerit, tamen quanta referta est gratiæ sanctitate? Nam Petrus crucis, sicut Salvator, exitum tulit, et dominicæ devotionis similitudine nec in morte discerptus est: scilicet ut quem imitabatur fide, imitaretur et passione. De Pauli vero cervice, cum eam persecutor gladio percussisset, dicitur fluxisse magis lactis unda, quam sanguinis, et mirum in modum sanctum Apostolum Baptismi gratia in ipsa cade exstitisse splendidum potius quam cruentum. Quæ quidem res in sancto Paulo stupenda non est. Quid enim mirum, si abundat lacte nutritor Ecclesiæ? sicut ipse ad Corinthios ait, *Lac vobis potum dedi, non escam (1 Cor. iii, 2)*. Hæc est plane repositionis illa terra, quam patribus nostris promisit Deus, dicens: *Dabo vobis terram fluentem lac et mel (Exod. iii, 17)*. Non enim de hac terra locutus est, quæ manantibus aquis cœnum involvit, lutumque permiscet: sed de illa terra Pauli et similia Pauli, quæ jugiter purum suaveque distillat. Quæ enim Pauli Epistola non melle dulcior est, lacte candidior? Quæ Epistolæ tanquam ubera, Ecclesiarum populos enutriunt ad salutem. De cervice ergo Apostoli pro sanguine lac manavit. Legimus in Epistola ipsius, quoniam *caro et sanguis regnum Dei non possidebant (1 Cor. xv, 50)*. Jam igitur Paulus possidet regnum; quoniam caret sanguine, qui impedire dicitur regnatorum. Adhuc ergo Paulus in terris positus, etiam in regni cœlestis substantiam transformatur.*

3. *Quomodo martyrum celebranda memoria. Ideo, fratres charissimi, quotiescumque martyrum memorias celebramus, prætermisissis omnibus sæculi actibus sine aliqua dilatione concurrere debemus ad donum Dei, reddere illis honorificentiam, qui nobis salutem effusione sui sanguinis pepererunt, qui tam sacramentum hostiam pro nostra propitiatione Domino se obtulerunt: præsertim cum dicat ad sanctos suos omnipotens Deus, *Qui vos honorat, me honorat; et qui vos spernit, me spernit (Luc. x, 16)*. Quisquis ergo honorat martyres, honorat et Christum; et qui spernit sanctos, spernit Dominum nostrum, qui vivit et regnat cum Patre et Spiritu sancto Deus³, etc.*

SERMO CCII (a).

In Natali apostolorum Petri et Pauli, 1 (b).

1. *Apostoli inter se pares, Petro tamen et Paulo inferiores. Petro potentia, Paulo scientiæ glavis credita. Cum omnes beati Apostoli parem gratiam apud Do-*

¹ Hæc clausula sermonis 201 abest tota a Ms. t., nec videtur coherere cum superioribus.

(a) Olim, de Sanctis 27; et post, in Appendice 79.

² Editi Augustiniani, primus; repugnantibus Ambrosianis et Mss.

(a) Olim, de Sanctis 26; et post, in Appendice 78.

(b) Exstat quoque inter vulgatos Ambrosii nomine Sermones, ipsi verius forte quam Augustino tributus.

(b) In excusis locum etiam habet inter sermones Ambrosianos et Maximianos. Ex unicuscriptis vero, Augustino quidam, alii Ambrosio, sed multo plures Maximo assignant. Hujus nomine legitur in Romano Breviario die quinta juli. De num. 3 vide Hegesipum, lib. 5, cap. 2.

minum sanctitatis oblineant, nescio quo tamen pacto Petrus et Paulus videntur præ cæteris peculiari quadam in Salvatore fidei virtute præcellere. Quod quidem ex ipsius Domini iudicio possumus approbare. Nam Petro, sicut bono dispensatori, clavem regni cælestis dedit; Paulo, tanquam idoneo doctori, magisterium ecclesiasticæ institutionis injunxit: scilicet ut quos iste erudierit ad salutem, ille suscipiat ad quietem; ut quorum corda Paulus patefecerit doctrina verborum, eorum animabus Petrus aperiat regna cælorum. Clavem enim quodam modo a Christo scientiæ et Paulus accepit. Clavis enim dicenda est qua ad fidem pectorum dura corda reserantur, mentium secreta panduntur, et quidquid lutrinsecus clausum tenetur, in palam rationabili manifestatione produciuntur. Clavis, inquam, est quæ et conscientiam ad confessionem peccati aperit, et gratiam ad æternitatem mysterii salutis includit. Ambo igitur claves a Domino perceperunt; scientiæ iste, ille potentiæ. Divitias immortalitatis ille dispensat; scientiæ thesaurus iste largitur. Sunt enim thesauri scientiæ, sicut scriptum est: *In quo sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi* (Coloss. ii, 3). Ergo beati Petrus et Paulus eminent inter universos Apostolos, et peculiari quadam prærogativa præcellunt.

2. *Petrus et Paulus meritis aequales. Cur uno die, uno in loco, sub uno tyranno passi. Cur in Occidente.* Verum inter ipsos quæ cui præponatur, incertum est. Puto enim illos æquales esse meritis, qui æquales sunt passione; et simili eos fidei devotione vixisse, quos simul videmus ad martyrii gloriam pervenisse. Non enim sine causa factum putemus, quod una die, uno in loco, unius tyranni tolerare sententiam. Una die passi sunt, ut ad Christum pariter pervenirent; uno in loco, ne alteri Roma deesset; sub uno persecutore, ut æqualis crudelitas utrumque constringeret. Dies ergo pro merito, locus pro gloria, persecutor decretus est pro virtute. Et in quo tandem loco martyrium pertulerunt? In urbe Romana, quæ principatum et caput obtinet nationum: scilicet, ut ubi caput superstitionis erat, illic caput quiesceret sanctitatis; et ubi Gentilium principes habitabant, illic Ecclesiarum morerentur principes. Cujus autem meriti sunt beatissimi Petrus et Paulus, hinc possumus intelligere, quod cum Dominus Orientis regionem propria illustraverit passione, Occidentis plagam, ne quid minus esset, vice sui Apostolorum sanguine illuminare dignatus est. Et licet illius passio nobis sufficiat ad salutem, tamen etiam horum martyrium nobis contulit ad exemplum.

3. *Mortis eorum causa. Orationis virtus. Cur Simon Magus volare in altum permissus.* Hodierna igitur die beati Apostoli sanguinem profuderunt: sed videamus causam quare ista peressi sunt: scilicet quod inter cætera mirabilia etiam magum illum Simonem orationibus suis de aeris vacuo præcipitium ruina prostraverint. Cum enim idem Simon se Christum diceret, et tanquam filium ad Patrem assereret volando se posse conscendere, atque elatus subito magicis artibus volare cœpisset; tunc Petrus fixis genibus precatus est Dominum, et precatione sancta vicit magicam levitatem. Prior enim ascendit ad Dominum oratio quam volatus, et ante pervenit justa petitio quam iniqua præsumptio. Ante, inquam, Petrus in terris positus obtinuit quod petebat, quam Simon perveniret ad cælestia quo tendebat. Tunc igitur Petrus velut vincinum illum de sublimi aere decessit, et quodam præcipitio in saxo evidens ejus crura confregit; et hoc in opprobrium facti illius: ut qui paulo ante volare tentaverat, subito ambulare non posset; et qui pennas assumpserat, plantas amitteret. Sed ne forte hoc mirum videatur, quod magus iste præsentem Apostolo per aerem aliquandiu voluisset, hoc patientia Petri fecit. Permisit enim illum sublimius ascendere, et altius

caderet: voluit eum in excelsum levari ad conspectum omnium, ut ruentem illum de excelso oculi omnium perviderent. Hæc igitur est iniquitatis elatio, ut in altum se ferat, in sublime se erigat: sed sancta oratio omnem humiliat superbiam, universam dejecit vanitatem.

SERMO CCIII (a).

In Natali apostolorum Petri et Pauli, in (b).

1. *Petrus ad Judæorum, Paulus ad Gentium salutem electus.* Hodie duos christiani nominis fundatores exsultantis Ecclesiæ festa concelebrant. Hi enim duo electi sunt ad duorum populorum salutem; Petrus ad Judæorum, Paulus ad Gentium: Petrus, ut in Judæa veterem ac desertum repararet agrum, atque eum sub umbra Legis infructuosum et a calore veri solis absconditum, fidei salubritate et gratiæ fecundaret; Paulus vero ad Gentes mittitur, ut terram novam, quæ nullam antea dederat frugem, nullum fuerat experta cultorem, aratro dominicæ crucis proscinderet, et in rudi campo Christi novellam infatigabilis operarius excitaret. Petrus itaque vineam ubi jam fuerat reparat; Paulus plantat ubi non erat. Petrus in Judæis arborem ab antiqui germinis nobilitate degenerem in radice sua excolit; Paulus vero in alieno fomite peregrinos Gentium ramos inserit. Petrus in Judæis de vite spinas resecat; Paulus in Gentibus uvam de rubeto vindemiat. Petrus domum reedificat in ruinosis; Paulus novis erigit fundamentis. Petrus in Judæis male secunda excolit; Paulus in Gentibus nondum culta fecundat. A Petro in Judæis olea reparatur; a Paulo in Gentibus oleaster inseritur. Petrus in Judæis mollit duritiam; Paulus in Gentibus illuminat ignorantiam. Petrus tenebras vitiatii pellit ex oculis; Paulus reddidit oculos a natiuitate cæcatis. Vario ac diverso genere innumeri populi ad unius regis militiam congregantur; ac sic duo potentissimi duces Petrus antiquum de veteribus reducit, Paulus novum de tironibus Christi conducit exercitum.

2. *Negotiatores sunt, et spirituales dispensatores.* Discurrunt itaque per universum mundum duo splendidissimi negotiatores, portantes coram Gentibus et regibus et filiis Israel pretiosa fidei mercimonia. Circumferunt aromata justitiæ, thura divinæ venerationis, incensum compunctionis, balsamum castitatis. Illi igitur sal prudentiæ spiritualis, de quibus dicitur, *Vos estis sal terræ* (Matth. v, 13); quibus utique animæ condiantur, et inviolate ab æterna peccati corruptione serventur. Erogant per omnem terram spirituales dispensatores pretia salutis, thesaurus sanctitatis. Quærant quos secum ad cælum attrahant piissimi animarum parentes, dispare partium stadiis, operum meritis pares.

3. *In multis aequales. Paulus Novi Testamenti Jonas.* Æquales enim illos ac similes per varia ac diversa virtutum genera dixerim. Nam etsi cum Petro Christus vixit in terris; sed Paulum compellere non dedignatur e cælis [adhuc etiam persequentem. Sed in opere persequentis Apostoli fidem prævidebat; et ideo quia prospexit zelum, honoravit affectum. Et quia sub proposito placendi Deo, agebatur ignarus ad culpam; statim post admonitionem cucurrit devotus

(a) Alias, de sanctis 29.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Dubius erat apud Lovanienses, supposititius apud verlinum et vindingum. Si cum Eusebiana de hoc festo homilia contuleris, non difficile ex verbis et modo loquendi intelliges ejusdem esse auctoris utrumque sermonem, scilicet ipsius, nisi fallimur, Fausti sempelagiani. Certo pelagiani hominis sunt verba ista num. 3: « Sed in opere persequentis Apostoli fidem prævidebat; et ideo quia prospexit zelum, honoravit affectum. » Verba habet Ambrosiani sermonis de SS. Nazario et Celso. Conclusio aliunde sermoni assuta videtur; et Augustinum, cuius nomine in Romano Breviario legitur in festo S. Petri ad Vincula, minime recert. Denum. 1, 2 et 3, vide Euseb. homil. de hoc festo.

* Ita in Augustinianis et Ambrosianis editis et in nonnullis MSS. In aliis autem et apud Maximum, peccatorum dura corda.

ad gratiam¹. Quamobrem etsi in corpore non est locutus cum Christo Paulus, non minus illud est quod locutus est Christus in Paulo, dicente eodem: *An experimentum queritis ejus qui in me loquitur Christus* (II Cor. XIII, 3)? Ac sic quem foris prædicationibus proferebat², intus corde gestabat. Nescio igitur quid ei defuerit sanctitatis, de cujus pectore Dominus, quasi de peculiari templo suo, salutaria populis reddebat oracula. Petrus ambulare super aquas debita soli Deo potestate præsumpsit, et rerum obstupescens natura per insueti itineris novas vias pendulum inferens gressum, tumentia maris dorsa calcavit: sed non minor Paulus, qui, sicut ipse de se dicit, nocte et die in profundo maris fuit (Id. XI, 25). Non minor, inquam, Paulus, quem velut Novi Testamenti Jonam, die ac nocte per maris profunda jactatum absorbuit fluctus, et reddidit, quasi sacrum depositum violare non audens, quasi famulo eum sinu unda custodiens illasum populorum prædicationibus reservabat³.

4. *Petrus destructor Synagogæ, Ecclesiæ reparator.* Illic est quoque beatus Petrus in illa cœlestium discipulorum schola præcipuus, ac primus idoneus qui verba vitæ ex Christi ore suscipiens, per Evangelii potestatem Judæorum gentem perditam quæreret, et abdicatos ad hereditatem vocaret, interpretis Legis, assertor gratiæ, destructor Synagogæ, Ecclesiæ reparator: et ideo solus inter Apostolos meruit audire, *Amen dico tibi, quia tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam* (Matth. XVI, 18); dignus certe qui ædificandis in domo Dei populis lapis esset ad fundamentum, columna ad sustentaculum, clavis ad regnum. De hoc ait sermo divinus: *Et ponebant*, inquit, *infirmos suos, ut umbra saltem transeuntis Petri obumbraret eos* (Act. V, 15). Si tunc opem ferre poterat umbra corporis, quanto magis nunc plenitudo virtutis? Si tunc supplicantibus proderat aura quædam pertranscuntis, quanto magis gratia nunc permanentis?

5. *Vinculorum Petri commendatio.* Merito per omnes Christi Ecclesiæ auro pretiosius habetur ferrum illud pœnalis vinculorum. Si tam medicabilis fuit obumbratio visitantis, quanto magis catena vincientis? *Ut umbra*, inquam, *transeuntis Petri obumbraret eos.* Si inanis quædam species vacuæ imaginis habere potuit in se vim salutis, quanto plus de corpore meruerunt attrahere salubritatis ferreo pondere sacris impressa membris vincula passionis? Si ad præsidia supplicantium tam potens fuit ante martyrium, quanto magis efficax post triumphum? Felices illi nexus qui de manicis et compedibus in coronam mutandi, Apostolum contingentes martyrem reddiderunt. Felices catenæ, quæ nudatis pene ossibus inhærentes, vivas reliquias de sanguinis sudore jam atrita carne raperunt, tactusque membrorum cruciatu sui sanctificat instrumentum, in quo dum afflictio crescit ad pœnam, causa pœnæ proficit ad gloriam. Felicia vincula, quæ reum suum usque ad Christi crucem non tam condemnatura, quam consecrata miserunt. In illa itaque cruce imitari metuens sacrificium Redemptoris, capite in terra demergi elegit. O virtus humilitatis ingenitæ, honorari etiam supplicii genere

¹ Quæ clauduntur ansulis, omittit Ms. f.

² Ms. f.: *Ac sic quidem* (forte, quem) *lingua prædicans hominibus præferebat.*

³ Quæ sequuntur non habet Ms. f., sed eorum loco hæc subjicit, quæ et aptius coherent superioribus, et Eusebianos ex dicta homilia sensus magis exhibent: *Petrus igitur regni cœlestis claves meruit; et Paulo adhuc in corpore constituto cœlorum claustra patuerunt, sicut ipse dicit, scio hominem in Christo, sive in corpore sive extra corpus, Deus scit, raptum usque ad tertium cœlum. Quæ cum ita sint, non solum beati apostoli Petrus et Paulus, sed etiam multi cum eis et per eos cœlestes illas claves tenere arbitrandi sunt, qui sibi piis laboribus, imitante et cooperante Christo, illius sæculi januam patefaciunt, quæ sibi portas justitiæ introducente gratia reserant spiritali felicitum meritum; æquante Domino nostro Jesu Christo, cui est humor et gloria in sæculis sæculorum.*

perterritescit; et qui non recusat dominici tormenta patibuli, similitudinem expavescit triumphi!

SERMO CCIV (a).

In Natali apostolorum Petri et Pauli, IV (b).

1. *Petrus a Paulo queritur, et timet.* Filioli mei, audite nos, et liberate vos. Currite pro vobis, et nobis præstatis et vobis. Commune erit gaudium nostrum, si vos viderimus induere Christum. Juvenes et virgines, seniores cum junioribus ad gratiam festinent: mater nostra pariendo non discernit ætates. Ipsa genuit Petrum, ipsa genuit Apostolos omnes, ipsa genuit Paulum, ut ex lupo fieret agnus. Tanquam natus est Saulus, crevit, et factus est magnus. Baptizatus est a matre, illuminatus a Patre; et cœpit velle Petrum videre: et cum quæreret eum valde videre, magis eum Petrus cœpit timere. Audivit enim Petrus quia Saulus eum quæreret. Noli timere, beate Petre; quia non Saulus te quæreret, sed Paulus vas electionis te cupit videre. O sancte Petre, benedic Patrem, et suscipe fratrem; et habes cum quo possis defendere matrem. O beate Petre, quia conversus est Saulus, miraris; qualis es tu, erit et ipse talis, et unus vobis erit Natalis. Qui fecit ex Saulo Paulum, ipse fecit ex Simone Petrum. Unus vos honoravit, unus vos coronabit. Mutavit persecutorem, mutavit et piscatorem; etsi te priorem, illum posteriorem: tamen ambobus unum donavit honorem. Veni, sancte Paule, veni, sequere Petrum; sed docentem, non fugientem. Fugebat, quando te nesciebat.

2. *Pauli salutem oratio meruit Stephani.* Nam iste beatissimus Paulus, sicut in lectione Actuum Apostolorum, cum recitaretur, audivimus, cœlesti voce prostratus est. Dum furit ad caulas lupinae rabie, dum exosum sibi nomen innocentis Agni persequitur, dum quærere discerpere aut vexare gregem, audivit altisonam vocem, *Saule, Saule, quid me persequeris?* Quid frustra insaisti contra nomen meum, et occidisti Martyrem meum? Olim quidem debui perdere te; sed Stephanus meus oravit pro te. Et ille: *Quis es, Domine?* Et Dominus ad illum: *Ego sum*, inquit, *Jesus Nazarenus quem tu persequeris* (Act. IX, 4, 5). Caput de cœlo clamat pro membris. Inquietatur corpus; et de cœlo intonat Christus, *Saule, inquit, Saule, quid me persequeris?* Quid est quod rugientis poli mugit arcanum, et contra sævitiæ Pauli militia conqueritur cœli; nisi ut qui non crederat resurgentem, saltem crederet in cœlo sedentem? Nam dicitur Ananiæ: *Accede ad eum, et signa eum caractere meo: multa enim patietur pro nomine meo.* Et ille: *Domine, audivi a multis de viro hoc, quia multa mala fecit sanctis tuis.* Ait illi Dominus: *Vade, quoniam vas electionis est mihi* (Ibid., 13, 15).

3. *Paulus patitur quæ infligebat mala.* O beate Anania, merito in timore trepidares, si fortis manu non esset cui militares. Nam ideo prosternebat superbia, ut erigatur sanctitas. Venit ergo Anania, baptizavit Saulum, et fecit Paulum. Baptizavit lupum, et fecit agnum: et cœpimus habere prædicatorem, quem habuimus persecutorem. Denique cœpit prædicare Christum, cui antea resistebat; paratus pati pro eo, contra quem antea pugnabat. Patitur Paulus quod fecerat Saulus. Saulus lapidavit; Paulus lapidatus est. Saulus Christianos virgis æffecit; Paulus pro Christo quinque quadragenas una minus accepit. Saulus persecutus est Ecclesiam Dei; Paulus submissus est in sporta. Saulus vinxit; Paulus victus est. Et dum Saulus sævius quæreret minuire numerum Christianorum, etiam ipse accessit ad numerum confessorum.

(a) Alias, de Sanctis 23.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Dubium relinquunt Lovanienses, rejiciunt ut falsum verlimus et Vindingus. Leoni in veteri codice Corbeiensi adscribitur, in aliis quibusdam Augustino: sed horum sane doctorum eruditione et gravitate indignus est. Stilo parum distat a superioribus sermionibus 187 et 185. Habet verba etiam nemulla sermonis proxime subsequentis.

Et dum infert aliis necem, suscepit ipse pro Christo mortem. Dum intrat lupus rapax in stabula pecudis, subito et ipse factus est ovis. Itaque quis jam desperet de magnitudine criminis, aut de humilitate generis? Nam beatissimum Petrum piscatorem modo genibus provolutis adorant excellentia imperatorum; immanem credentium persecutorem Paulum veneratur Gentium multitudinem credentium, per Dominum nostrum Jesum Christum, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO CCV (a).

In Natali apostolorum Petri et Pauli, v(b).

1. *Petri vocatio exponitur.* Piscatoris et persecutoris sacratissimum diem, geminæ festivitatis occursu, devotione præcipua hodie celebramus; ille quo retia evasit sæculi, iste quo ex prædone confessor factus est Christi. Eligit ecce duos, unum piscatorem, alterum grassatorem. Illum vocat ex littore, ad istum clamat ex æthere: illum accersit ex ponto, istum terret de cælo. Dum enim Petrus linea castra lavaret in freto, Christus retia misit in verbo. Cepit Christus, cepit et Petrus; Christus discipulum, Petrus pisciculum: et dum circumdat gentem squameam, ipse incidit in retia. *Præteriens*, inquit, *Jesus vidit duos fratres, Simonem qui dicitur Petrus, et Andream fratrem ejus, retia mittentes in mare; erant enim piscatores. Quibus Christus sic ait: Venite, inquit, post me, et faciam vos fieri piscatores hominum. At illi relictis retibus, secuti sunt eum (Matth. iv, 18-20).* Stabat Petrus mobilitate gurgitis pendulus, et inter obscuras aquas inquieti maris, victum quem non habebat, artificio requirebat. Nutabat super ambiguum undam, ut posset indagare capturam. Vario fertur referiturque vestigio, stat mobilis, et movetur stabilis. Rimatur inter cæcos marini germinis fluctus, et sub obscura unda fugitivam insequitur prædam. Conclusus aqua carcer jactatur in pelagus, disposita prætenditur muscipula, erigitur maculosus sub unda paries, sit cæca piscibus in mari custodia: et dum insidiat Petrus gregibus æquoris, ipse in retia incidit Salvatoris. Fit de prædone præda, de piscatore piscatio, de pirata captivitas. *Venite, inquit, post me, et faciam vos fieri piscatores hominum. At illi relictis retibus suis, secuti sunt eum.* Dum enim Petrus in hamo quærit concludere piscem, hamum verbi misit Christus, et ipsum tenuit piscatorem. Distendebat Petrus sinuoso lini volumine vacuum cortinam¹: et dum insequitur gravidæ semper æquoris prolem, captorem suum fecit in littore Christum Salvatorem. Trahebat, et trahebatur: exercebat in æquore violentiam, et patiebatur in mente capturam. O aquigenum pirata reptilium, deseruisti artificium hoc, mutasti de pisce ad piscem. (Est enim Christus piscis ille, qui ad Tobiam ascendit de flumine vivus: ejus jecore per prunas passionis assato, fugatus est diabolus; et per amaritudinem fellis afflatus est cæcus, et illuminatus est mundus.) De pisce, inquam, ad piscem, de reti ad Ecclesiam, de mari ad fontem, de captore factus est captura. Reliquit enim salum fluctuans, et cœpit ambulare post piscem. Similitudo artis inflammat desiderium audientis; ut qui ante captorium jaciebat in salo, verbi nunc retia spargat in mundo. Tunc enim pisces induxit; nunc autem homines sagenis spiritualibus irretivit.

2. *Pauli conversio.* Paulus autem parvus, sed ex parvo magnus, dum diceretur Saulus, sidereæ

¹ Ita Mss. r. et gr. At f., *sinuosa volumina, et vocat cohortem.* In editis autem, et alii quam plures hujus sermonis loci, sic et iste vitiose reddebatur in hunc modum, *sinum lini, voluit in se vacuum cortinam.*

(a) Alias, de Sanctis 28.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Ex Lovaniensium censura dubius, ex Verlini autem et Vindingi sententia suppositus est. Non peritiori stilo conscriptus, quam sermo superior, quo cum sermone in sententiis et verbis quibusdam convenit.

vocis tuba conterritus, cadit elisus audacia. ut seminet erectus in mundo doctrinam. *Saule, inquit, Saule, quid me persequeris?* Ibat enim Saulus furie equis invectus, dirum toto pectore virus efflabat, sanctorumque sanguinem sitiens, per totam Judæam insanizerebatur habenis, ut Christi membra laniaret in terris. Fit vana religione crudelis et quæstionarius innocentium. Per campos sceleratissimi aggeris evagatur; ut Judæa quæ jam primo sævierat in capite, crudelitatem exercebat in corpore. Acceperat enim Saulus potestatem a principibus sacerdotum, ut homines fidei nostræ occideret, et germinantem fidei campum manu nefaria detruccaret. Dum ergo portat Saulus funereum contra milites Christi gladium, fulmineum de cælo accipit telum; dum grassatur, percutitur; dum Christi sanctos persequitur, violento radio cælestis luminis cæcatur: et qui sufflatorio superbiæ adversus Deum erigebatur, divinæ vocis terribilitate prosternitur: *Saule, inquit, Saule, quid me persequeris (Act. ix, 2-9)?* Caput pro membris clamat. Inquietatur corpus; et intonat Christus in cælis, *Saule, Saule, quid me persequeris?* Quid est quod rugientis poli mugit¹ arcanum, et contra sævitiam Pauli provincia conqueritur cæli; nisi ut qui non crediderat resurgentem, saltem crederet in cælis sedentem: et qui defuncto Apostolorum Domino asseveraverat ex sepulchro mendacium, de cælo viventis acciperet testimonium? *Saule, inquit, Saule, quid me persequeris?* Subito igitur hasta divinæ increpationis prostratus ad terram, et sævitiam perdit et semitam; deponit feritatem, et incurrit oculorum cæcitatem; cœpit habere ducatores, quos habuerat ante secutores.

3. *In Judæos increpatione.* Ubinam, Paule, currebas, quando videbas? Ecce nunc oberrans quæris locum; et qui persequeris Christum, currens curris ad manum. O Saule rapax lupo, comedisti: sed exspecta paululum, et digerens digeris². Creditis ergo, o Saule, in Deo, adhibes fidem perfido? Non solent istæ manus in sanguine pollui, si non te adhuc ab eis videris cruciari. Parum erat generi tuo, quod crucifixerat Christum; insuper et manus mittere non formidavit in cælum. Impressit patibulo carnem, posuit ad ostium sepulcri custodes. Jam Christus ascendit ad Patrem; et adhuc genitrix tua non caruit feritate. O Judæa Prophetarum sanguine temulenta, necdum satiata es? A sanguine Abel usque ad sanguinem Zachariæ flumina tui sceleris spumant; et te adhuc usque non satiant? Ab origine mundi sanguinem bibis, et adhuc sitis? Necdum tui facinoris in Christo unda siccavit; et jam alveus tui sceleris siti? Modo Christum patibulo confixisti; et tam cito cupiditate sanguinis aruisti? Sed ecce prosternitur crudelitas, ut erigatur sanctitas: cadit miles diaboli, ut surgat signifer Christi.

4. *Petri et Pauli martyrium.* Mittit Petrus in salum retiaculum; circumfert Paulus dominicum in mundo vexillum. Et ille piscatur homines, et iste titulo Christi signat Gentiles. Currunt utrique ad palmam martyrii, et utrique perveniunt ad coronam: non quidem eodem temporis cursu, sed eodem anni revertentis occursu. Petrus pro Christo capite deorsum in ligno suspenditur; Paulus pro Christo pugione truncatur. Ille propriis gressibus proficiscebatur ad Christum, oculisque superiora respiciens, beatum spiritum deducebat ad cælum; iste cervicem curvabat ad pœnam, et offerrebat verticem capitis ad coronam. Petrum crux necat; Paulum gladius immolat. Duo genera suppliciorum Domini et Christi, in duobus Apostolis Christi. Petrus patitur crucem; Paulus sentit Dominici lateris pugione. Piscatorem suspendit hamus crucis; persecutorem mucro minuuit persecu-

¹ Editi, *mugit populus; Ms., rugiente populo*: et mox, *militia conqueritur*; pro, *provincia*. Floriacensem secuti simus.

² Ms. r., *digeres; f., digereres*. Mox uterque, *adhibes viam fidem video*; vel potius, *Judæo*.

toris. Nunc ad memoriam piscatoris flectuntur genua imperatoris. Ibi radiant gemmæ diadematis, ubi fulgent beneficia piscatoris. Ex piscatore fecit Dominus Apostolorum principem; ex persecutore fecit apostolicum confessorum. Præstitit passio socios, quos secerat fidei prædicatio copulatos. Veneremur ergo principes gregis, si volumus æterni caulas intrare pastoris.

SERMO CCVI (a).

In Natali sancti Laurentii, 1 (b).

1. *Laurentius mundum inflammat ad martyrium. Martyrium spirituale. Igne ignis vim restinguit Laurentius.* Beatissimi Laurentii martyris, cujus Natalem hodie celebramus, passionem nosse vos credo; et quanta in persecutione pertulerit, Dilectionem vestram scire posse non dubito. Tanta enim ejus martyrii gloria existit, ut passione sua mundum illuminaverit universum. Illuminavit plane mundum Laurentius eo lumine quo ipse succensus est; et flammis quas ipse pertulit, omnium Christianorum corda calefecit. Quis enim hoc exemplo nolit pro Christo ardere cum Laurentio, ut possit a Christo cum Laurentio coronari? Quis nolit ad horam sustinere Laurentii ignem, ut æternum gehennæ non patiarur incendium? Beati igitur Laurentii exemplo provocamur ad martyrium, accendimur ad fidem, incalescimus ad devotionem. Etsi nobis persecutoris flamma deest; fidei tamen flamma non deest. Non ardemus quidem corpore pro Christo, sed ardemus affectu: non subjicit mihi persecutor ignem, sed suggerit mihi ignem desiderium Salvatoris. Esse autem Salvatoris ignem legimus in Evangelio, dicente eodem Domino, *Nescitis quia veni ignem mittere in terram? et quid volo, nisi ut accendantur* (Luc. xii, 49)? Quo igne succensi Amahus et Cleophas dixerunt: *Nonne cor nostrum ardens erat in vobis, dum loqueretur in via, et aperiret nobis Scripturas* (Id. xxiv, 32)? Hoc igitur igne etiam beatus Laurentius accensus, flammarum non sentit incendia: et dum Christi ardet desiderio, persecutoris pœna non ardet. In quantum enim in illo fidei ardor fervet, in tantum supplicii flamma frigidat. Corporali enim beatus Laurentius laborat incendio: hinc amore Christi succenditur, inde persecutoris flamma torquetur: sed divinus Salvatoris ardor materiale tyranni restinguit ardorem. Quamvis enim in favilla membra solvantur, fidei tamen fortitudo non solvitur: corporis quidem detrimentum sustinet, sed lucrum salutis acquirit.

2. *Diuturnum patitur supplicium. Tribus pueris non inferior.* Non enim, fratres, beatus Laurentius cita vel simplici passione perimitur. Nam qui gladio percutitur, semel moritur; qui in flammarum camino mergitur, uno impetu liberatur: hic autem longa et multiplici pœna cruciatur; ut mors ei non desit ad supplicium, et desit ad finem. Dicitur enim ab illo sævissimo persecutore hæc beato Laurentio constituta pœna, ut ardentium exposita mole carbonum, insuper eum ferrea crate distentum lenta flamma consumeret; et non tam inflammando cito interimeret hominem, quam diu exurendo torqueret: ita ut cum unum latus exustum persecutor cerneret, aliud latus ignibus objiceret exurendum. Legimus Ananiam,

¹ In Ms. r., *fulget supplicium.*

² Editi, *duo illi discipuli dixerunt.* At cb. Ms., *amahus et cleophas dixerunt*: quomodo etiam habet idem sermo apud Ambrosium. Accedit codex t. in quo, *amahus et cleophas*: et sic jam supra in sermone 88, ad eundem locum. Ambrosius porro in Lucæ caput 24, eosdem discipulos Ananem et Cleopham vocat.

(a) Olim, de sanctis 30; et post, in Appendice 80.

(b) Dignus est qui legatur, Lovaniensium iudicio. Inter Ambrosii sermones reperitur in excusis, ipsique in Ms. Corchiensi et in Theodericensi inscribitur. Confer ad ejus Commentaria in Lucam et ad sermones hujus Appendicis 86, 87, Commentariis istis plurimum congruentes. Cæterum conclusio ab istis verbis, « Nos vero, fratres dilectissimi, » etc., desumpta est ex Cæsarii sermone de Martyribus, qui est infra 234.

Azariam et Misaelem beatissimos pueros a rege in camino ignis inclusos, in pœnarum suarum deanbulasse flammis, et igneos globos pedibus conculcasse (Dan. iii, 24). Unde et beatus Laurentius non nimis est gloria præferendus: siquidem illi in pœnarum suarum flammis ambulabant; hic et in ipso supplicii sui igne discumbit: illi vestigis pedum conculcaverunt incendia; iste laterum suorum diffusionem restinguit. Illi, inquam, stantes in pœna elevatis manibus orabant Dominum; hic autem prostratus in sua pœna, toto corpore Dominum deprecatur.

3. *Igne duplici se rogat exuri.* Iterum ergo beatus Laurentius in dorsum supinus vertitur, et renes ejus ignibus exuruntur: ut impleretur Psalmi propheta, quæ dicit ex persona Laurentii, *Proba me, Domine, et tenta me; ure renes meos et cor meum* (Psal. xxv, 2). Duplici se utique postulat igne comburi. Nam si de solo mundi igne loqueretur, sufficeret renes tantum exurendos incendiis obtulisse. Cor autem nisi Christi flamma non uritur: atque ideo ad comprobendam devotionem suam geminum sibi ignem postulat; ut luctamine habito ostendat in se plus posse amorem Christi, quam pœnam tyranni. Honoremus igitur, fratres, beatum Laurentium, qui dum fide sua persecutoris flammam vicit, ostendit nobis per ignem fidei gehennæ incendia superare, et amore Christi diem iudicii non timere.

4. *Ut martyres imitemur.* Nos vero, fratres dilectissimi, si ad consortium sanctorum martyrum pervenire volumus, de imitatione martyrum cogitemus. Debent enim in nobis, etc. (a)...., ut in futuro sæculo bonorum fructus colligere cum gaudio et exultatione possimus, præstante Domino nostro Jesu Christo, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO CCVII (b).

In Natali sancti Laurentii, n (c).

1. *Martyribus quid debeamus. Laurentius ob tria merito colendus.* Cum omnes beatos martyres, quos nobis antiquitas tradit, honorificentia digna miremur; præcipue tamen beati Laurentii martyris triumphum debemus tota devotione suscipere. Majorem ergo affectum ibi debeo, ubi credulitatem meam cogit contemplatio, quam ubi fidem meam hortatur opinio. Majorem, inquam, affectum ibi debeo, ubi per ea quæ vidi, compellor devotione credere etiam illa quæ non vidi. Nam cum odio, aliquanta mihi impossibilia videbantur: sed cæpi ea credere potuisse fieri, dum similia facta esse conspexi. Et ideo temporis nostri passio, hanc nobis tribuit conferre gratiam, ut fidem præteritam confirmaret. Supradictum igitur virum beatum tota debemus devotione suscipere: primum, quia pretiosum sanguinem suum propter Dominum tradidit; deinde, quod prærogativam nobis apud Dominum nostrum non minimam tribuit, ostendens qualis esse debeat in Christianis fides; tertio, quod idem tam sanctæ conversationis fuerit, ut coronam martyrii tempore pacis inveniret.

2. *Quare cruciatus.* Sed cum sanctitate tanta beatus Laurentium pro Christi nomine vidissent certare Gentiles, erroresque eorum manifestos rationabili castigatione convinceret; tunc illi inebriati furore raperunt eum, et eade crudelissima sauciarunt; tunc beati viri corpus flammis in craticula tradiderunt. Vere beatum corpus, quod non ad pœnam funestis ignis, vel tormenta a fide Christi immutaverunt; sed ad requiem dominicam sancta religio coronavit. Sed et ipsa flamma ideo suscepti Martyrem; non ut eum a

(a) Cætera repete ex serm. 224, n. 1.

(b) Alias, de sanctis 32.

(c) In Appendice nunc primum collocatur. Dubius erat Lovaniensibus, verino autem et vindingo spuris. Posterior pars ab illis verbis num. 3, « Sufficere nobis debent, » etc., initium est hominæ Maximi de Martyribus. Prior etiam, cum Laurentii martyrii minus apte conveniat, aliunde accepta non immerito existimatur.

fide sua ignis mutaret, sed ut probatum Domino suo redderet. Tali enim incendio beata consecrata sunt viscera, non condemnata. Convenit huic passioni quod ait Apostolus, *Ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem* (I Cor. III, 15). Salvus enim iste factus est, dum venerabilis confessionis est incendio concrematus. Hæc est tota causa passionis, fratres, propter quam morti addictus est sanctus vir, quod sui similes cæteros hortaretur. Nam exhortatio illa in tantum profecit, ut illo a sæculo recedente, fides ejus regionis ipsius loca universa pervaserit. Ita Christus tunc in beato martyre suo Laurentio persecutiones passus est: nunc illic plurimi Christianorum exsultant in populis.

3. *Martyres ante martyrium martyres fuisse necesse est. Crucem tollere quid sit.* Sufficere nobis debent ad profectum salutis nostræ martyrum exempla sanctorum, qui propter adipiscendam cœlestem coronam, omnibus se mandatis dominicis subdiderunt, et ita cunctis devinxerunt se legibus Salvatoris, ut propter ante actam vitam mererentur ad hanc martyrii gloriam pervenire. Non enim illo in tempore tantum perfererunt præceptum Domini, quo confessionis supplicium pertulerunt; sed necesse fuit illos prius secundum Evangelium vixisse, ut Christi passionibus potirentur. Necesse est, inquam, ut initia bona fuerint, quorum finis esse optimus subsequatur; et martyres eos non solum fuisse cum passi sunt, sed etiam tunc martyres Christi esse cum viverent. Martyr enim græce, latine Testis dicitur. Igitur quotiescumque bonis affectibus¹ mandatum Christi facimus, toties Christo testimonium perhibemus. Unde et crux Domini non tantum illa dicitur, quæ passionis tempore ligni afflictione construitur; sed et illa quæ totius vitæ curriculo cunctarum disciplinarum virtutibus coaptatur. De qua mihi videtur Salvator dicere, *Qui vult post me venire, tollat crucem suam, et sequatur me* (Matth. XVI, 21). Numquid enim omnes martyres, qui secuti sunt Dominum, crucifixi sunt cum Domino²? Numquid omnes virgines, qui juxta Apocalypsim sequuntur Agnum Dei, crucifixi sunt ut sequantur (Apoc. XIV, 4)? Numquid Paulus apostolus crucifixus fuerat, cum dicebat, *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo* (Galat. VI, 14)? Hoc autem dicit, ut intelligas crucem non ligni esse patibulum, sed vitæ virtutisque propositum. Tota igitur vita christiani hominis, si secundum Evangelium vivat, crux est atque martyrium.

SERMO CCVIII (a).

In festo Assumptionis B. Mariæ (b).

1. Solemnitas hæc præcipua et jam merito accepta.

¹ Apud Maximum, *actibus*.

² Abundat, *cum Domino*; nec est apud Maximum.

(a) Olim, de sanctis 33; et post, in Appendice 85.

(b) Incerti auctoris, qui multum Augustino recentiorem Isidororum ex opere de Vita et Obitu Sanctorum citat. In nostris codicibus manuscriptis habetur absque nomine auctoris. At in Lovaniensium plerisque, ut ipsi observant, manuscriptis tribuitur Fulberto episcopo Carnutensi. In codice tamen Cassinensi et in Cluniacensi Ambrosio Autherto ascribitur. Et sane ex Autherto Fulbertum effingere proclive fuit; maxime cum Fulbertus sacratissimæ Virginis cultui addictissimus semper audivit. Hinc suspicio est, Augusti Ambrosii non solum libellum de Conflictu vitiorum et virtutum, sed et plures sermones inter Augustini opera fuisse inmixtos; eique forsitan tribuendum serm. 198 absque, qui in manuscriptis Ambrosii nomen præ se ferunt; maxime qui nec Ambrosium Mediolanensem, nec hujus imitatore Maximum Taurinensem sapiunt. Per multa hic reperies dicta jam ante in superioribus aliquot sermonibus de B. Mariæ. De num. 3 vide Ambros. in Lucae cap. 2, Isid. de Vita et Morte Sanctorum, cap. 68; de num. 4 supra serm. 120, n. 4, et 194, n. 2; et serm. 121, n. 5; de num. 5, serm. 120, n. 5, et 194, n. 2; de num. 10, serm. 123, n. 2; de num. 11, serm. 194, n. 3.

Adest nobis, dilectissimi fratres, dies valde venerabilis, dies omnium sanctorum solemnitates præcellens. Adest, inquam, dies inclita, dies præclara, dies in qua e mundo migrasse creditur virgo Maria. Et ideo cum summa exultatione laudes intonet universa terra tantæ Virginis illustrata excessu; quia indignum valde est ut illius recordationis sollemnitas sit apud nos sine maximo honore, per quam meruimus auctorem vitæ suscipere: satsique præposterum judicandum est, ut cum sanctorum celeberrimas victorias martyrum, illius sollemnitate illis non præferamus quæ huic mundo edidit Principem martyrum. In hac siquidem die competenter sponso illi cœlesti proclamata beata Virgo Maria: *Tenuisti manum dexteram meam; et in voluntate tua deduxisti me, et cum gloria assumpsisti me* (Psal. LXXII, 24). Hodie, inquam, et ipsa a sponso filio et Domino congrue audivit: *Jam hiems transiit, imber abiit et recessit; surge, proxima mea, sponsa mea, columba mea, et veni* (Cant. II, 11-14).

2. *De Mariæ assumptione quid sentiat Ecclesia.* Hoc idcirco dicimus, fratres, quia sicut jam in consuetudinem Christi suscepit Ecclesia, hodierna die ad cœlos assumpta fuisse traditur virgo Maria. Sed quo ordine hinc ad superna transierit regna, nulla catholica narrat historia. Non solum autem respere apocrypha, verum etiam ignorare dicitur hæc eadem Dei Ecclesia. Et quidem sunt nonnulla sine auctoris nomine de ejus assumptione conscripta; quæ, ut dixi, ita caventur, ut ad confirmandam rei veritatem legi minime permittantur. Hinc sane pulsantur nonnulli, quia nec corpus ejus in terra invenitur, nec assumptio ejus cum carne, ut in apocrypha legitur, in catholica historia reperitur. Quibus dicendum est, quia si Moysi corpus ab homine non invenitur in terris, cum quo locutus est Deus facie ad faciem; illius quærerere demerere est, per quam idem majestatis Deus incarnatus effulsit in terris. Neque enim dignum est de corporis ejus notitia sollicitum quempiam esse, quam non dubitat super Angelos elevatam cum Christo regnare. Sufficere debet tantum notitiæ humanæ hanc vere fateri reginam cœlorum, pro eo quod regem peperit angelorum.

3. *De genere martis illius nullus Latinorum scripsit. Vera de Assumptione sententia.* Sed nec invenitur apud Latinos aliquis tractatorum de ejus morte quidpiam aperte dixisse. Nam illum Evangelii versiculum quem Sigeon dixit ad Domini Matrem, *Et tuam ipsius animam pertransibit gladius* (Luc. II, 35), beatæ recordationis Ambrosius cum tractaret, ait: *Nec historia nec literæ docent, Mariam gladio vitam finisse.* Hinc et Isidorus: *Incertum est, inquit, per hoc dictum, utrum gladium spiritus, an gladium dixerit persecutionis.* Sed quid de his de quibus loquor dicam; cum nec ipse qui hanc accepit ante crucem Domini in sua, id est, Joannes evangelista, de hoc posteris aliquid retinendum scriptis mandaverit? Nullus enim hoc fidelius narrare potuit, si illud Deus manifestari voluisset, quam ille utique qui hanc nutriendam suscepit, nec contra morem filius matrem reliquit. Restat ergo ut homo mendaciter non fingat apertum, quod Deus voluit manere occultum. Vera autem de ejus assumptione sententia hæc esse probatur, ut secundum Apostolum, sive in corpore, sive extra corpus ignorantes (II Cor. XII, 2), assumptam super Angelos credamus.

4. *Maria omni laude major.* His igitur prætermissis, loquamur aliquid in laudibus sacratissimæ Virginis. Sed quid nos tantilli, quid actione pusilli, quid in ejus laudibus referemus, cum etiam omnium nostrum membra verterentur in linguas, eam laudare sufficeret nullus? Altior enim celo est, de qua loquimur; abyssus profundior, cui laudes dicere conamur. Deum enim quem omnis creatura non capit, ipsa immaculato utero clausum gestavit. Hæc est enim quæ sola meruit mater et sponsa vocari, hæc primæ matris damna resolvit, hæc homini perduto redemptionem adduxit. Mater enim generis nostri poenam intulit

mundo; Genitrix Domini nostri salutem edidit mundo. Auctrix peccati Eva; auctrix meriti Maria. Eva occidendo oblit; Maria vivificando profuit. Illa percussit; ista sanavit. Hæc enim mirabili atque inestimabili modo omnium rerum et suum peperit Salvatorem. Quæ enim hæc virgo tam sancta, ad quam venire dignaretur Spiritus sanctus? quæ tam speciosa, ut eam sibi Deus eligeret sponsam? quæ tam casta, ut esse posset virgo post partum? Hæc est Dei templum, fons ille signatus, et porta in domo Domini clausa. Ad hanc namque, ut dixi, Spiritus sanctus descendit, huic virtus Altissimi obumbravit. Hæc est immaculata coitu, fecunda partu, virgo lactans, Angelorum et hominum cibum nutriens. Merito itaque beata singulari a nobis præconio extollitur, quæ singulare commercium mundo præbuit. Denique tantum se ad cœli fastigia sublevavit, ut Verbum in principio apud Deum de superna cœli arce susciperet.

5. *Maria omni laude dignissima.* O felix Maria, et omni laude dignissima! O genitrix gloriosa! O sublimis puerpera, cujus visceribus auctor cœli terræque committitur! O felicia oscula lactentis labris impressa, cum inter crebra indicia reptantis infantie, utpote verus ex te filius tibi matri alluderet; cum verus ex Patre Deus Dei unigenitus imperaret! Nam auctorem tuum ipsa concipiens edidisti in tempore puberem, quem habebas ante tempora conditorem. O felix puerperium, lætabile Angelis, optabile sanctis, necessarium perditis, congruum profligatis! Qui post multas assumptæ carnis injurias, ad ultimum verberatus flagris, potatus felle, affixus patibulo, ut te veram matrem ostenderet, verum se hominem patiēdo monstravit. Sed quid dicam pauper ingenio; cum de te quidquid dixerō, minor laus est, quam dignitas tua meretur! Si cœlum te vocem, altior es. Si matrem Gentium dicam, præcedis. Si formam Dei appellem, digna existis. Si dominam Angelorum vocitem, per omnia esse probaris. Quid ergo de te digne dicam, quid referam; cum non sufficiat lingua carnis tuas enarrare virtutes? Has interim laudes silet lingua carnis, quas semper ardentem intus profert animus. Nunc nostras peto ut aures doctrinarum tuarum demulceas organis. Plaudant nunc tympania sanctæ manus, et inter veloces articulos harmonia puerperæ concrepet. Concinant lætantes chori, et alternantibus modulis dulcisona carmina miscantur.

6. *Magnificare dicitur duobus modis.* Audiamus, fratres, audiamus pio mentis affectu, audiamus quemadmodum tympanistria nostra doctrinis concrepet Virgo Maria. Audiamus, inquam; et huic harmoniæ moribus respondeamus. Denique cum hæc mulier beatissima ab angelo jam salutata, Spiritu sancto repleta, plenitudine divinitatis afflata, ad domum Elisabeth venisset cognate, post exultationem Joannis in utero matris, post admirationem Elisabeth de adventu ejusdem Domini Matris, hoc Domino decantavit canticum laudis: *Magnificat anima mea Dominum; et exultavit spiritus meus in Deo salutari meo* (Luc. 1, 46, 47). Primo igitur hoc in loco querendum est, quid sit magnificare Dominum: neque enim magnus sit a creatura Creator. Sed sciendum nobis est, duobus modis dici magnificare; id est, aut magnam facere, aut magnam adorare magnamque admirari. Magnificatur enim Deus a nobis, cum magnificari dignatur a nobis. Sed numquid sic in nobis, sicut in Maria unde carnem assumpsit pro nobis? Ave, inquit ad eam angelus, *gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu inter mulieres, Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi. Ideoque et quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei* (Ibid., 28, 35). Quæcumque tamen anima sancta Verbum concipere potes credendo, pare prædicando, magnificat amando. Unde et David propheta dicit, *Magnificata Dominum mecum, et exaltent nomen ejus in invicem* (Psal. xxxiii, 4): ac si diceret, Magnitudinem Domini mecum decantate, prædicate, et nominis ejus

præconia magna voce attollite. Hinc iterum dicit, *Domine Deus meus, magnificatus es vehementer* (Psal. ciii, 4). Unde autem magnificetur in nobis, idem propheta ait, *Magnificata est usque ad cœlos misericordia tua* (Psal. cvii, 5).

7. *Magnificandus imprimis Deus de redemptionis munere.* Sic namque optandum est, ut in singulis nostra anima¹ magnificet Dominum, concipiat Dei Verbum, pariat et nutriat, recordetur salvationis suæ pia commercia, quomodo nullis suis præcedentibus meritis sit ab iniquitate salvata, sed sola Dei honore gratuita Christi sanguine redempta, et dicat, *Magnificat anima mea Dominum. Sic enim dilexit Deus mundum, ait Evangelium, ut Filium suum unigenitum daret* (Joan. iii, 16). Hinc et Apostolus, *Qui proprio, inquit, Filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum* (Rom. viii, 32). O miræ pietatis affectus! o inestimabilis ardor charitatis! Quis ante tantæ pietatis divitias non obstupescat? quis ante tam ineffabilem charitatem non contremiscat? Quis unquam posset sperare, ut ex Deo ante tempora natus nasceretur pro hominibus in tempore ex femina homo factus? unde scriptum est, *Cum venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum factum ex muliere, factum sub Lege, ut eos qui sub Lege erant redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus* (Galat. iv, 4, 5). Quis, inquam, posset æstimare, ut portaretur manibus femineis portator orbis, panis Angelorum aleretur, virtus cœlorum infunderetur, vita omnium moreretur? Magnificet ergo in his anima Mariæ Dominum; magnificet et nostra. Admirerur, gratulemur, amemus, laudemus, adoremus. gratias illi agamus; quoniam per eandem Redemptoris nostri mortem de tenebris ad lucem, de morte ad vitam, de corruptione ad incorruptionem, de exilio ad patriam, de luctu ad gaudium, de terris ad cœlestem regnum vocati sumus.

8. *Hæc veritate imbutus terrena despicit. Quæ bonæ quæ prava exsultat.* Quæcumque igitur anima sancta talibus fuerit incitamentis occupata, nihil concupiscit terrenum, nihil transitorium, nihil quod ad tempus arri-det, nihil quod ad præsens delectat: quæ risum luctum computat, et gaudium in mœrorem commutat; cui mundus carcer, cœlum vero habitatio est: cui exsultatio in præsentibus nulla est, quia in illo tantum gaudere appetit, qui super omnes est. Unde in sancto Cantico, cum diceret Virgo gloriosa, *Magnificat anima mea Dominum; et exsultavit spiritus meus; signanter addidit, in Deo salutari meo*: ac si diceret, Anima mea quæ magnificat Dominum, non in quolibet alio, sed in illo tantum exsultat, quem amando magnificat. Noverat autem esse aliam vituperabilem exsultationem, quia mundus gaudere dicitur tendens ad luctum, de quibus Salomon ait: *Lætantur cum male fecerint, et exsultant in rebus pessimis* (Prov. ii, 14). Hinc et Apostolus non quodlibet gaudium in sanctorum cordibus esse describit, sed in Spiritu sancto. Hinc David cum diceret, *Gaudete, justi*; subjunxit, *in Domino* (Psal. xxxii, 4). Hinc cum Domino diceret, *Gaudebunt labia mea, dum cantavero*; addidit, *tibi* (Psal. lxx, 23). Hæc enim exsultatione nullus eorum gaudet, quisquis de præsentibus tantum exsultat, æternisque bonis interesse non concupiscit: cui exsiliū patria esse creditur, et mors vita æstimatur; cujus Deus venter est, et ornatus non in moribus, sed in amictu² est: qui cum laudatur, extollitur; et cum vituperatus fuerit, magnis iracundiæ stimulis agitur: qui cum mansuetis non humiliatur, sed in superbiæ fascibus elevatur, et cæteros quasi ex alto montis supercilio contemplatur.

9. *Quid sit lætari in Jesu.* Sed quis hæc ad plenum ita potest calcare, ut ab hac exsultatione, iissem vitiiis interpellantibus, nec ad momentum se credat posse abstrahi; cum Scriptura pronuntiet, *Corpus quod corrumpitur aggravat animam, et deprimit terrena inhabi-*

¹ In Mss., *varia anima.*

² Ita Mss. Editi autem, *in actu.*

tato sensum multa cogitantem (Sap. ix, 15)? Ingemiscens ergo, o anima sancta quæcumque in Domino exultas, quoties te ab hac exultatione abstractam esse videris, dicito, *Ne projicias me, Domine, a facie tua, et Spiritum sanctum tuum ne auferas a me: redde mihi lætitiã salutaris tui, et spiritu principali confirma me* (Psal. l, 13, 14). Et hic attentius intueri, quam exultationem petierit. Quod enim hebraice Jesus, hoc latine Salutaris dicitur. Quæ enim hæc lætitiã est Jesu, nisi contemplatio ejus, qualis venturus est in gloria sua? Sciendum vero est, quia illi tunc hæc claritate poterant, qui hic positi Redemptoris sui vestigia imitantur. Et quidem Dominum Jesum legimus doluisse, flevisse, ex itinere fatigatum fuisse, opprobria et contumelias sustinuisse, sputa, flagella, crucem suscepisse: nunquam tamen legimus eum risisse, prosperatum in præsentem fuisse. Hinc plane, hinc in spe gaudent omnes electi, cum cœperint adversitatibus mundi fatigari, et nullis ejus prosperitatibus fallaciter decipi; scientes procul dubio aliam viam non superesse, perquam possint cœlos penetrare. Hinc est quod idem Dominus ait discipulis suis, *Beati estis cum vos maledixerint homines, et persecuti vos fuerint, et dixerint omne malum adversum vos, mentientes, propter me. Gaudete in illa die et exultate: ecce enim merces vestra multa est in cœlis* (Matth. v, 11 et 12). Sed in his preauris atque angustiis nequaquam possent subsistere, et, quod his majus est, gaudere, nisi veraciter in conspectu Dei et hominum humiles essent. Quibus Dominus eorum ait, *Discite a me quia mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris* (Id. xi, 29). Hinc iterum dicit, *Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram* (Id. v, 4).

10. *Humilitatis commendatio. Humilitas iucata.* Hinc etiam hæc Virgo gloriosa beatam se dici ab omnibus generationibus manifestat, eo quod ejus humilitatem Deus respexit. Nam subdit, *Quia respexit humilitatem ancillæ suæ; ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes* (Luc. i, 48). O vere beata humilitas, quæ Deum hominibus peperit, vitam mortalibus edidit, cœlos innovavit, mundum purificavit, paradysum aperuit, et hominum animas ab inferis liberavit! O vere, inquam, gloriosa Mariæ humilitas, quæ porta paradisi efficitur, scala cœli constituitur! Facta est certe humilitas Mariæ scala cœlestis, per quam descendit Deus ad terras. *Quia respexit, inquit, humilitatem ancillæ suæ; ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.* Et quid est dicere, *Respexit*; nisi, Approbavit, placuit ei humilitas mea? Unde per prophetam Dominus dixit, *Ad quem respiciam, nisi ad pauperulum et humilem, et tremulentem sermones meos* (Isai. lxxvi, 2)? Hinc David Domino dicit, *Quia respexisti humilitatem meam, salvasti de necessitatibus animam meam* (Psal. xxx, 8). Multi siquidem videntur in conspectu hominum humiles esse, ut ab eis beatificentur: sed eorum humilitas a Domino non respicitur, quia falso, et non vere de humilitate gloriantur. Si enim veraciter humiles essent, Deum ab hominibus, et non se vellent laudari; non in hoc mundo eorum spiritus exsultaret, sed in Deo salutari; humilitatem suam non ab hominibus conspici, sed a Deo exoptarent. Sequitur in hoc sancto Cantico, *Quia fecit mihi magna qui potens est, et sanctum nomen ejus* (Luc. i, 49). Quæ tibi magna fecit, quæso, gloriosa Virgo, ut dici beata merearis? Puto enim, imo veraciter credo, ut creatura ederes Creatorem, famula Dominum generares; ut per te Deus mundum redimeret, per te illuminaret, per te ad vitam revocaret.

11. *Precatio ad beatam Virginem.* Huc usque, o Virgo beata, de te ipsa quæ nos ad amorem Dei accenderent fideliter protulisti: ea vero quæ sequuntur, humano generi prophetasti. Num autem votum exstitit ea tantum inde transcurrere, quæ ad tui laudem nominis pertinerent. Sed hæc quæ de te ipsa narrasti, neque ut dignitas tua meretur, dicere potuisti. Quas ergo tibi laudes fragilitas humani generis

persolvat, quæ solo tuo commercio recuperandi aditum invenit? Accipe itaque quascumque exiles, quascumque meritis tuis impares gratiarum actiones: et cum susceperis vota, culpas nostras orando excusa. Admitte nostras preces intra sacrarium exauditionis, et reporta nobis gratiam reconciliationis. Sit per te excusabile, quod per te ingerimus; sit impetrabile, quod fida mente poscimus. Accipe quod offerimus, impetra quod rogamus, excusa quod timemus: quia nec potio rem meritis invenimus ad placandam iram Judicis quam te, quæ meruisti esse mater Redemptoris et Judicis. Succurre ergo miseris, juva pusillanimes, refove flebiles; ora pro populo, interveni pro clero, intercede pro monachorum choro, exora pro devoto femineo sexu: sentiant omnes tuum levamen, quicumque devote celebrant tuum nomen. Sit tibi compassio super afflictis, sit pius affectus super cœlorum peregrinis: et cum te semper lætantem aspicias, fletus nostros, quæsumus, ipsa ad Deum admittas, eumque ut proprium filium pro nobis interpellas. Nos enim adhuc in hac terra affligimur, persequimur, injuriis læcessimur, opprobriis afficimur, esurimus, sitimus, somnum patimur, in carcere retinemur. Tu vero in cœlestibus regnis prælata es cunctis virginum choris, tu Agnum quocumque perrexerit sequeris (Apoc. xiv, 4). Tu virgineos choros et ab incentivæ carnis illecebris alienos per albertia lilia rosasque vernantes ad fontes perennis vitæ potandos invitas. Tu in illa beatorum felicissima regia, primi ordinis dignitate indepta, plantis roscidis oberans, inter paradisi amœnitatem gramineosque crocos tenero poplite pergis, felicique palma violas immarcescibiles carpis. Tu concinis sine fine choris conjuncta summis; Angelis Archangelisque sociata, indefessa voce, *Sanctus* (Id. iv, 8)! clamare non cessas. Tu in cubiculo Regis beatitudinum gemmis ac margaritis ornata assistis. Tibi thronus regius ab Angelis collocatur in aula æterni Regis, teque ipse Rex regum ut matrem veram et decoram sponsam præ omnibus diligens amoris amplexu sibi associat. Nec mirum, si dignetur tibi adgaudere Deus regnans in cœlis, quem tu parvulum te de hominem natum toties osculata es in terris. Has ergo tuas felicitates possidens, convertere ad nostrarum miseriarum salutem.

12. *Beata Virgo quomodo colenda.* Inter hæc igitur, fratres charissimi, cum toto mentis affectu beatissimæ Virginis nos intercessionibus committamus, omnes ejus patrocinia omni nisu imploremus: ut dum nos supplici eam obsequio frequentamus in terris, ipsa nos sedula prece commendare dignetur in cœlis. Neque enim dubium, quæ meruit pro liberandis proferre pretium, posse plus sanctis omnibus, liberatis impendere suffragium. Sed quid nobis prodest hanc interpellare vocibus, nisi etiam humilitatis ejus exempla teneamus? Curemus ergo, dilectissimi fratres, ut qui hujus diei festivitati interesse cupimus, vestimentis humilitatis atque charitatis induti appareamus. Non nos invidia alienæ felicitatis torqueat, non ira usque ad divisionem dilaniet, non cupiditas Christum a nobis excludat, non sæculi tristitia exurat, non prosperitas ejus incaute decipiat, non luxuria inquinet, non immunditia polluat, non elatio corrumpat, non superbia inflet: ut dum nos virtutibus ornatos, charitate conjunctos, humilitate fundatos beata Dei Genitrix suæ nos interesse festivitati perspexerit, ardentius nobis subvenire festinet apud Filium et Dominum suum Jesum Christum, Deum et Salvatorem nostrum; qui coronis perennis regni glorificat sanctos suos, et est æterna laus et exspectatio omnibus electis ejus: ipsi gloria, virtus, potestas, æternitas, et nunc et semper per immortalia sæcula sæculorum. Amen.

¹ sic editi. Al Ms. ch. cum m., tuum Natale. Vindocinensia autem, tuam assumptionem.

² in Mss., quod.

SERMO CCIX (a).

in festo omnium Sanctorum (b).

1. *Certaminis tempus breve, bravium sine fine.* Hodie, dilectissimi, omnium Sanctorum sub una solemnitate lætitia celebramus festivitatem, quorum societate cœlum exsultat, quorum patrocinis terra lætatur, quorum triumphis Ecclesia sancta coronatur: quorum confessio quanto in passione fortior, tanto est clarior in honore; quia dum crevit pugna, crevit et pugnantium gloria, et martyrii triumphus multiplici passionum genere adornatur, perque graviora tormenta, gratiora fuere et præmia. Num catholica mater Ecclesia per totum orbem longe lateque diffusa, in ipso capite suo Christo Jesu edocta est contumelias crucis et mortem non timere, magis magisque roborata est non in resistendo, sed in pericrando. Universos autem quos agmine inclyto carcer pœnalis inclusit, pari et simili calore virtutis ad gendum certamen gloria triumphalis inspiravit. O vere beata mater Ecclesia, quam sic honor divinæ dignationis illuminat, quam vincuntium gloriosus martyrum sanguis exornat, quam inviolatæ confessionis candida induit virginitas! Floribus ejus nec rosæ, nec lilia desunt. Certent nunc, charissimi, singuli ad utrosque honores, amplissimas accipere dignitatum coronas, vel de virginitate candidas, vel de passione purpureas. In cœlestibus castris pax et acies habent flores suos, quibus milites Christi coronantur.

2. *Sequitur de eodem argumento.* Dei enim ineffabilis et immensa bonitas etiam hoc providit, ut laborum quidem tempus et agonis non extenderet, nec longum faceret aut æternum; sed breve et, ut ita dicam, momentaneum: ut in hac brevi et exigua vita agones essent et labores; in illa vero quæ æterna est, corona et præmia meritorum: ut labores quidem cito finirentur, meritorum vero præmia sine fine durarent: ut post hujus mundi tenebras visuri essent candidissimam lucem, et accepturi majorem passionum cunctarum acerbitatibus beatitudinem, testante hoc Apostolo, ubi ait, *Non sunt condignæ passionibus hujus temporis ad supervenientem gloriam quæ revelabitur in nobis (Rom. viii, 18).* Quam lato sinu de prælio revertentes civitas cœlestis excipit, de hoste prostrato præcipua ferentibus occurrit! Cum triumphantibus viris et feminæ veniunt, quæ cum sæculo sexum quoque vicerunt, et geminata gloria militiæ virginum cum pueris teneros annos virtutibus transeunt. Sed et cætera fidelium turba aulæ perpetuæ regiam intravit, qui sinceritatem fidei inconcussis præceptorum cœlestium disciplinis unita pace observaverunt. Ergo agite nunc, fratres, aggrediamur iter vitæ, revertamur ad civitatem cœlestem, in qua scripti sumus et cives decreti. Non sumus hospites, sed cives sanctorum et domestici Dei (*Ephes. ii, 19*); etiam illius hæredes, coheredes autem Christi. Hujus nobis urbis januas aperiet fortitudo, et fiducia latum præbebit ingressum.

(a) Ulim, de Sanctis 37; et post, in Appendice 83.

(b) Exstat inter vulgata opuscula et Alcuini et Bedæ. Pro Beda facit recepta lectionum inscriptio in Breviariis ad hanc festivitatem de omnibus Sanctis. In manuscriptis nostris caret auctoris nomine. In quibusdam tamen Germanis, Valafriidi Strabli, sed nequicquam, prænotatur ei nomen; cum Valafriido jauto antiquior habebatur Maurus, lib. 3 ad Bonum, cap. 12, nonnulla ex hoc sermone verba exscribat. Cæterum auctor, quisquis est, excerpta veterum dicta hic in unum corpus, quod Alcuinus et Beda plerumque faciunt, redegit, nonnulla ab Augustino, et plura a Chrysostomo mutuatus, pleraque autem a Cypriano in epist. 9, ad Martyres, et 77, ad Nemesianum atque alios ad metalla damnatos, ipsiusque libris de Opere ac Eleemosynis et de Mortalitate. De num. 1 vide Cyriani epist. 9, ad Martyres; de num. 3, confer Chrysost. de Reparatione lapsi, cap. 7; de num. 4, Augustini serm. 127, cap. 3; de num. 5, Cypr. in fine libri de Opere ac Eleemosynis, et epist. 77, ad Nemesianum; de num. 6, Cypr. in fine libri de Mortalitate.

3. *Vitæ beatæ descriptio.* Consideremus ergo inclytam urbis illius felicitatem, in quantum considerare possibile est. Ut enim vere est, comprehendere nullus sermo sufficiet. Dicitur de ea in quodam loco sic, quod aufugiet ibi dolor et tristitia et gemitus (*Isai. lxi, 40*). Quid hac vita beatius? Ibi non est paupertatis metus, non ægritudinis imbecillitas; nemo læditur, irascitur nemo, nemo invidet; cupiditas nulla exardescit, nullum cibi desiderium, nulla honoris pulsatio, aut potestatis ambitio. Nullus ibi diaboli metus, insidiæ demonum nullæ, terror gehennæ procul, mors neque corporis neque animæ, sed immortalitatis munere vita jucunda. Nulla erit tunc usquam discordia; sed cuncta consona, cuncta convenientia; quia omnium Sanctorum una concordia: pax cuncta et lætitia continet, tranquilla sunt omnia et quieta. Jugis splendor, non iste qui nunc est, sed tanto clarior, quanto felicior; quia civitas illa, ut legitur, non egebit humæ solis, sed Dominus omnipotens illuminabit eam, et lucerna ejus est Agnus: ubi sancti fulgebunt ut stellæ in perpetuas æternitates, et sicut splendor firmamentum qui ad justitiam erudiunt multos. Quapropter nox ibi nulla, nullæ tenebræ, concursus nubium nullus, nec frigoris aridorisve asperitas ulla; sed talis quædam erit rerum temperies, quam nec oculus videri, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit (*I Cor. ii, 9*), nisi illorum qui ea perfrui digni inveniuntur, quorum nomina scripta sunt in libro vite, qui et laverunt stolas suas in sanguine Agni, et sunt ante sedem Dei, serviuntque ei die et nocte. Non est senectus ibi, nec senectutis miseria, dum omnes occurrunt in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Verum super hæc omnia est consociari Angelorum et Archangelorum cœlibus, Thronis etiam et Dominationibus, Principatibus et Potestatibus, omniumque cœlestium supernarumque Virtutum contubernis perfrui, et intueri agrum sanctorum splendidius sideribus micantia, Patriarcharum sive fulgentia, Prophetarum spe lætantia, Apostolorum in duodecim tribubus Israel orbem judicantia, martyrum purpureis victoriæ coronis lucentia, virginum quoque choros candentia sarta gestantes inspicere. De Rege autem qui horum medius residet, dicere vox nulla sufficit. Effugit enim omnem sermonem, atque omnem sensum humanæ mentis excedit decus illud, illa pulchritudo, illa virtus, illa gloria, illa magnificentia, illa majestas. Ultra enim omnem sanctorum est gloriam, ipsius inestimabilem aspiciere conspectum, et splendore majestatis ejus irradiari. Si enim quotidie oporteret nos tormenta perferre, si ipsam gehennam parvo tempore tolerare, ut Christum videre possemus in gloria venientem, et sanctorum ejus numero sociari; nonne erat dignum pati omne quod triste est, ut tanti boni tantæque gloriæ participes haberemur?

4. *Per quid ematur cœlum.* Quæ erit illa, fratres charissimi, justorum gloria, quam grandis sanctorum lætitia, cum unaquaque facies fulgebit ut sol (*Math. xiii, 43*), cum ordinibus distinctis populum suum Dominus in regno Patris sui cœperit recensere, et meritis atque operibus singulorum præmia promissa restituere; pro terrenis cœlestia, pro temporalibus sempiterna, pro modicis magna præstare; adducere sanctos in visionem Patris gloriæ, et facere in cœlestibus consedere, ut sit Deus omnia in omnibus, æternitatemque amatoribus suis et immortalitatem largiri, ad quam eos sanguinis sui vivificatione reparavit, denuo ad paradisum reducere, regna cœlorum fide et veritate suæ pollicitationis aperire? Hæc inhaereant firmiter sensibus nostris, hæc intelligantur plena fide, hæc toto corde diligantur, hæc indesinentium operum magnanimitate acquirantur. Reposita est in potestate facientis; quia regnum cœlorum vim patitur. Res ista, o homo, id est regnum cœlestis aliud non quærit pretium quam te ipsum. Tantum valet quantum et tu: te da, et habebis illud. Quid turbaris

¹ Editio GG. subjicit hæc notam: « Apud Babœum, nulla honoris pulsat et potestatis ambitio. »

de pretio? Christus semetipsum tradidit, ut acquireret te in regnum Deo Patri: ita et tu te ipsum da, ut sis regnum ejus ac non regnet peccatum in mortali tuo corpore, sed spiritus in acquisitionem vite. Ad hanc igitur operum salutarium delectetur currare palmam, quicumque desiderat præmia reposita in æterna sæcula.

5. *Corona martyrum purpurea, juste viventium candida.* Libenter igitur, fratres, ac prompte certemus, omnes in agone justitiæ Deo et Christo spectante curramus: et qui sæculo et mundo majores esse cœpimus, cursum nostrum nulla sæculi et mundi cupiditate tardemus. Si expeditis, si celeres, si in hoc operis agone currentes dies ultimos invenerit, nusquam Dominus meritis nostris ad præmium decrit remunerator. Qui coronam in persecutione purpuream pro passione donavit, ipse in pace viventibus pro justitiæ meritis dabit et candidam. Nam nec Abraham, nec Isaac, nec Jacob occisi sunt; et tamen fidei et justitiæ meritis honorati inter Patriarchas primi esse meruerunt: ad quorum congregatur convivium, quisquis fidelis et justus et laudabilis invenitur. Memores esse debemus voluntatem non nostram, sed Dei facere debere: quia qui fecerit ejus voluntatem, manet in æternum, quomodo et ille manet in æternum. Quapropter, charissimi, mente integra, fide firma, virtute robusta, charitate perfecta parati ad omnem voluntatem Dei simus, conservantes fortiter dominica mandata. In simplicitate servate innocentiam, in charitate concordiam, modestiam in humilitate, diligentiam in administratione, vigilantiam in adjuvandis laborantibus, misericordiam in fovendis pauperibus, in defendenda veritate constantiam, in disciplina severitate ceusuram; ne aliquid ad exemplum bonorum factorum desit in nobis.

6. *Quam exoptanda vita æterna.* Hæc sunt enim vestigia quæ nobis sancti quique revertentes in patriam reliquerunt; ut illorum semitis inhaerentes, sequeremur ad gaudia. Patriam quoque nostram paradisi cum illis computemus. Parentes Patriarchas jam habere cœpinus: ut quid non properamus et currimus, ut patriam nostram videre, et parentes salutare possimus? Magnus illic nos charorum numerus expectat, parentum, fratrum, filiorum frequens nos et copiosa turba desiderat, jam de sua incolumitate secura, adhuc de nostra salute sollicita. Ad eorum complexum et conspectum venire, quanta illis et nobis in commune lætitia est! Qualis illic cœlestium voluptatis conservorum societatem expectantium! quam summa et perpetua felicitas! Illic Apostolorum gloriosus chorus, illic Prophetarum exultantium numerus insignis. Ibi martyrum populus innumerabilis ob certaminum victoriam coronatur; illic clarissima virginum turba lætatur: illic etiam confessorum fortitudo laudatur. Ibi et illorum remuneratio censetur, qui præcepta dominica servantes, ad cœlestes thesauros terrena patrimonium transtulerunt. Ad hos, dilectissimi, avida cupiditate properemus; ut cum his cito esse, et cito ad Christum venire contingat, eumque hujus itineris ducem habeamus, salutis auctorem, lucis principem, lætitiæ largitorem: qui vivit et regnat cum Deo Patre omnipotente et Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO CCX (a).

In Natali sancti Stephani protomartyris, 1 (b).

1. *Stephanus toti Ecclesiæ datus ad exemplum. Stephani sincerissima castitas.* Hesternum die Natalem ha-

(a) Olim, de Sanctis 5; et post, in Appendice 71.

(b) Plerisque in manuscriptis præfixum habet nomen Maximini. Ex iisdem tamen libris plures sermonem in duos partiantur, lique non Maximo assignant nisi posteriorem, qui quidem ab istis verbis hic num. 2 incipiens, « Lectio Actuum Apostolorum quæ nobis hodie lecta est, » etc., inter Maximianos etiam sermones vulgatus invenitur. Cæterum postrema ac potissima pars, ab hoc fere loco num. 4, « Imitemur ergo in aliquo, dilectissimi fratres, » etc., Cæsa-

huimus Domini Salvatoris; hodie sanctam devotionem veneramus sancti martyris Stephani passionem: hesternum, redimimur ad præmium; hodierno, provocamur ad exemplum. Bene ergo hesternæ solemnitati festivitas hodierna conjuncta est; ut illa credentes eveheret ad vitam, hæc contentes duceret ad coronam. Omni ergo Ecclesiæ beatus Stephanus datus est ad profectum. Adhuc laicus diaconii meruit electionem, et levita martyrii obtinuit principatum. In plebe adhuc positus erat; sed jam virtutibus eminebat. Humilis erat loco; sed celsus fide. Discipulus erat ordine; sed factus est magister exemplo. Quos sequebatur devotione fidei, præcessit velocitate martyrii. Scriptum est enim de eo in Actibus Apostolorum, quod ad ministerium fidei ad præpositum sit ab Apostolis deputatus (Act. vi). In hoc etiam quod præpositus est feminis, testimonium meruit sincerissimæ castitatis. Beatus ergo erit, charissimi fratres, qui hunc sectatus, qui hunc imitatus fuerit: et pudicitiam enim palmam, et martyrii consequetur coronam.

2. *Cur Filium hominis, non Filium Dei videre se testatus est.* De quo et lectio Actuum Apostolorum, quæ nobis hodie lecta est, dilectissimi fratres, cum plurimum habeat in ipsa specie admirationis, non minus tamen continet in mysterio dignitatis. Ecce, inquit beatus Stephanus, *video celos apertos, et Filium hominis stantem a dextris Dei* (Id. vii, 55). Considerate attentius, dilectissimi fratres, cum beatus Martyr Dominum Jesum Christum ad dexteram Dei Patris stare vidisset, cur sese Filium hominis videre testatus est, et non potius Filium Dei; cum utique plus delaturus Domino honoris videretur, si se Dei potius quam hominis Filium videre dixisset? Sed certa ratio postulabat, ut hoc ita et ostenderetur in celo, et prædicaretur in mundo. Omne enim Judæorum scandalum in hoc erat, cur Dominus noster Jesus Christus, qui secundum carnem erat filius hominis, esse etiam Dei Filius diceretur. Ideo ergo pulchre Scriptura divina Filium hominis ad dexteram Dei Patris stare memoravit, ut ad confutandam Judæorum incredulitatem ille Martyri ostenderetur in celo, qui a perlidis negabatur in mundo: et illi testimonium cœlestis Veritas daret, cui fidem terrena impietas derogaret.

3. *Si distant inter se martyres, præcipuus est Stephanus.* Unde licet juxta Psalmum qui lectus est, pretiosa sit in conspectu Domini mors sanctorum ejus (Psal. cxv, 15), si quid tamen distare inter martyres potest, præcipuus videtur esse, qui primus est. Nam cum sanctus Stephanus ab Apostolis diaconus ordinatus sit (Act. vi, 5), Apostolos ipso beata ac triumphali morte præcessit: ac sic qui erat inferior ordine, primus factus est passione; et qui erat discipulus gradu, magister cepit esse martyrio, complens illud quod beatus propheta in Psalmo qui lectus est dixit, *Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi* (Psal. cxv, 12)? Retribuere enim primus voluit Stephanus martyri Domino, quod cum omni humano genere accepit a Domino. Mortem enim quam Salvator dignatus est pro omnibus pati, hanc ille primus reddidit Salvatori.

4. *Mira Stephani charitas.* Post hæc subjecit Scriptura sacra, et ait: *Positis genibus clamavit dicens: Domine, ne statuas illis hoc peccatum* (Act. vii, 59). Videte, dilectissimi fratres, affectum beati viri, videte magnam et admirabilem charitatem. In persecutione positus erat; et pro persecutoribus deprecabatur: atque in illa lapidum ruina, quando alius oblivisci poterat etiam charissimos suos, ille Domino commendabat inimicos. Quid enim dicebat cum lapidaretur?

rii esse intelligitur ex aliis ipsius sermonibus. De num. 5 vide Cæsarii homil. ex editis a Baluzio, 9, et infra serm. 32, n. 6, necnon supra serm. 115, n. 4, et homil. 9 et 10 ex editis a Baluzio; de eodem num. 5 in hæc, vide Cæsarii homil. 7 ex editis a Baluzio; de fine n. 6, confer homil. 10, 11 et 25 ex editis a Baluzio.

Domine, ne statuas illis hoc peccatum. Plus itaque tunc illorum dolebat peccata, quam sua vulnera; plus illorum impietatem, quam suam mortem dolebat. Et recte plus: in illorum quippe impietate erant multa quæ plangi, in illius autem morte non erat quod debuisset doleri. Illorum impietatem mors sequebatur æterna; hujus autem mortem vita perpetua. Imitemur ergo in aliquo, dilectissimi fratres, tanti magistri fidem, tam præclari martyris charitatem. Diligamus nos hoc animo in Ecclesia fratres nostros, quo ille tunc dilexit inimicos suos. Sed, quod pejus est, aliquoties non solum inimicos non diligimus, sed nec amicis quidem fidem integram custodimus.

5. *Inimicis indulgere.* Sed dicit aliquis: Non possum diligere inimicum meum, quem quotidie velut hostem patior crudelissimum. O quicumque ille es, attendis quid tibi fecerit homo, et non consideras quid tu feceris Deo. Cum enim tu multum graviora in Deum peccata commiseris, quare non dimittis homini parum, ut tibi Deus dignetur dimittere multum? Recole quid tibi in Evangelio Veritas ipsa promiserit, et quam tibi quodam modo cautionem fecerit, vel quale pactum tecum inierit: *Si enim, inquit, dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet et vobis Pater vester cælestis peccata vestra. Si autem non dimiseritis, nec Pater vester dimittet debita vestra (Matth. vi, 14 et 15).* Videtis, fratres, quia cum Dei gratia in potestate nostra positum est, qualiter a Domino judicemur. *Si, inquit, dimiseritis, dimittetur vobis.* Nam sæpe dixi, fratres, et frequentius dicere debeo; nemo se circumveniat, nemo se seducat. Qui vel unum hominem in hoc mundo odio habet, quidquid Deo in operibus bonis obtulerit, totum perdit: quia non mentitur Paulus apostolus, dicens, *Si dederò omnes facultates meas in cibos pauperum, et si tradiderò corpus meum, ita ut ardeam; charitatem autem non habuero; nihil mihi prodest.* Quam rem etiam beatus Joannes confirmat, dicens, *Omnis enim qui non diligit fratrem suum, manet in morte; et iterum, Qui fratrem suum oderit, homicida est (I Joan. iii, 14, 15).* Illoc loco fratrem, omnem hominem oportet intelligi: omnes enim in Christo fratres sumus. Nemo itaque sine charitate de virginitate præsumat, nemo de cleemosynis, nemo de jejuniis, nemo de orationibus confidat: quia quamdiu inimicitiam in corde tenuerit, neque istis, neque aliis quibuslibet bonis operibus placare sibi Dominum poterit. Sed si vult sibi habere propitium Dominum, non dedignetur audire consilium bonum. Audiat non me, sed ipsi Dominum suum: *Si offers, inquit, munus tuum ad altare, et ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid adversum te, relinque ibi munus tuum ante altare, et vade prius reconciliari fratri tuo; et tunc veniens offers munus tuum (Matth. v, 23, 24).* Et nos pugnas habentes intrinsecus, et dolos in corde versantes, quasi qui bonam conscientiam habeamus, præsumimus accedere ad altare, non timentes quod scriptum est, *Qui manducat et bibit indigne, iudicium sibi manducat et bibit (I Cor. xi, 29).*

6. *Difficultatem quidem habet, sed et ingens præmium.* Id observatur ob terrenam spem, vel propter timorem; quanto magis per amorem. Sed dicit aliquis: Grandis labor est, inimicos diligere, pro persecutoribus supplicare. Nec nos negamus, fratres, non parvus quidem labor est in hoc sæculo: sed grande erit præmium in futuro. Per amorem enim hominis inimici efficiaris amicus Dei: imo non solum amicus, sed etiam filius; sicut ipse Dominus dixit, *Diligite inimicos vestros, benefacite his qui vos oderunt; ut sitis filii Patris vestri, qui in cælis est (Matth. vi, 44, 45).* Si te aliquis homo dives in hoc sæculo vellet adoptivum filium facere, quomodo servires, quas indignitates etiam servorum ejus, quæ servitii durissima, et aliquoties etiam turpissima sustineres convicia, ut ad caducam et fragilem hereditatem ipsius pervenires? Quod ergo alius sustinet propter substantiam terrenam, tu sustine propter vitam æternam. Convincimur enim certissima ratione, quia pro-

pter Deum possumus quidem, sed nolimus injurias sustinere. Denique si nobis aliqua potens persona injuriam facit, si nos etiam in faciem maledicit; nec respondere aliquid asperum, non dicam vicem reddere, audemus. Quare hoc? Ne ab illa persona potente adhuc majora quam pertulimus, patiamur. Quod a nobis extorquet hominis timor, debuerat a nobis exigere Christi amor. Si ergo potens persona contra nos sævit, tacemus, et nihil dicere ausi sumus: si vero æqualis aut forte inferior vel levem nobis contumeliam fecerit, quasi feræ bestia, sine ulla patientia ac sine aliqua Dei contemplatione consurgimus; et aut in præsentem nostram injuriam vindicamus, aut certe ad majorem vicem reddendam nostrum animum præparamus. Quid est hoc, quod quando potens persona nobis injuriam infert, patienter accipimus; quando inferior, nimio furore succendimur? Quia ibi timuimus hominem; hic Deum timere nolumus. Unde rogo vos, fratres, quantum possumus, cum Dei adjutorio cor nostrum ad patientiam præparemus, et in omnibus malis hominibus medicorum vicem agere studeamus, et non ipsos homines, sed ipsorum malitiam odio habeamus. Pro bonis oremus, ut semper ad meliora consendant; pro malis, ut cito ad emendationem vitæ per poenitentiam medicamenta confugiant. Quam rem orantibus vobis ipse præstare dignetur, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO CCXI (a).

In Natali sancti Stephani, II (b).

1. *Stephanus corona.* Post hesternum festivissimum diem, quo Salvatoris nostri Christi nativitas illuxit, etiam hodiernus dies beati martyris Stephani corona illustratur. Martyris illius merita nulla pars orbis ignorat: passus est enim in ipso principio Ecclesiæ, in ipsa urbe Jerosolyma. Ibi et diaconus ministravit, et in ipso juventutis flore decorem ætatis suæ sanguine purpuravit. Passio ejus insignis est, atque mirabilis valde. Hanc modo de libro Actuum Apostolorum (Act. vii), cum legeretur, non solum audivimus, sed etiam oculis fidei expectavimus. Christus ergo caput martyrum prior passus est pro nobis, relinquens nobis exemplum ut sequamur vestigia ejus (I Petr. ii, 21). Cujus passionis vestigia prior secutus beatissimus Stephanus confitendo Christum, lapidatus a Judæis coronam meruit, tanquam suo sibi nomine impositam. Stephanus enim græcè, latine Corona appellatur. Jam corona nomen habebat; et ideo palmam martyrii suo nomine præferebat. Qui cum lapidaretur, non solum non expetebat de persecutoribus reportare vindictam; sed eis potius a Deo veniam postulabat. Meminerat enim dixisse Dominum, *Mihi vindictam, ego retribuam, dicit Dominus (Deut. xxxii, 35);* et iterum, *Ne dixeris, Ulciscar me de inimicis meis; sed expecta Dominum, ut tibi auxilium sit (Prov. xx, 22).* Expectare nos jubet Deus, ut in die future retributionis cum sanctis martyribus vindicemur. Beati enim qui expectant Dominum, quoniam ipsi hereditate possidebunt terram (Psal. xxxvi, 9), illam scilicet terram quæ justis est sine dubio præparata.

2. *Vindictæ cupidus, correcetur.* Stephanus et sævit et diligit. Tu autem, o christiane, quaris vindicari de adversario tuo qui tibi forsitan injuriam fecit; æstuas, furis, anhelas, festinas vindicari. Attende Christum medicum ægritudinis tuæ, attende redemptorem anime tuæ. Propter te pendit in ligno, et nondum est vindicatus: et tu vis vindicari, et non vis tantum et talem magistrum imitari? Ideo pati voluit, ut tibi patientiæ suæ demonstraret exemplum. Vide pendentem,

(a) olim, de sanctis 2; et post, in Appendice 70.

(b) Augustini nomine legitur in Romano Breviario in die octava sancti Stephani. Rejecerunt tamen Lovanienses, asseruntque bonam ejus artem reperiri in Eusebii sermone, qui incipit, « Quoties charitatem vestram. » Sed hujusmodi exordii inter Eusebianos sermonem frustra quaesivimus. Habes autem hic nn. 2 et 3, excerpta quædam ex Augustini sermone 49, n. 9-11.

et tibi languenti de suo sanguine medicamentum conferentem. Vide pendentem, et tibi de ligno tanquam de tribunali præpicientem. Audi precantem : *Pater, inquit, ignosce illis; quia nesciunt quid faciunt* (Luc. xxiii, 34). Sed potuit hoc Christus, dicis mihi; ego non possum : ego enim homo sum, ille Deus homo. Deus ergo utique homo, si non corrigitur homo? Sed ecce tibi loquor, o homo. Multum est ad te imitari Dominum tuum : attende Stephanum conservum tuum. Certe Stephanus sanctus homo erat, an Deus? Plane homo erat, hoc erat quod tu : sed quod fecit, non fecisset, nisi donante illo quem rogas et tu. Vide tamen quid fecerit : loquebatur Judæis, sæviebat et diligebat. Utrumque debet demonstrare, et sævientem et diligentem. Audi sævientem : *Dura cervice* : verba sunt sancti Stephani, quando loquebatur Judæis : *Dura cervice, et non circumcisi corde et auribus, vos semper Spiritui sancto resististis. Quem Prophetarum non occiderunt patres vestri* (Act. vii, 51, 52)? Audisti sævientem; audi et diligentem. Irati illi facti, et gravius inardescentes, et mala pro bonis reddentes, ad lapides cucurrerunt, et Dei famulum lapidare cœperunt. Hic probemus sancti Stephani patientiam et dilectionem : hic victorem diaboli triumphatoremque cernamus. Audivimus sævientem adversus tacentes; videamus si diligit sævientem. Sæviebat adversus tacentes; videamus si diligit lapidantes.

3. *Pro se stans oravit; pro inimicis, genu flexo.* Ecce Stephanus lapidatur, sic constitutus quasi ante oculos nostros. Ecce membrum Christi, ecce athleta Christi. Inspice illum qui primo pependit in ligno. Crucifigebatur ille; iste lapidabatur. Ille dixit, *Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt* (Luc. xxiii, 34); iste quid dicit? Audiamus illum, si forte vel ipsum possumus imitari. Primo beatus Stephanus stans oravit pro se, et ait : *Domine Jesu, accipe spiritum meum.* Deinde genu flexit, et flexo genu, ait : *Domine, ne statuas illis hoc peccatum : et hoc dicto obdormivit* (Act. vii, 58 et 59). O felix somnus et quies vera! Ecce quid est requiescere, pro inimicis suis orare. Sed paululum, quæso te, sancte Stephane, expone nobis hoc nescio quid, quare pro te stans orasti, et pro inimicis genu flexisti. Responderit fortasse quod intelligimus : Pro me stans oravi, quia pro me, qui recte Deo servivi, orando et impetrando non laboravi. Quia qui pro iusto orat, non laborat, ideo pro se stans oravit. Ventum est ut oraret pro Judæis, pro interfectoribus Christi, pro interfectoribus sanctorum, pro lapidatoribus suis; attendit tam multam et magnam esse impietatem ipsorum, quæ difficile donari posset : genu flexit, et ait, *Domine, ne statuas illis hoc peccatum.* Ergo, clarissimi, si non potestis imitari Dominum, imitamini conservum, imitamini sanctum Stephanum, imitamini omnes martyres sanctos. Homines erant, conservi tui erant, sicut tu nati erant; sicut tu nati, sed a Christo sunt coronati.

SERMO CCXII* (a).

In Natali sancti Stephani, in (b).

1. *Sacerdotis gaudium et corona salus populi. Sacerdotis est dispensare res Dei, populi suscipere.* Donet mihi Dominus pauca dicere salubriter, qui donavit sancto Stephano tanta dicere fortiter, etc. (c). Vidit Christum, confitens Christum, moriturus pro Christo, perrecturus ad Christum : Dominus in cruce pendens pro inimicis suis ait, *Pater, ignosce illis; quia nesciunt quid faciunt.* Stephanus, etc. (d). Quomodo non posset ibi iste esse, ubi erat quem secutus est, ubi

(a) Alias, de Sanctis 3.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Ambrosius manserat apud Lovanienses, rejectus est per Verlinum et Vindingum. Prima parte nihil differt ab Augustini sermone 319, de sancto Stephano. Postrema etiam, tametsi hæc ad istud festum minime pertinere videatur, stilum Augustinianum fert.

(c) Repete cætera ex Augustini sermone 319, nn. 1 et 2.

(d) Ex eodem sermone, nn. 4 et 5.

erat quem imitatus est? Triumphavit, coronatus est.

2. *Sequitur de eodem argumento.* Sane corona! nostra est ædificatio vestra, et gaudium nostrum salus vestra; salus et temporalis et sempiterna. *Promissionem enim habemus*, sicut dixit Apostolus, *vita presentis et futuræ* (1 Tim. iv, 8); sed salutem presentem donat Deus et hominibus et pecoribus, donat Deus et bonis et malis. Hanc autem salutem temporalem, pro æterna salute martyres contempserunt. Gaudetis sine dubio, quia salvos nos videtis; et nos in Christo de vestra salute gaudemus : sed satagite ut etiam in illo die de vobis gaudeamus; quia quod ait Apostolus pro sua dispensatione tam magna et ampla, ut ejus vix vestigia consecutemur, hoc nobis loquebatur, quod populo Dei quem ædificabat, dicebat, *Gaudium et corona mea* (Philipp. iv, 1). Quicumque ergo proficiunt in Christo de laboribus nostris, gaudium sunt et corona nostra : quia nostrum est fideliter dispensare non nostram, sed dominicam pecuniam; vestrum est cum cura et sollicitudine suscipere. Ego enim possum esse dator, non exactor : et dator non quasi meæ rei, sed Dei, unde et ego vivo; quia ad unam domum magnam omnes pertinemus, unum patremfamilias Dominum habemus. Cellarium habet amplum, unde et nos et vos vivere possimus. Tantum cum rogemus, ut fastidium detergat; prius donet esurire, et sic porrigat panem. Unde vivo, inde dico; unde pascor, hoc ministro. Nam vobiscum pauper sum. Divitiæ communes nostræ Deus noster, vita omnium nostrum beata est et æterna. Ergo *qui gloriatur, in Domino gloriatur* (1 Cor. i, 31), qui vivit et regnat per omnia sæcula sæculorum. Amen.

SERMO CCXIII (a).

In Natali sancti Stephani, iv (d).

Martyres quid sibi, quid aliis pariant. Si quis sollicitus sanctorum martyrum gesta percurrat, semper in eis quod plus miretur inveniet. Beatæ enim passiones cœlestia tolerantibus regna parturiunt, et hæreditarium nobis bonum quod imitemur ostendunt. Quid enim dignum tam pio Domino famulorum reddit obsequium, si majora constat pro servis Dominum, quam servos pertulisse pro Domino? Oportet nos ergo cum omni veneratione narrare, quia devotione beatus Stephanus martyr, cujus Natalem hodie celebramus, Domini fuerit exempla secutus, qua patientia mortem pertulisset. Quis non magno stupore et nimia admiratione teneatur, eum tam dulces impetus habuisse saxorum, et tam mitia resultantium tormenta petrarum; ut colliso capite, fluente cruore, omnia sui corporis membra perfusa torquerent? Tunc ille Christi devotione tropæum gestans in corde, medicinam pro vulneribus computabat. Eximi enim se ab hac luce cupiebat, ut ad illa clara æternitatis habitacula Domino jubente transiret, ubi ei parabatur unius horæ exitio gaudium sempiternum et nulla vetustate periturum : quia æternus est Dominus noster Jesus Christus, qui martyres regni sui æternitatis gloria coronare dignatus est.

SERMO CCXIV (c).

In Natali sancti Stephani, v (d).

1. *Lupis oves miscet Dominus, et quare.* Dominus no-

¹ Ms. n., cura.

² Laudatus Ms., satis etiam in illo die vobiscum gaudebimus.

³ In eodem Ms., hoc est quod nobis loquebatur, qui ædificabat et dicebat.

(a) Alias, de Diversis 98.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Lovaniensibus dubius est, falsus Verlino et Vindingo. Nomine Augustini in nostris manuscriptis nusquam prænotatur.

(c) Alias, de Diversis 99.

(d) In Appendice nunc primum collocatur. Augustino perperam tributum probant Verlinus et Vindingus ex auctoritatis inscitia, qua hic num. 4 narrat, cum Christus in cruce diceret, *Amen dico vobis, amodo videbitis carlos apertos*, etc., clamasse Caipham, *Blasphemavit!* Displacent alia multa, quæ nec Fulgentio, cujus nomen in Corbeiensi Ms. præfert, tribui patiuntur. Eiusdem forte concinatoris est, cujus sermones hujus Appendicis 204 et 205.

ster Jesus Christus pastor bonus, mitis et pius, oves suas miscet inter lupos in hoc saeculo, ut eas adjuvet de throno suo. Videre vis, quicumque es christianus, Dominum Jesum Christum oves inter lupos miscentem? Ipse in praesenti Evangelii lectione clamabat, dicens: *Ecce ego mitto vos sicut oves in medio luporum* (Matth. x, 16). Vis iterum videre Dominum Jesum Christum oves suas de luporum manibus educentem? Ipse clamat et dicit: *Ego sum pastor bonus. Bonus pastor animam suam ponit pro ovibus suis* (Joan. x, 11). Lupus destruitur, quando pastor occiditur: ovis redimitur, quando pastor crucifigitur. Non enim timere debent oves misceri in medio luporum: ad hoc enim lupis miscetur, non ut in ipsorum malitiam commutentur; sed ut lupi in innocentiam ovium convertantur. Sed si volunt fieri agni, oves non deficiant sequentes Agnum qui tollit peccatum mundi (Id. i, 29).

2. *Stephanus ovis prima. Paret ut angelus. Ob Trinitatis signaculum. Cujus fidei clavibus caelum aperit.* Ecce enim prima ovis sanctus Stephanus, quomodo testimonio fidei lupos excutit proclamantes, et oculis suis caelos cernit patentes? O prima ovis pugnans in medio luporum, sequens, non adhuc perveniens ad Dominum; et jam amicus est Angelorum! Quam manifeste familiaris Angelis erat amicus, qui in medio luporum ut angelus parabat. Adapertis etenim caelis, aspectus mutatus est confessoris: et coepit tanquam sole illustratus justitiae ita splendere, ut humanam speciem non haberet ipsis patentibus caelis, ipsis testantibus inimicis. Nam stabat in medio luporum, et erat facies ejus tanquam facies angeli stantis in medio Judaeorum (Act. vi, 15). Quid agit, o Judaei? Non timetis ovem Christi primam pedissequam, quae habet in fronte sua nomen Patris et Filii et Spiritus sancti? Ipsam est signum quod vobis in Stephani fronte lucebat. Hoc signum videret caeli, et patefacti sunt: et tanquam ostenso signaculo, in specie Angelorum patefactae sunt portae caelorum. Venit enim sanctus Stephanus cum clavibus fidei: et ipse sibi aperuit quod fideliter credidit, et libenter asperxit. Quod ergo vidit, non tacuit. *Ecce, inquit, video caelos apertos, et Filium hominis stantem a dextris Dei* (Id. vii, 55).

3. *Ibi videt Christum et Angelos.* Sed quid restabat ut caelis patefactis videret, nisi ipsum qui in caelos ascenderat, Dominum Salvatorem? Nam istos caelos omnes videmus; sed clausos, non patefactos; lucentes in stellis, non micantes in Angelis: iste autem jam non homo, sed angelus. Homo sedem palatii Domini sui non aspicit clausam, sed patefactam: non videt Angelos, sed Archangelos; siquidem et ipsos aspicit: sed ipsum praedical, cui testis erat; ipsum praeconatur, cui est famulus in agone perfectus. Nam quanta fuerat sancto Stephano gratia condonata? Videbat exercitum caelestis militiae stantem, videbat hominis Filium ad dexteram Patris sedentem. Ecce videt Deum, qui jam migrabat ad Deum; confessionisque merito aspicit congregationem caelestium Potestatum, qui jam migraturus erat ad provinciam mortuorum. Sed inter mortuos clamabat, qui inter eos coruscabat, *Ecce, inquit, video caelos apertos, et Filium hominis stantem a dextris Dei.*

4. *Ut Christus, sic Stephanus. Deum confitens damnatur. Nec tamen tunc tacet; sed non auditur.* Gaudeant amici, si blasphemant inimici. Non timeat ovis testificando, etsi lupi clamant blasphemando. *Concluserunt enim mentes suas et dixerunt, Blasphemavit* (Id. vi, 11). Hoc dixit et Caiphas princeps sacerdotum de Filio hominis patiente, et omnia tolerante. Cum enim diceret Dominus noster Jesus Christus suspensus in cruce, *Amen dico vobis, amodo videbitis caelos apertos et Filium hominis stantem ad dexteram Patris*; clamavit Caiphas dicens, *Blasphemavit* (Matth. xxvi, 64, 65)! Caiphas consedit vestes; isti ipsas clausurunt mentes: Caiphas, ut nudus remaneret; isti, ut in sua duritia permansissent. O magnum miraculum! Coeli januae aperiuntur; et Judaei mentes impias concluserunt: sed sanctus Stephanus non tacuit, non defecit,

nec blasphemantibus cessit. Ibi attendebat, ubi oculos cordis aperiebat. *Ecce, inquit, video caelos apertos, et Filium hominis stantem a dextris Dei.*

5. *Stephani ad Judaeos allocutio.* Sed quid mihi irascimini pro tanta testificatione, Judaei? Numquid mea jussione aut potestate patefacti sunt caeli? Patefacti sunt; non ut meam gloriam proderent, sed ut pastorem meum in me ostentantem adiutorium demonstrarent. Considerate igitur et videte quantum longe sim a caelis, positus vobiscum in terris. Numquid ego attingere potui, et januas aperire caelorum? Palatium suum ipse mihi aperuit Dominus Angelorum. Merito quodammodo video; et quod video non taceo. Non enim contempsi in cruce pendentem; ideo video ad dexteram Patris sedentem. Vobis istud datum est de caelestibus testimonium: sed si non creditis, ego quid feci vobis? Caeli aperti enarrant gloriam Dei (Psal. xviii, 1); et ego taceam misericordiam Christi mei? Video Christum in sua gloria sedentem, pro mea salute astantem; ipse mihi testis est in caelis: ego ei non ero testis in terris? Si eum fuero confessus coram hominibus, constabitur etiam ipse me coram Angelis suis: si autem negavero eum in terris, et ipse me negabit in caelis (Luc. xii, 8, 9). Sed pro tantis fidelibus testimoniis lapides jactatis, mentem clauditis, integra vobis et manifesta dicentem audire non vultis.

6. *Stephani ad Christum precatio pro se.* Cardite, cardite lapidibus consistentem: habeo meum Patris ad dexteram adiutorem. Vos caeditis caput meum; ego illi cominendo spiritum meum. *Domine, inquit, Jesu, suscipe spiritum meum.* Isti maledicunt; tu benedic: isti persequuntur; tu suscipe persecutum. Non sine causa, Jesu meus, Domine meus, pro me ad dexteram Patris dignaris astare, quem novi et credo ad dexteram Patris sedere. Pro me est quod stare dignaris, qui stando non deficis, qui tuos adjuvando non descoris. Tu me, Domine ineus, misisti in medio inimicorum meorum, me dignatus es facere primum martyrem post tuam ascensionem: si vis ut non deficiam a te, adjuva me. Cesset contusio petrarum; ne deficiat in me fortitudo membrorum. Pro me enim, Domine meus, appellas, dum stas. Vocis tuae legationem audio; credo, suscipio, cognosco pro me apud Patrem postulantem, donantem, et adjuvantem; ne mea fides deficiat sequendo te. Quid dicis, Jesu meus, Domine meus, petendo pro me apud Patrem? Pater, ecce hic est primus pedissequus, novam pro me mundi intravit palastram: dona misericordiam, ut perveniam ad victoriam. Sentiat ovis mea se adjuvantem; ne me inter lupos existimet traditorem. Ecce, inquit, video stantem, praesumo pro me postulantem. Et ideo, Domine meus, qui expectas certamen meum, suscipe spiritum meum. Verum quia non timeo, Domine, lapidantem membra, suscipe spiritum meum in requie sempiterna. Inter istos sum deputatus tanquam ovis occisionis: apud te ponar in requie suavitatis et pacis. Judaei lapidabant, iste ingemiscebat; Judaei cedebant caput, iste commendabat spiritum.

7. *Precatio ejusdem pro inimicis. Quid profuit haec precatio.* At ubi de spiritu commendato coepit esse securus, pro inimicis factus est advocatus. Et non sicuti pro se petebat, ita pro inimicis interpellabat. Hic stabat, quando Christum videbat: hic genua flegebat, quando pro inimicis orabat. Ipsa enim necessaria advocatio, pro tantis ac talibus inimicis. Sciebat namque quod eum Dominus Jesus non cito posset audire; sed pro ipsorum peccato, non pro merito suo. Ideo pro tanta iniquitate lapidantium Judaeorum genua flegebat, lacrymas effundebat, dicens, *Domine, ne statuas illis hoc ad peccatum.* Vide, quicumque es christianus, quomodo ovis ista in omnibus Agnum sequitur, et Pastorem imitatur. Dominus Jesus Christus suspensus in cruce clamabat, *Pater, in manus tuas commendo spiritum meum* (Luc. xxiii, 46): iste dicit

¹ Pro, spectas.

Domine, suscipe spiritum meum (Act. vii, 58). Dominus Jesus Christus pro inimicis clamabat, *Pater, ignosce illis; quia nesciunt quid faciunt* (Luc. xxiii, 34): iste dicit, *Ne statuas hoc illis in peccatum* (Act. vii, 59). Et manifeste, fratres mei, in medio lapidantium istorum qui amplius saeviebat beatus apostolus Paulus praesens erat. Si ergo tunc daretur Stephano de lapidante vindicta, quomodo talem magistrum habuisset Ecclesia? His dicitis emisit spiritum, ascendit in caelum, veniam meruit inimicis, gaudere meruit in caelis de amicitia beati Pauli subsequenter: quia ipse est Dominus, qui facit habitare sterilem in domo matrem filiorum letantem (Psal. cxii, 9). Ecce hoc meruit sanctus Stephanus qui videbat Filium hominis stantem, quem novimus ad dexteram Patris sedentem. Petamus eum, ut interpellat pro nobis, et pro peccatis nostris; et eruat nos a tantis periculis et parturitionibus universis, pro pietate sua, non pro conscientia nostra. Nam qui aut quanti fontes peccati nostri flammam possunt extinguere? Ipse dignetur nostra crimina sepelire: ut sicut in monumento novo ad modicum commendavit membra sua, sic in fonte indulgentiae sepeliat peccata nostra, ut vobiscum semper gaudeamus in Ecclesia sacrosancta. Amen.

SERMO CCXV (a).

In Natali sancti Stephani, vi (b).

1. *Nativitatis Christi effectus*. Hesterno die celebravimus Natalem, quo Rex martyrum natus est in mundo: hodie celebramus Natalem quo primum martyr migravit ex mundo. Oportebat enim ut primum immortalis pro mortalibus susciperet carnem, et sic mortalis pro immortalibus sustineret mortem. Et ideo natus est Dominus, ut moreretur pro servo; ne servus timeret mori pro Domino. Natus est Christus in terris, ut Stephanus nasceretur in caelis. Ingressus est Dominus mundum, ut Stephanus ingrederetur in caelum. Altus ad humilia descendit, ut humiles ad alta ascenderent. Filius Dei factus est hominis filius, ut filios hominum faceret filios Dei. Fecit Christus miracula; fecit et Stephanus: sed Christus fecit sine Stephano; numquid Stephanus potuit facere sine Christo? Vivebat Stephanus de Christo, sicut sarmentum de vite. Miraris fructum de sarmento pendentem? Vide sarmentum de vite manantem.

2. *Ob Christi confessionem lapidatur Stephanus*. Eia, sancte Stephane, dic aliquid Judaeis, ut incipias lapidari, et possis coronari. Jaculare verba, et excipe saxa. Dic aliquid de incircumcisibus cordibus, et morieris lapidibus. Dic aliquid de eo cuius nomen nolunt audire. Erubescant et saeviant, *muta efficiantur labia dolosa* (Psal. xxx, 19). Dic eis ubi vides vivum, quem irriserunt crucifixum. Dic eis ubi eum vides, et hic non vives; sed cum illo melius vives. Dic eis quia nihil est quod fecerunt; vivit quem occiderant. Dic eis quia vides ad dexteram Patris stantem, quem irriserunt in cruce pendentem. Et ille inquit: *Ecce video caelos apertos, et Filium hominis stantem ad dexteram Dei. At illi clamantes continuerunt aures suas. Aures clausurunt, et ad lapides concurrerunt, impetumque fecerunt omnes in eum, et lapidabant Stephanum invocante Dominum, et dicentem, Adhaesit anima mea post te* (Psal. cxii, 9), quia lapidatur caro mea pro te. *Accipe spiritum meum* (Act. vii, 55-58): et redde mihi promissum tuum.

(a) Alias, de sanctis 1.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Augustini nomine tanquam dubius caret apud Lovanenses, qui et Fulgentio episcopo in quibusdam manuscriptis adscribi testantur. Censet Vindigius nihil habere ab Augustino alienum. Nobis tamen dicendi genus Augustiniano perquam humiliter videtur, et magis concisum. Quae hic leguntur num. 3 ab istis verbis, n. 4, « Nam ut noverit sanctitas vestra, quantum valuerit oratio, » etc., reperies in sermone 282, inter Augustinianos. De num. 4 in fine et de num. 5 vide supra serm. 204, n. 2, 3, et serm. 203, n. 3.

3. *Christi ad exemplum pro inimicis orat*. Oravit Christus pro suis crucifixoribus; oravit et Stephanus pro suis lapidatoribus. Dominus Jesus oravit affixus ligno; Stephanus genu flexo. Qui stando suum spiritum commendavit Domino, pro illorum delicto fixo genu oravit. Orabat Dominum pro inimicis, ut amicus, dicens, *Ecce ego patior, ego lapidor, in me saeviant, et in me frenant; sed ne statuas illis hoc peccatum*: quia, ut hoc dicam tibi, a te primo audivi. Ego servus tuus patior; sed multum interest inter me et te. Tu Dominus, ego servus; tu Verbum, ego auditor verbi; tu Magister, ego discipulus; tu Creator, ego creatura; tu Deus, ego homo. Multum interest inter peccatum istorum qui lapidant me, et illorum qui crucifixi erunt te. Quando ergo dixisti, *Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt*; pro magno peccato petisti, et me pro minimo petere docuisti. *Domine, inquit, ne statuas illis hoc peccatum*: tanquam diceret, *Ego patior in carne; isti non perant in mente. Illi lapides mittebant; et sanctus Stephanus orationes fundebat. Magna pietas, fratres, magna clementia. Prorsus qualia in mensa Domini sui comedit, talia et ipse in suo convivio preparavit. Scriptum est enim: Ad magnam mensam sedisti, scito quoniam talia te oportet preparare* (Eccli. xxxi, 12). Talia ergo in oratione exhibuit, qualia in sui Domini mensa comedit. Dominus Jesus Christus dixit, *Pater, ignosce illis; quia nesciunt quid faciunt* (Luc. xxiii, 34): sanctus Stephanus dixit, *Ne statuas illis hoc peccatum; et hoc dicto obdormivit* (Act. vii, 59). O somnum pacis! Quid illo somno tranquillius? Quid illo somno quietius? Qualis ibat ad amicos, qui sic diligebat inimicos?

4. *Orationi Stephani debetur conversio Sauli*. Nam ut noverit Sanctitas vestra, quantum valuerit oratio sancti Stephani martyris, recurrit nobiscum ad illum adolescentem persecutorem, nomine Saulum, sicut ex libro Actuum Apostolorum, dum legeretur, audivimus: qui cum sanctus Stephanus lapidaretur, et ab ipso omnium lapidantium vestimenta servabatur, ut tanquam in manibus omnium ipse lapidare videretur, qui ad lapidandum omnes exertos reddebat. *Hic cum iret in via, subito circumfusus illum lux de caelo; et cadens in terram audivit vocem de caelo dicentem sibi: Saule, Saule, quid me persequeris? Durum est tibi contra stimulum calcitrare. Et ille dixit: Tu quis es, Domine? Et Dominus ad eum: Ego sum Jesus Nazarenus, quem tu persequeris* (Id. ix, 3-5). Quid mihi et tibi? Quare te erigis contra me malo tuo; et non potius te humilias bono tuo? Ad tanta mala quae commisti in me, olim quidem debui perdere te; sed Stephanus servus meus oravit pro te. *Saule, Saule, quid me persequeris? Sed quia insanis contra nomen meum, ego te faciam servum meum.*

5. *Sauli crimen et indulgetur et vindicatur*. O Saule, lupo rapax, comedisti: expecta paululum, et digeres. Dicam plane, elisus est filius perditionis; et erectus est vas electionis. Nam si sanctus Stephanus sic non orasset, Ecclesia Paulum hodie non haberet. Sed ideo erectus est Paulus; quia in terra inclinatus exauditus est sanctus Stephanus. Ergo quod fecit Saulus, patietur Paulus; quod fecit persecutor, patietur praedicator; quod fecit lupus, patietur agnus: sic enim est in tali homine vindicandum. Discat pati quod faciebat, sentiat et ipse quod aliis inferebat. Dicitur Ananias a Domino Jesu Christo, *Vade ad eum, et signa eum caractere meo; multa enim patietur pro nomine meo* (Ibid., 15, 16). Abiit Ananias, baptizavit Saulum, et fecit Paulum; baptizavit lupum, et fecit agnum; baptizavit persecutorem, et fecit praedictorem. Coepimus habere praedictorem, quem sanctus Stephanus habuit lapidatorem. Sic ergo exauditus est sanctus Stephanus, ut ejus orationibus deleteretur peccatum quod commiserat Saulus. Commendens ergo nos orationibus ejus. Multo magis enim nunc exauditur pro veneratoribus suis, qui sic exauditus est tunc pro lapidatoribus suis.

SERMO CCXVI (a).

In Natali sancti Stephani, vii (b).

1. *Stephanus hic degens Trinitatem vidit.* Magnifica martyrum solemnitas compellit affectionem nostram, verbi divini vobis tradere semina pretiosa. Unde rogamus ut pluviae caelesti corda vestra praeparetis; ut jactantes semina vestra, fructum centesimum afferatis. Pium ergo diem beatissimi martyris Stephani hodie celebramus: non quo natus est mundo, sed quo per passionem migravit ad caelum. Magnum decus meruit verbi divini, ut et leviticum honorem placitum exhiberet, et egreium martyrium consuminaret. Duplicem gratiae sanctimoniam accepit in caelestibus regnis (quia sancte Deo vixit in terris) anima ejus secundum sententiam Salomonis (*Prov. xxxi. 21*). Beati Apostoli vocem audivimus: *Despondi enim vos, dicit Christianis, uni viro, virginem castam exhibere Christo* (*II Cor. xi, 2*). Beatus autem Stephanus Christum meruit diligere; ut meruisset eum de terra in caelo videre, sicut dicit, *Ecce video caelos apertos, et Filium hominis stantem a dextris Dei* (*Act. vii, 55*). O cor mundum, quod bene novit Deum! Nunc istud evangelicum quod dicitur de lapide qui reprobatu fuerat, *Hic factus est in caput anguli* (*Psal. cxvii, 22*), completum est praerogium. Et iterum, *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt* (*Matth. v, 8*). Videte quid meruit beatissimus Stephanus post exitum corporalem, qui hic adhuc corpore positus Trinitatem meruit ipsam videre.

2. *Mira Stephani in lapidatores charitas.* Tunc Judaei alienati a vita sanctorum, lapidare cogitaverunt beatum Stephanum. Judaei virum Dei lapidabant; ille rogabat aspiciens Deum. Ille aspiciebat divinitatem; et propriam exercebant Judaei feritatem. Veniebant super eum lapides quasi nimbi; et ille fixis genibus orabat pro delictis populi scelerati. Beatus Stephanus orabat pro peccatis eorum; et illi pietatem nullam ponebant in eum. Quid agis, Saule? quid martyr in Martyrem saevis; quia et tu lapidaberis manibus alienis? Judaei lapidabant; et Saul servabat vestes eorum. Beatus Stephanus Deum exorabat pro iniquitatibus eorum: qui a Domino Christo tale accepit vocabulum, unde corona martyrii depingat triumphum. Sic enim per linguam graecam nomen accepit corona, quod latine interpretatur Vita perpetua. Et ideo conversi mecum deprecemur beatissimum Martyrem Christi; ut meritis ipsius nobis impleret coronam in vita perpetua, ut cum eo simus in saeculorum saecula. Amen.

SERMO CCXVII (c).

In Natali sancti Stephani, vii (d).

1. Quoniam video nostras disputationes graphio ceraque ligari, et aequaquam sumus idonei lectitare; adjuvate me ipsum, quaeso, intercessu vestro apud Martyrem istum, quem Gamaliel stolatus revelavit, Saulus spoliatus lapidavit, et Christus pannis involutus ditavit, et pretioso lapide coronavit. Triumphalis est dies iste, beatissimi, triumphalis est dies sancti Stephani martyris. A lapidantibus morte condemnatus.

(a) Alias, de Diversis 96.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Dubium habent Lovanienses, falsum Verlinus et Vindingus. Nihil hic sapit Augustinum, imo ab ipso abhorrent plurima, veluti quod dicitur in stephano, « nunc illud Evangelii de lapide qui reprobatu fuerat, *Hic factus est in caput anguli*, completum esse praerogium. » Et quod « hic adhuc in corpore positus Trinitatem meruit ipsam videre. » Impurum denique et minus aptum dicendi genus.

(c) Alias, de sanctis 6.

(d) In Appendice nunc primum collocatur. De hujus veritate dubitandi locum relinquunt Lovanienses: Verlinus vero et Vindingus falsitatis argumenta proferunt ex auctoris stilo et ingenio ducta, quae in re adeo perspicua recensere nihil juvat. Fulgentio, sicuti Lovanienses testantur, codices quidam tribuunt; ex nostris autem nonnulli Maximo, sed

tus, extra civitatem lapide est praecipitatus, corpore perneatus, capite vulneratus, lapide conquassatus, et angulari lapide coronatus. Pulcher erat ministri, quia pulcher erat et Magister; pulcher erat ubique Stephanus iste, in corde et corpore. De Magistri pulchritudine cantatur in Psalmo, *Speciosus forma prae filiis hominum, diffusa est gratia in labiis tuis* (*Psal. xlv. 3*); et ipsi cantamus in Psalmo, *Specie tua et pulchritudine tua intende, prospere procede et regna* (*Ibid., 5*). Stephanus ergo martyri et pulchritudo erat corporis, et flos aetatis, et eloquentia sermocinantis, et sapientia sanctissimae mentis, et operatio divinitatis. Invidia magna extiterat Judaeis ob christianae causam professionis.

2. Videbant enim Stephanum Judaei Judaeum, in medio Judaeorum, in civitate metropolitana parentum suorum disputantem contra sacra Judaeorum, et contra sacrilicia, et contra Legem, et contra circumcisionem, contraque sabbata. Exsurgentes in iracundiam, et concipientes venenata sensa, loquebantur ad invicem sibi talia verba: Quid est istud? quid est hoc? quid agimus? quid facimus? quid dicimus? quid vult sibi iste homo et juvenis et pulcher, et eloquentissimus et sapientissimus homo? Nam signa magna et mirabilia facit iste homo, et sine causa Christus mortuus est homo. Venite, inquit, fratres, simulque conveniamus in unum; faciamus consilium, confirmemus falsum testimonium. Fecimus contra Dominum; faciamus et contra famulum. Diximus contra Dominum, *Expedit ut unus moriatur, quam tota gens periret* (*Joan. xviii, 14*); dicamus contra famulum, *Exterminemus eum de terra viventium, et nomen ejus non memoretur amplius* (*Jerem. xi, 19*). Quando consilium contra Jesum fecimus, multum nobis profuimus; quia prevaluimus. Circumvenimus, dedimus, accepimus, ligavimus, tradidimus, superavimus, oppressimus, crucifiximus. Amatori cupiditatis dedimus pecuniam, quam de mammona iniquitatis distraximus unusquisque. Ligavimus incapabilem Filium virginitatis, tradidimus judici iudicem aequitatis, superavimus superantem imperium vanitatis, oppressimus opprimentem superbia calamitatis, consumimus faciem sanctitatis, et crucifiximus caeci Filium majestatis. Occidimus, sepelivimus, ejusque sepulcrum annulo nostro signavimus; sed ab angelo resignatum invenimus. Sepulcrum signatum custodientibus custodibus tradidimus, et miraculum resurrectionis videntibus pecuniam, ut Pilato mentirentur, contulimus, testimoniaque produximus; et confusione vigilantes caruimus.

3. Sed et nunc, inquit sibi, o viri, quid agimus, quid facimus, quid dicimus, qui unum Christum occidimus, et multos Christianos concipimus? Ecce, inquit, in uno Christo a nobis occiso, decenti sunt discipuli ejus. De ipso numero nostro et Nicodemus sacerdos noster est, et tria et quinque millia hominum ad eorum Baptismum cucurrerunt: multas Judaeas et Graecas et Barbaras nationes baptizaverunt, et suis sacrariis preposuerunt. Ecce adhuc, quod est nobis pejus ac deterius, septem diaconos ordinaverunt, inter quos unus, qui vocatur Stephanus, et juvenis et pulcher et eloquentissimus et sapientissimus est praeter omnibus, signis miraculorum est plenus; et si est plenus, necesse est ut confluat ad eum noster populus, et in nostram confusionem apud omnes Judaeos sit magnificatus, nisi nostris manibus fuerit lapidatus. Cur ergo, inquit, adhuc stamus? Quem exspectamus? Quare tardamus? Stephanum istum nostrae confusionis demonstratorem publicum publice rapiamus ad concilium, in nostrum eum statuamus medio, pontificali perturbemus synodo, testimonio opprimamus falsissimo, faciamus ministro quod fecimus et magistro. Si enim non dubitavimus magistrum lanceare, non debemus dubitare Stephanum lapidare. Consenseruntque omnes Judaei impietatis viri, ad homicidium semper parati. Rapiunt Stephanum, ad suumque perducunt concilium. Exagitant et perturbant, et interrogant, audiunt

et attendunt. Audiunt sapientissimum, et conspiciunt speciosissimum.

40. Judæi semper inimici Dei, intendite bene qui iudicatis non bene. *Si vere ergo justitiam loquimini, recta iudicate, filii hominum (Psal. LVII, 2)*. Intendite simul, pontifices, et ministri sacerdotes et populi; omnes simul Judæi, intendite faciem ministri Dei, intendite faciem Stephani, si potestis. Moyses enim propter excæcationem vestram contra faciem suam posuit velamentum: Stephanus vero ad confusionem vestram contra vestrum conventum resurrectionis annuntiat sacramentum. Sed, o Judæi, Prophetis invidi, martyribus perfidi, nullatenus miramur in vobis quod per multa congruitis iniquitatibus vestris. Qui enim faciem despicitis legislatoris, personam suscipitis delatoris. Qui despexistis faciem Moysi legislatoris, personam, Judæi, suscepistis crudelissimi delatoris; et ad dedecus vestrum semper additis crimen vestrum. Et Moyses vester, quando velamentum posuit contra sanctam faciem suam, nolebat videre crimosam faciem vestram: Stephanus vero revelata facie sua speculabatur in cælum gloriam Filii Dei; ideo videbant vultum ejus Judæi tanquam vultum angeli Dei.

5. Et nunc, beate martyr Stephane, terram despicite, cælum conspice, pontificem sperne, Patrem attende; despice Judæum et sacerdotem et populum; conspice in cælo Patrem et Filium et Spiritum sanctum. Iudica tamen Judæo quid sit illud quod diu contemplantis in cælo. *Ecce*, inquit Stephanus, *video cælos apertos (Act. VII, 55)*, et Jesum quem crucifixistis, quem illusistis morientem, quem signato sepulcro posuistis jacentem, video ego ad dexteram Patris stantem. Quid ergo vobis profuit, Judæi, quia crucifixistis Filium Dei, et Filii Dei Martyrem lapidatis? Ecce duplo labefacti estis; quia civitatem vestram amisistis, et ipsam lapidatorum principem perdidistis, et de civitate sancta eradicata est vestra planta. Impleta est enim in Judæa maledicta maledictio illa Davidica: *Propterea Deus destruet te in finem; evellat te, et emigrabit te de tabernaculo tuo, et radicem tuam de terra viventium (Psal. LI, 7)*. Silentium autem fecerunt turbæ Judæorum, damnabili animositate super martyrem Stephanum dentibus colubrinis stridebant, quem quasi serpentem in corde habebant, præcipitantque sanctum Martyrem extra suam civitatem, præmittentes testimonia, dicentes falsitatem. Furunt, spoliati, projiciuntque vestimenta ante Sauli vestigia, et currunt cum lapidibus, ulnas erigunt, brachia dirigunt, petras jacunt. Lapidantque justum injusti procumbentem, orantem atque dicentem, Domine Jesu meus, ostensor meus, defensor meus, propter quem sævit in me nudus lapidator meus; exaudi me, exaudi, sancte meus, Virginis Filius, lapis vivus, qui ad exaudiendum me, unus ut credat lapidator est minus; intende, inquit, me ipsum tui fontis lavacro mundatum, tui salutaris gratia sine macula consecratum, pro tuo nomine spoliatum, humanis manibus lapidatum, sed ab amore Sauli non separatum: et ne statuas illis hoc peccatum misericors usque in finem. Sic Stephanus sanctus moriens in æterna pace dormivit, cum Christo Jesu, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO CCXVIII (a).

In Natali sanctorum Innocentium 1, (b).

1. *Magi ab Oriente veniunt*. Christo igitur secundum

(a) Alias, de Sanctis 9.

(b) In appendice nunc primum collocatur. Apud Lovanenses manebat dubius: rejectus est per Verlinum et Vindringum. Primam sermonis partem si demas, quidquid reliquum est, ab illis verbis num. 2, « Deceptor itaque Herodes, » etc., pertinet ad homiliam Eusebii de Epiphania. Porro in Corbelianis Ms. multis auctor sermo reperitur, addita narratione poenarum quas Innocentium interfectores Herodes dedit.

prophetiæ fidem nato in Bethlehem Judæ, temporibus Herodis regis, de Orientis partibus adventantes quidam viri ex Magorum gente, percontantur ab Herode ubinam esset rex qui nuper natus est Judæorum: affirmantes vidisse se stellam ejus in Oriente, quæ sibi etiam dux itineris exstitisset; causam vero tantæ properationis adorandi ac venerandi nuper editi regis esse. Quibus ille auditis incredibiliter deteretur, timens et verens ne status sui periclitaretur imperii. Advocatis ergo accersitisque Legis doctoribus, requirens percontatur ubinam Christum nasci sperarent. Ubi vero ex Michææ oraculis locus nativitatis ejus apud Bethlehem designatus est (*Michææ v, 2*), uno præcepto rex omnes lactentes pueros, non solum apud Bethlehem, sed et in omnibus ejus finibus *a bimato et infra, secundum tempus quod exploraverat a Magis*, occidi et interim jubet (*Matth. II, 5, 16*); si quomodo etiam Jesum cum æquævis posset extinguere. Sed prævenit regis insidias puer abductus in Ægyptum, parentibus de dolo regis angelo prænuntiante communitis.

2. *Innocentium felicitas*. Deceptor itaque Herodes rex illusus a Magis, mittit in Bethlehem et in omnes fines ejus, ut interficiantur pueri *a bimato, et infra*. Occiduntur pro Christo parvuli, pro justitia moritur innocentia. Quam beata ætas, quæ necdum Christum potest loqui, et jam pro Christo meretur occidi; nondum opportuna vulneri, et jam idonea passioni! Quam feliciter nati, quibus in primo nascendi limine æterna vita obvia venit! Incurrunt quidem inter ipsa primordia acceptæ lucis periculum et finem salutis; sed de ipso protinus sine capiunt principia æternitatis. Immaturi quidem videntur ad mortem; sed feliciter moriuntur ad vitam. Vix dum gustaverant præsentem, statim transeunt ad futuram; nondum ingressi infantia cunas, jam perveniunt ad coronas. Rapiuntur quidem a complexibus matrum; sed redduntur gremiis Angelorum.

3. *Herodis error fatuusque terror*. Nihil ergo egisti, ferocissima austeritatis? audacia: potes martyres facere, Christum non potes invenire. Putabat se infelix tyrannus Domini Salvatoris adventu regali solio detrudendum. Sed non ita est. Non ad hoc venerat Christus, ut alienam gloriam invaderet, sed ut suam donaret. Non ad hoc venerat, ut regnum terrestre præriperet; sed ut cælestem conferret. Non venerat ad potestates dignitatesque rapiendas; sed ad contumelias et injurias perferendas. Non ad hoc venerat, ut sacrum illud caput ad diadema gemmarum; sed ut ad coronam spineam præpararet. Non, inquam, ad hoc venerat, ut constitueretur supra scepra magnificus; sed ut crucifigeretur illusus.

4. *Ejus perturbatio et deceptio*. Nascente ergo Domino conturbatur Herodes, et omnis Jerosolyma cum eo. Quid mirum, si pietate nascente perturbetur impietas? Ecce jacentem in præsepio pertimescit armatus contremiscit humilem rex superbus, obvolutum pannis metuit purpuratus. Cum simulatione alloquitur Magos: *Ite, inquit, requirite de puero; et cum inveneritis, renuntiate mihi, ut et ego veniens adorem eum (Ibid., 8)*. Simulabat adorare se velle, quem conabatur occidere. Sed non timet Veritas falsitatis insidias. Quam caeca feritas, quæ credebatur quod deprehendere Deum fraudibus posset! Ecce cujus terra cælumque ostendebat adventum, qui pastorum non latebat simplicitati, quem Magi de extrema venientes Æthiopiæ parte merentur agnoscere; dolis suis ad illum non potest rex sacerlegus pervenire. Fallitur ergo stulti furor tyranni. Christum non potest invenire perfidia; quia Deus non crudelitate, sed credulitate querendus est: qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

¹ In Ms., *auctoritatis*. Apud Eusebium in homilia de Epiphania, *impietatis*. In altera Eusebii homilia de septem Fratribus: *Nihil ergo egisti, ferocissime; impietatis audacia potest martyres facere, etc.*

SERMO CCXIX (a).

In Natali sanctorum Innocentium II. (b).

1. *Deus unus. Innocentes nascenti Deo debentur victimæ.* Credimus Judæis, quia notus aliquando in Judæa Deus (*Psal. lxxv, 2*): et hoc Ipsum negant, propter quod credimus, quia non noverunt Patrem qui Filium negant. Unum Deum communis natura testatur: quia unus est mundus. Unum Deum fides significat; quia una est fides Novi et Veteris Testamenti. Unum Spiritum sanctum gratia testatur; quia unum Baptismum in nomine Trinitatis. Deum Prophetæ dicunt. Apostoli prædicant. Unum Deum Magi crediderunt; et aurum, thus et myrrham supplices ad Christi cunabula detulerunt. Pastores Deum glorificant, Magi munera tria deferunt: Herodes crudelissimus machæram acuit, ut cruentis victimis infantium æterna repleantur altaria. Ubi enim parvuli victimantur, matres miseræ lamentantur. Nascente Domino, luctus cœpit, non cœlo, sed mundo. Indictur matribus lamentatio, Angelis exultatio, infanti- bus transmigration. Deus est qui natus est; innocentes illi debentur victimæ, qui venit damnare mundi malitiam. Agni illi debent immolari, qui Agnus futurus est crucifigi, qui tollit peccata mundi.

2. *Luctus matrum.* Sed oves ululant matres; quia agnos perdunt sine voce balantes. Grande miraculum! crudele spectaculum! Eximitur machæra, et nulla intervenit causa; sed sola stridet invidia: cum qui natus est, nulli faciat violentiam. Sed oves cernimus matres super agnos lugentes. *Vox in Rama audita est, ploratus et ululatus multus (Jerem. xxxi, 15).* Pignora sunt non credita, sed creata; non deposita, sed exposita. Testis est ipsa natura, quæ pugnabat in Martyres, cum tyrannus jactaret infantes. Mater crines capitis dissipabat, quæ ornamentum capitis amittebat. Quantis modis infantem volebat abscondere; et ipse se infantulum publicabat? Nesciebat tacere; quia necdum didicerat formidare. Pugnabat mater et carnifex: ille trahebat et illa tenebat. Ad carnificem mater clamabat: Quid separas a me, quem genui ex me? Uterus genuit, non mansit ille, cum vixit, ubera mea frustra lacte replentur. Cautè portavi quem a te video manu crudeli jactari. Modo cum effuderunt viscera mea; et tu elidis ad terram. Alia clamabat mater, cum exactor latronum compelleret: Simul occide cum parvulo matrem; ut quid me dimittis inane? Si culpa est, mea est; si non est crimen, junge mortem, et libera matrem. Alia dicebat: Quid queritis? Unum queritis, et multos occiditis; et ad unum qui unus est attingere non potestis. Alia contra clamabat: Veni jam, veni, Salvator mundi, quam diu quereris? Nullum times: videat te miles, et nostros non occidat infantes.

3. *Quam tristis Herodis sors in die judicii.* Misceretur lamentatio matrum, et ad cœlum transibat oblatio parvulorum. Sed ille qui Agnum tentavit, ipse per Herodem agnulos jugulavit. Manet auctori ministerii supplicium, et Herodi diaboli iudicium, cum istorum resurrectio cœperit mortuorum. Herodes, quid putas acturus eris, quando contra te tantorum classes infantium iudiciale cœperint exercere litigium? Invenies claram linguam, vocem magnam, mensuram perfectam, omnes juvenes candidatos, in mensuram ætatis plenitudinis Christi fulgentes (*Ephes. iv, 13*): cum stare cœperint ante eum, quem putaveras occidendum, pro quo fuderunt sanguinem preciosum: ipsum videbis throno igneo præsidentem;

¹ In *Ms. r. et d.*: *Uterus genuit nomen stili (sive, stile) conjuncti.* Paulo post loco, replentur, quod ex *Ms. reponinus*, erat in editis, *conorquet*.

(a) Alias, de Sanctis 8.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Dubius Lovaniensibus erat, falsus Verlino et Vindingo. Non sapit Augustinum, cui nec soli tribuitur in manuscriptis, sed Bedæ quoque et Chrysostomo. Legitur in Romano Breviario octava Innocentium. Exordium ex Ambrosio decerptum est, lib. 1 de fide, c. 2.

illos solum dominicum circumdantes, candore rubro resplendentes, propter candidam ætatem et sanguinem passionis. Quid acturus es? quid dicturus? Tacebis reus, dum tantus cantabit exercitus sanctorum, *Vindica sanguinem serorum tuorum, qui effusus est (Apoc. vi, 10).* Introcat in conspectum tuo genitrix competitorum (*Psal. lxxviii, 11*). Ipso juvante, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO CCXX (a).

In Natali sanctorum Innocentium, III. (b).

1. *Innocentibus Herodes plus odio profuit quam obsequio profuisset. Innocentes martyrum flores.* Hodie, fratres charissimi, Natalem illorum infantium colimus quos ab Herode crudelissimo rege interfectos esse, Evangelii textus eloquitur. Et ideo cum summa exultatione gaudeat terra nostra, caelestium militum et tantarum parens fecunda virtutum. Ecce profanus hostis nunquam beatis parvulis tantum potuisset obsequio, quantum profuit odio. Nam sicut sacratissimum præsentis diei festum manifestat, quantum contra beatos parvulos iniquitas abundavit, tantum in eis gratia benedictionis effulsit. Beata es, o Bethlehem terra Juda, quæ Herodis regis immanitatem in puerorum extinctione perpessa es, quæ sub uno tempore candidam plebem imbellis infantia Deo offerre meruisti. Digne tamen Natalem illorum colimus, quos beatus æternæ vitæ mundus edidit, quam quos maternorum viscerum partus effudit: siquidem ante vitæ perpetuæ adepti sunt dignitatem, quam usum præsentis acceperint. Aliorum quidem pretiosa mors martyrum laudem in confessione promeruit: horum in consummatione complacuit; quia incipientis vitæ primordiis ipse eis occasus initium gloriæ dedit, qui præsentis terminum imposuit. Quos Herodis impietas lætentes matrum uberibus abstraxit, qui jure dicuntur martyrum flores, quos in medio frigore infidelitatis exortos, velut primas erumpentes Ecclesiæ gemmas quædam persecutionis pruina decoxit. Et ideo dignum est interfectis pro Christo infantibus honores impendere; ceremonias, non dolores, sacramentis dare vota, non lacrymas: quia ipse illis fuit causa pœnæ, qui existit et coronæ; ipse odii causa, qui præmii. Parante autem Herode parvulis necem, Joseph per angelum admonetur, ut Christum Dominum nostrum in Ægyptum transferat (*Matth. ii, 13*), Ægyptum idolis plenam. Jam post Judæorum persecutionem et ad occidendum Christum profanæ plebis assensum, Christus ad Gentes idolis deditas transire dignatus; et Judæam relinquens, ignorantem sæculum coleantem inferat.

2. *Injuriam sustinet majorem ipse qui infert. Mortis cogitatio cupiditatem coercet. Tunc nulli malo bene, nulli bono male.* Et quia in Scripturis divinis, fratres charissimi, bonos et justos viros persecutionem maiorum semper sustinuisse cognoscimus; si diligenter consideramus, invenimus illos majora supplicia sustinere qui faciunt. Omnis enim homo qui alium in corpore persequitur, prius ipse in corde persecutionem sustinere cognoscitur. Nam si etiam illi quem persequitur aliquid de substantia sua tulerit, majus sibi ipse dispendium facit; quia nemo habet injustum lucrum sine justo damno. Ubi lucrum; ibi et damnum: lucrum in arca, damnum in conscientia. Tollit vestem, et perdit eamdem; acquirit pecuniam, et perdit justitiam. Sed hoc homines ideo faciunt, quia diem novissimum attendere nolunt. Si enim diem mortis suæ cogitare jugiter vellent, animum suum ab omni

(a) Olim de Sanctis 10; et post, in Appendice 72.

(b) Constat excerptis ex Augustino et Ambrosio aliisque laicis, quæ Cesarium sapient. In Romano Breviario legitur die festo Innocentium. De num. 1 vide Ambrosii serm. de SS. Nazario et Celso: de num. 2, Augustini serm. 8, n. 8; Appendicis serm. 21, n. 8; Cesarii homil. 13, et Augustini serm. 48, nn. 7 et 8; de num. 6, Cesar, sub finem homil. 10.

cupiditate et malitia coliberent. Sed quod modo nolunt salubriter cogitare, necesse habent postea sine ullo remedio sustinere. Veniet enim illis dies novissima, veniet dies iudicii, quando eis nec penitentiam licebit agere, nec bonis operibus se ab aeterna morte poterunt redimere: quia percussit etiam hac animadversione peccator, ut moriens obliviscatur sui, qui dum viveret oblitus est Dei. Veniet dies iudicii, quando movebuntur fundamenta montium, et ardebit terra usque ad inferos deorsum: quando caeli ardentis solventur, quando sol obscurabitur, et luna non dabit lumen suum, quando stellae cadent de caelo, quando peccatores et impii mittentur in stagnum ignis, et fumus tormentorum illorum ascendet in saecula saeculorum, ubi erit stetus et stridor dentium. Veniet tempus, fratres charissimi, quando nulli bono erit male, nulli malo erit bene. Veniet, inquam, novissima dies, quando discernentur pii ab impiis, iusti ab iniustis, laudatores Dei a blasphematoribus Dei. Veniet et quando discernentur, ut nulli, sicut dictum est, bono sit male, nulli malo sit bene.

3. Sed et nunc melius est bonis quam malis. Malum pati, et malum esse. Quare ergo modo non sic? Forte et modo sic. Sed quod nunc est in occulto, tunc erit in manifesto. Lege Scripturam divinam, ingredi mecum, si potes, in sanctuarium Dei: forte ibi, si possum, docebo te, imo discite mecum ab eo qui docet me, etiam nunc non esse malis bene, et melius esse bonis quam malis, quamvis nondum venerit bonorum plena felicitas, nondumque venerit malorum poena novissima. Si Legem Dei diligenter attendis, forte intelligis mecum non esse bene malis. Rogo enim te, et quero abs te, Tibi quare male est? Responsurus es. Egestas angit, premit difficultas, doloret fortasse membrorum, timor ab inimico. Tibi ideo male est, quia pateris mala, et bene est illi, qui est ipsum malum? Multum interest inter malum pati, et malum esse. Tu quod pateris non es; malum enim pateris, sed tu malus non es: ille hoc malum non patitur, et malus est. Noli ergo falli. Non potest fieri ut tibi male sit, qui pateris malum; et illi bene sit, qui est malus. Cum enim malus est, putas quia non patitur malum, cum patitur se ipsum? Tibi male est, quia malum alienum pateris in corpore tuo; et illi bene est, qui malum se ipsum patitur in corde suo? Tibi male est, qui forte malam habes villam; et bene est illi, qui malam habet animam? Esto bonus qui habes bona.

4. Divitiæ bonæ: quibus fiat bene. Bonæ natura, sed malis male. Bonæ sunt divitiæ, bonum est aurum, bonum est argentum, bonæ familiae, bonæ possessiones. Omnia ista bona sunt; sed unde facias bene, non quæ te faciant bonum. Habeto bona, quæ te faciant bonum. Quæ sunt, inquis, ista? Fac iudicium et justitiam. Bona sunt quæ habes, fac iudicium et justitiam. Esto et tu bonus inter bona tua. Erubescere bonis tuis: esto bonus mansurus inter bona peritura. Erubescere bonis tuis: noli esse malus in eis, ne pereas cum eis. Ita ergo aurum et argentum distribuit hominibus Conditor rerum et administrator Deus, ut ipsum per se natura et genere suo bonum sit; copia vero ejus non extollat bonos, nec elidat inopia. Malus autem homo, et cum offertur, excecatur; et cum aufertur, excruciat: quia et cum acquiruntur divitiæ, falsam lætitiâ tribuunt; et cum perduntur, veram tristitiâ derelinquunt.

5. Divitiæ veræ et falsæ. Cupiditas semper eget. Discamus amare veras divitiâs, id est, castitatem et justitiam, pacem et misericordiam. Istæ enim justæ dicuntur divitiæ; quia bonis meritis justisque tribuunt. Istæ veræ dicuntur divitiæ; quia quisquis eas habuerit, non egebit, dum, juxta Apostolum, habens victum et vestitum his contentus est (1 Tim. vi, 8). Istas vero terrenas divitiâs, injustum est putare divitiâs, quæ non auferunt egestatem. Tanto enim magis quisque ar-

debit egestate avaritiæ, quanto magis eas diligens majores habuerit. Quomodo ergo sunt divitiæ, quibus crescit inopia; quæ avarioribus suis quantum fuerint ampliores, non auferunt satietatem, sed inflammant cupiditate divitem? Tu putas quia minus indigeres, si minus haberes, Unde bene quidam dixit.

Crescit amor nummi quantum ipsa pecunia crescit;
(*Juvenal., sat. 14, v 139.*)

cum pecuniæ enim incremento rabies cupiditatis augetur. Nam omnes avari vel cupidi velut hydropis morbo agrotare videntur. Quomodo enim hydropicus, quantum plus bibit, tantum amplius sitiit; ita avarus vel cupidus acquirendo non satiatur.

6. Conclusio. Non vero, fratres, cogitantes peregrinos et hospites esse in hoc sæculo, hoc tantum quod ad victum et vestitum opus est, nobis in itinere vitæ istius reservemus, et quantum possumus, in æternam beatitudinem per eleemosynam pauperum dirigamus: ut cum in die iudicii cupidi et avari pro sterilitate bonorum operum audire meruerint, *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum* (Matth. xxv, 41), nos pro bonis operibus audire possimus, *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi: quia esuristi, et dedistis mihi manducare; sitiivi, et dedistis mihi bibere; nudus eram, et operuistis me* (Ibid., 34, 36). Ad istam benedictionem vos Dominus sub sua protectione perducatur: cui est honor et gloria in saecula saeculorum. Amen.

SERMO CCXXI (a).

In Natali sanctorum Innocentium, iv (b).

Et de verbis Apocalypsis, Vidi sub ara Dei animas occisorum, etc., cap. vi, v. 9-11; cap. vii, v. 9-17.

1. In martyrum cultu Salvator laudatur. Quam congruè martyres sub ara Dei. Innocentes plus cæteris exorant. Quotiescumque, fratres, sanctorum martyria celebramus, toties laudes Salvatoris edicimus: et quoties eorum asserimus passionem, toties Christi gloriam prædicamus. Non enim suspicimus quod passi sunt; sed propter quem passi sunt admiramur. Igitur non poena in laude, sed fides est in honore. Magnificamus ergo martyres, sed præcipue illos, qui nascente Christo, in ipso exordio non loquendo, sed moriendo confessi, ad regna perpetua cæteros prævenerunt. Videte autem quem iidem locum apud homines mereantur, qui apud Deum locum sub altari meruerunt. Dicit enim Scriptura sancta, *Vidi enim sub ara Dei animas occisorum propter verbum Dei, et propter testimonium Jesu quod habebant, et clamabant, et reliqua.* Sub ara, inquit, Dei, vidi animas occisorum. Quid reverentius, quid honorabilius dici potest, quam sub illa ara requiescere, in qua Deo sacrificium celebratur, in qua offeruntur hostiæ, in qua Dominus est sacerdos, sicut scriptum est, *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech* (Psal. cix, 4)? Recte sub altari justorum animæ requiescunt; quia super altare corpus Domini offertur. Nec immerito illic iusti vindictam sanguinis postulant, ubi etiam pro peccatoribus Christi sanguis effunditur. Convenienter igitur, et quasi pro quodam consortio ibi martyribus sepultura decreta est, ubi mors Domini quotidie celebratur, sicut ipse ait, *Quotiescumque hæc feceritis, mortem Domini annuntiabit, donec veniat* (1 Cor. xi, 26): scilicet ut qui propter mortem ejus mortui fuerant, sub sacramenti ejus mysterio requiescant. Non immerito, inquam, consortio quodam illic occisis tumulus constituitur, ubi occisionis Dominicæ membra ponuntur: ut quos cum Christo unius passionis causa devinxerat, unius etiam loci religio copularet. Legimus plerosque justorum Abraham sinitus refoveri, nonnullos paradisi amenitate lætari: nemo tamen melius præter martyres meruit, hoc est, ibi requiescere, ubi et hostia Christus

(a) Olim, de sanctis 11; et post, in Appendice 73.

(b) Incerti auctoris, qui nonnullas ex Gregorii papæ operibus sententias delibavit. De num. 2 vide Gregorium, lib. 3 Moral. cap. 4, et lib. 23, cap. 9; de num. 3 vide eundem, lib. 2 Moral., cap. 4.

* Sic Augustinus in serm. 48, n. 7. In B., discernuntur. M.

est et sacerdos; scilicet ut et propitiationem de oblatione hostiæ consequantur, et benedictionem functionemque sacerdotis accipiant. Inter cæteros igitur martyres, quos sub ara Dei consistere prædicamus, etiam beati illi infantes lactentes, pro Christo primitiæ martyrum, non loquendo, sed moriendo confessi, coronas meruerunt. Neque enim dubitandum est, eos in martyrio plus præ cæteris exorare, qui in martyrio cæteros præcesserunt.

2. *Vindictam quomodo rogent sancti. Sanctis jam stola una, post erit duplex.*— *Et clamaverunt, inquit Joannes, voce magna, Vindica, Domine, sanguinem nostrum. Et datæ sunt illis singulæ stolæ albæ; et dictum est illis ut quiescerent tempus adhuc modicum, donec impleatur numerus fratrum et conservorum eorum.* Oritur quæstio in hoc loco, cur sancti jam cum Domino manentes vindictam de inimicis expectant, cum Dominus in Evangelio dicat, *Diligite inimicos vestros, et orate pro persequentibus et calumniantibus vos.* Sed sciendum quia illi sancti jam in conspectu Creatoris sui consistentes vident voluntatem illius; et ideo ab ipso accipiunt quod eum velle facere noverunt, et de ipso bibunt quod de ipso sitiunt. Petunt autem vindictam de inimicis duobus modis, et hoc causa charitatis: ut scilicet qui ad vitam æternam prædestinati sunt, convertantur a malo ad bonum; qui vero, præsciente Deo, damnandi sunt, moriantur, et peccare desistant; ut per hoc minore poenam in inferno habeant, ubi unusquisque secundum qualitatem operum sustinebit magnitudinem poenarum. Petunt autem de reprobis vindictam; quia optant venire diem extremi iudicii, et resurrectionem suorum corporum præstolantur. *Et datæ sunt illis singulæ stolæ albæ.* Per stolas albas debemus intelligere mercedem Baptismi, præmium martyrii, mercedem æternorum, et gaudium cœlestis patriæ. Habent ergo ante resurrectionem sancti singulas stolas; quia in sola anima adhuc æternis beatitudinibus perfruuntur; postea autem accepturi sunt binas, quando receptis corporibus immutabiles erunt in anima, et incorruptibiles in corpore. De hoc Isaias, *In terra sua duplici possidebunt* (Isai Lxi, 7).

3. *Quomodo Deus loquatur sanctis.*— *Et dictum est illis ut quiescerent tempus adhuc modicum, donec impleatur numerus conservorum et fratrum eorum.* Dicitio ista inspiratio est divina, qua mentibus eorum desiderantibus diem iudicii, immittitur virtus patientiæ, ut patienter ferant omnia, exspectantes numerum illorum qui similiter interficiendi sunt pro Christo, cum eis postmodum regnaturi; ut qui desiderant recipere sua corpora, gaudeant ex numero colligendorum fratrum. Tali modo loquitur Deus omnipotens sanctis, veluti quilibet paterfamilias habens multos filios, singulisque de agro revertentibus et rogantibus, ut cibum sibi tribuat, respondet, Refectio quidem vestra parata est, sed exspectate fratres vestros; ut cum in unum positi fueritis, omnes in commune comedatis, et epulentini gaudentes: quia interficiendi sunt et illi, vel aperto scilicet martyrio, vel occulto. Dicitur ergo illis vindictam postulantibus post datum munus, ut quiescant atque sustineant, donec compleatur numerus conservorum illorum.

4. *Martyrum vestigiis in quantum possumus, insistamus.* Videlicet igitur quoniam propter nos martyrum vindicta differtur. Dum enim nos retardamus, horum sanguis multus est. Sed hoc contingit nostra desidia, qui non, sicut dictum est, religiose vivimus; qui non pie, sicut congruit operamur. Nam si bonorum operum ad Dominum justitia nostra præcederet, jam conservorum numerus qui exspectatur, esset completus. Nulli autem dubium est, vindictam post iudicium martyres percepturos, qui etiam ante iudicium præmiis cœlestibus honorantur. Unde oportet, fratres charissimi, ut qui primitias martyrum hodierna festivitate veneramus, de æterna quæ in cœlis est martyrum festivitate sedule cogitemus, eorumque vestigia, in quantum possumus, sequendo, et ipsi ejusdem festivitatis supernæ participes existere curemus, testante Apostolo,

quia si socii passionum fuerimus, simul et consolationis erimus (II Cor. i, 7): nec tam de morte eorum lugeamus, quam de justa palma percipere lætemur. Siquidem singulos eorum cum per tormentata pellerentur ex hac vita, Rachel gemebunda, id est, Ecclesia gemit, luctu lacrymisque prosecta: sed jam hinc expulsos superna Jerusalem, quæ est mater omnium nostrum, mox in aliam vitam obvii lætitiæ ministris excepit, atque in gaudium Domini sui perpetuo coronandos introduxit.

5. *Martyrum sors mutata.* Unde dicit Joannes, *Stabant ante thronum in conspectu Agni amicti stolæ albæ, et palmæ in manibus eorum.* Stant enim modo ante thronum Dei coronati, qui quondam ante thronum iudicum terrenorum jacebant poenis astricti. Stant in conspectu Agni nulla ratione illic a contemplanda ejus gloria separandi, a cuius hic amore nec per supplicia poterant separari. Stolis fulgent albæ, et palmas in manibus habent; quia præmia in operibus habent, dum corpora quæ pro Domino ignibus ustulari, ac bestiis dilacerari, flagris absumi, per præcipitia dissolvi, unguis abradi, omnimodo poenarum genere passi sunt dissipari, per resurrectionem glorificata recipiunt. *Et clamabant, inquit, voce magna dicentes: Salus Deo nostro, qui sedet super thronum, et Agno.* Magna voce salutem Deo decantant qui magna gratiarum actione recolunt, non sua se virtute, sed ipso auxiliante, tribulationum impugnantium superasse certamina.

6. *Stolæ eorum dum putantur fœdari, dealbantur. Servitus Dei.* Dicit iterum eorum et prateritis agones et coronas describens perpetuas: *Illi sunt qui venerunt de tribulatione magna, et laverunt stolas suas, et dealbaverunt eas in sanguine Agni.* Stolas quippe martyres in sanguine Agni laverunt, dum membra sua, quæ oculis insipientium visa sunt poenarum squalore fœdari, sic potius fuso pro Christo sanguine ab omnibus mundavere contagii, insuper et beata immortalitatis luce digna reddidere; quod est etiam lotas habuisse stolas in sanguine Agni. *Ideo sunt, inquit, ante thronum Dei, et serviunt die ac nocte in templo ejus.* Non est laboriosa, sed amabilis et optanda servitus in Dei laudibus perpetuo assistere (Psal. lxxxiii, 11). Dies quippe et nox non vicissitudinem temporis proprie, sed perpetuitatem tropice significant. Nox enim non erit illic; sed dies una melior in atriis Christi super millia. In qua non plorat Rachel filios suos, sed *absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum, datque vocem lætitiæ et salutis æternæ in tabernaculis justorum, qui vivit et regnat DEUS, etc.*

DEUS CCXXII (a).

De sanctis Apostolis (b).

1. *Apostoli arietes.* Si omnium sanctorum martyrum grata nobis debet esse solemnitas, fratres charissimi, quanto gratior eorum qui præsentem secuti sunt Principem martyrum? si agnorum, quanto magis arietum? Illorum enim filii non generatione carnis, sed imitatione virtutis facti sunt omnes qui posterius usque ad mortem confessi sunt Christum. Hos obtulerunt populi Gentium, de quibus Psalmus ante cantavit, dicens, *Afferre Domino filios arietum* (Psal. xxviii, 1). His primum Dominus, cum ad confessionem sui nominis hortaretur, non solum se promissis victoriæ coronatore, sed et certaminis adiutorem: etiam in ipsis et posteros admonerebat, quoniam quod dicebat, scriptum posteris relinquebat. Illis ergo ait, exhortans eos: *Cum autem adducet vos ad principes et potestates, nolite cogitare quid respondeatis, vel quid loquamini: non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis* (Matth. x, 19, 20). Meditari veluit, et confiteri præcepit. Maluit enim auferre præsumptionem humanam, et gratiam dare di-

(a) Alias, de Sanctis 43.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Ambiguus erat Lovaniensis, Verliano autem et Vindingo spurius. Dicendi genus non est Augustini; quodque iusius ætate recentiore auctorem arguit, in eum fivem compositus sermo videtur, ut in omnibus peræque Apostolorum festis recitari possit.

visam, ut in semetipsis timidi, et mundo essent audaces. Unde et in alio psalmo vox martyrum dicit, quasi ex parte humanæ fragilitatis verendo, *Eripe me de inimicis meis, Deus meus, et ab insurgentibus in me libera me (Psal. LVIII, 2)*: et paulo post de auxilio divino confidens dicit, *Fortitudinem meam ad te custodiam (Ibid., 10)*.

2. *Fideles cæteros superant.* Supra cæteras enim turbas fidelium, necnon antiquorum justorum et Prophetarum eminentes Apostolos suos volens Dominus ostendere, dixit ad eos: *Beati oculi qui vident quæ vos videtis, et aures quæ audiunt quæ vos auditis: multi enim Prophetæ et iusti voluerunt videre quæ vos videtis, et non viderunt; et audire quæ auditis, et non audierunt (Matth. xiii, 10, 17)*. Item alibi: *Jam, inquit, non dicam vos servos; quia servus nescit quid faciat dominus ejus: vos autem dixi amicos; quia omnia quæcumque audivi a Patre meo, nota feci vobis (Joan. xv, 15)*. Item ait idem alio loco: *Quæcumque alligaveritis super terram, erunt ligata et in cælo; et quæcumque solveritis super terram, erunt soluta et in cælo (Matth. xviii, 18)*. Item alibi sciscitanti Petro quid sibi et sociis suis profuisset, reliquissio omnia et sequi Redemptorem, respondit dicens, *Amen dico vobis, quod vos qui secuti estis me, in regeneratione cum sederit Filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis et vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel (Id. xix, 28)*.

3. *Lux sunt mundi, sal terræ, fundamenta et portæ Ecclesiæ.* Isti sunt lux mundi (*Id. v, 14*); quia per ipsos lumen fidei et veræ scientiæ primum Dominus huic mundo tradidit, et ab errorum ac peccatorum tenebris Gentes et populos eruit. Isti sunt sal terræ; quia per eos terrigenæ condimentum saporis vitæ æternæ porceperunt, ut restringerent carnis lasciviam, et a putredine peccatorum et vitiorum vermibus servarentur illæsi. Isti sunt lapides pretiosi, quos in fundamenta cælestis ædificii positos Joannes in Apocalypsi sua describit (*Apoc. xxi*); quia prædicatione eorum Ecclesiæ fundamenta locavit. Unde et Paulus ait: *Vos estis cives sanctorum et domestici Dei, superædificati super fundamentum Apostolorum et Prophetarum (Ephes. ii, 19, 20)*. Isti sunt duodecim portæ Jerusalem novæ, quæ de cælo descendit; quia per ipsos januam fidei primum intravimus, et inter cives sanctorum annumerati sumus.

4. *Eorum virtutes proponuntur. Modus diligendi amicos et inimicos.* Ille ergo considerantes, fratres charissimi, quæ tanti duces populi nos docuerunt, studeamus factis implere quæ illi jusserunt. Discamus eorum exemplo mundi divitiis contemnere, præsentis sæculi voluptatem non amare, regnum cælestè desiderare, Christo nihil præponere: sed ejus mandatis in omnibus obedire, paupertatem præsentium rerum diligere, virtutum divitiis habere, sapientiæ thesaurum appetere, spirituales delicias quærere, nulli invidere, sed omnes homines diligere, amicos in Deo, et inimicos propter Deum; quia hæc est vera et sola dilectio. Nam amor carnalis et vitiosus in præcipitium trahit, et comparabitur odio: unde scriptum est, *Qui vult amicus esse hujus sæculi, inimicus Dei constituitur (Jacobi iv, 4)*.

5. *De modo diligendi Creatorem et creaturam.* Isti ergo principes nostri in amore Dei perfectissimi, et in proximorum dilectione repleti, hinc potuerunt mundi impetum vincere, et cruentum sæculum domare; quia nihil amaverunt in omni re, nisi Dei voluntatem. Ita et nos, fratres, diligamus in omnibus rebus Dei facere voluntatem, et Creatorem nostrum amemus in semetipso, creaturam vero in Conditore suo: et sic habebimus ordinatissimam charitatem; quia *Deus charitas est (I Joan. iv, 16)*, et qui diligit hanc dilectionem, diligit Deum. Et si ita dilexerimus, diligit nos ipse Deus, diligunt nos et sancti Apostoli iudices nostri, et exorant pro nobis, ut in universali iudicio Christi cum ipsis in perpetuum coronemur. Quod præstare dignetur ipse iudex et Dominus noster, qui cum Patre et sancto Spiritu vivit et regnat Deus per

omnia sæcula sæculorum. Amen.

SERMO CCXXIII (a).

De uno sancto Martyre (b).

1. *Martyrum in agone duo consideranda.* Triumphalis beati martyris N. dies hodie nobis anniversaria celebritate recurrit; cujus glorificationi sicut congaudet Ecclesia, sic ejus sibi proponit sequenda vestigia. Si enim compatimur, et conglorificabimur (*Rom. viii, 17*). In cujus glorioso agone duo nobis præcipue consideranda sunt, indurata videlicet tortoris sævitia, et Martyris invicta patientia: sævitia tortoris, ut eam detestemur; patientia Martyris, ut eam imitemur. Audi Psalmistam adversus malitiam increpantem, *Noli æmulari in malignantibus, quoniam tanquam fennum velociter arescent (Psal. xxvii, 1, 2)*. Quod autem adversus malignantes patientia exhibenda sit, audi Apostolum suadentem, *Patientia vobis necessaria est, ut reportetis promissiones (Hebr. x, 36)*. Coronata est itaque beati Martyris patientia; mancipata est æternis cruciatibus tortoris incorrecta malitia.

2. *Quantum Martyres accendat spes æternæ gloriæ.* Hoc attendens in agone suo gloriosus Christi athleta, non exhorruit carcerem: ad imitationem capitis sui toleravit probra, sustinuit irrisiones, flagella non timuit; et quot ante mortem pro Christo pertulit supplicia tot ei de se obtulit sacrificia. Quod enim propinante Apostolo liberat, alie retinebat, *Quia non sunt condignæ passionibus hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis (Rom. viii, 18)*; et, *quia momentaneum hoc et leve nostræ tribulationis æternum gloriæ pondus operatur in cælis (II Cor. iv, 17)*. Hujus igitur promissionis amore a terrenis suspensus, et prægestata supernæ suavitatis dulcedine ineffabiliter affectus, dicebat per Psalmistam, *Quid mihi est in cælo, et a te quid volui super terram? Defecit caro mea, et cor meum, Deus cordis mei, et pars mea Deus in æternum (Psal. lxxii, 25 et 26)*. Contemplabatur enim, quantum in ænigmate infirmitas humana oculum mentis in æternitate figere potest, quanta sint supernæ civitatis gaudia: et ea enarrare non sufficiens admirando clamabat, *Quid mihi est in cælo? quasi diceret, Excedit vires meas, excedit facultatem eloquentiæ meæ, transcendit capacitatem intelligentiæ meæ illud decus, illa gloria, illa celsitudo, qua nobis a conturbatione hominum remotis in abscondito faciei suæ Jesus Christus Dominus noster reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ. Hujus perfectæ libertatis contemplatione nullum vitabat periculum, nullum horrebat supplicium; et si milles posset mori, non putabat se hanc digne posse aliqua ratione promereri. Patienter enim permitunt ægroti se a medicis secari, uri, et variis amaritudinum confectionibus anxari, ut temporali tandem restituantur sanitati: quanto magis vir beatus longanimiter toleravit omnem acerbiterum tormentorum temporalium, ut coronaretur in misericordia et miserationibus, et tandem in bonis satiaretur desiderium suum?*

3. *Martyrum progressus.* In torculari itaque conculcari voluit; ut tanquam uva matura in vinum deficeret, et vinum malorum granatorum dilecto suo propinaret, quo mentes religiosæ ebriatæ sciunt terrena viriliter conculcare, et ad æterna irretitoris oculis anhelare. Qui ergo in tirocinio suo mundanas contempsit divitiis, qui corporales etiam refrenavit illecebras, qui in propectu militiæ suæ multas est perpassus injurias, in perfectione sacrificii nil sibi reservans, se ipsum obtulit holocaustum, bibens illum calicem pretiosum, quem sedens ad magnam men-

(a) Alias, de Sanctis 44.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Mansit apud Lovanienses dubius: rejectus est per Verlinum et Vladingum. Augustino adscriptur in Romano Breviario. Sed stilus sane ac disserendi ratio reluctatur. In Germanensi veteri codice locum inter Sermones Ivonis Carnutensis nomine vulgato medium obtinet.

sam sacra lectionis sibi prius ab invitatore suo viderat appositum. Cujus mors quantumcumque videatur in conspectu reprobatorum despicibilis, in oculis tamen ejus est pretiosa, qui in sanctis suis est mirabilis. Ipse enim primo vocavit militem suum, ipse justificavit, ipse magnificavit; ipse dedit ei pugnare, ipse dedit ei et vincere.

4. *Militia mundana et Christiana.* Longe est dissimilis hæc militia mundanæ militiæ, in qua victores existimantur, qui quod male desiderant assequuntur, qui *lætantur cum male fecerint, et exultant in rebus pessimis* (Prov. 11, 14). In christiano vero agone manifesta est pœna, occulta victoria, secundum quod ex persona martyrum clamat Psalmista, *Deus, tu respulisti nos, et non exabis in exercitiis nostris. Da nobis auxilium de tribulatione, quia vana salus hominis. In Deo faciemus virtutem* (Psal. lxx, 3, 13, 14) : tanquam si dicerent, Victoria nostra, gloria nostra iustus, non foris est; foris despecti, intus dilecti. Hinc est quod Ecclesia in pressuris posita infirmiora membra sua confortat, dicens : *Nolite me considerare quod fusca sum* (Cant. 1, 5). Quod aliis verbis Apostolus apertius auditoribus suis exponit dicens : *Nolite deficere in tribulationibus meis pro vobis* (Thess. iii, 15). Hinc Veritas discipulos suos præmonet, dicens : *In mundo pressuram habebitis; sed nolite timere, pusillus grex, quia ego vici mundum* (Joan. xvi, 33). Sed quomodo vicit mundum? *Factus est obediens Patri usque ad mortem* (Philipp. ii, 8). Quid autem de morte? *Propter quod et Deus illum exaltavit, et donavit illi nomen quod est super omne nomen* (Ibid., 9). Quomodo ergo vicit Christus, vincere appetat christianus : ut ubi est Christus, esse mereatur et christianus. Audi, christianæ militiæ persecutor, ipsum Christum pro militibus suis sic orantem : *Volo, Pater, ut ubi ego sum, illic sit et minister meus* (Joan. xvii, 24).

SERMO CCXXIV (a).

De Martyribus, 1 (b).

1. *Martyrium duplex. Ad consortium martyrum pervenit, qui martyres imitatur.* Non martyrium sola effusio sanguinis consummat, nec sola dat palmam exustio illa flammarum. Pervenitur non solum occasu, sed etiam contemptu carnis ad coronam. Absque injuria sanctorum in persecutionibus defunctorum dicere liceat : carnem afflixisse, libidinem superasse, avaritiæ restitisse, de mundo triumphasse, pars magna martyrii est. Si vero, fratres dilectissimi, ad consortium martyrum vel sacerdotum volumus, pervenire, de imitatione martyrum cogitemus. Debent enim in nobis aliquid recognoscere de suis virtutibus, ut pro nobis dignentur Domino supplicare. Si enim tormenta quæ sancti martyres pertulerunt, sufferre non possumus, vel contra malas concupiscentias ipsi intercedentibus repugnemus. Et quia non desunt quotidiana peccata, non desunt etiam quotidiana remedia.

2. *Gaudium verum non est hic, ubi Christus nil nisi tristitia promissit.* Nemo se credat aliquam felicitatem aut aliquid verum gaudium in hoc sæculo possidere. Beatitudo hic parari potest, possideri non potest. Duo sibi tempora ordine suo succedunt, tempus flendi et tempus ridendi. Nemo se circumveniat, fratres, non est in hoc mundo tempus ridendi. Scio, fratres, quod omnis homo gaudere desiderat : sed non toti ibi quærunt gaudium, ubi oportet inquiri. Verum gaudium in hoc mundo nec fuit, nec est, nec esse poterit : sic enim ipse Dominus in Evangelio suos discipulos admonuit, dicens, *In mundo pressuram habebitis* (Joan. xvi, 33); et iterum, *Mundus gau-*

debit, vos autem tristes eritis; sed tristitia vestra convertetur in gaudium (Joan. xvi, 20). Ac sic in hac vita cum labore et dolore quod bonum est, auxiliante Domino, faciamus : ut in futuro sæculo honorum fructus colligere cum gaudio et exultatione possimus ; secundum illud, *Qui seminant in lacrymis, in gaudio metent* (Psal. cxxx, 5).

3. *Hic sumus in exsilio.* In hunc itaque, fratres charissimi, mundum per peccatum primi hominis de beata paradisi sede projecti, et quasi in exsiliu missi sumus, ac sic in hoc sæculo patriam non habemus. Sic et Apostolus dicit : *Dum sumus in corpore, peregrinamur a Domino* (II Cor. v, 6). Non ergo requiramus gaudium in hoc mundo; quia, sicut supra dictum est, verum gaudium comparari hic potest, possideri non potest. Non quæras in via, quod tibi servatur in patria. Et quia contra diabolum, Christo duce, quotidie tibi pugnare necesse est, præmium non requiras in prælio, quod tibi servatur in regno. Non quæras in pugna, quod tibi servatur in futuro, cum fuerit perfecta victoria : magis illud attende quod Apostolus dicit, *Omnes qui volunt pie vivere in Christo, persecutionem patiuntur* (II Tim. iii, 12); et iterum, *Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei* (Act. xiv, 21).

4. *Laborem solatur quod ad civis nostri cupidos tendimus. Et laboris majoris major est merces.* Ita ergo agere debemus, ut ad principalem patriam redire feliciter mereamur, ubi nos parentes nostri Patriarchæ, Prophetæ, et Apostoli suscipere vel videre desiderant; ubi etiam concives nostri Angeli, et civitas illa cœlestis Jerusalem, et rex civitatis illius Christus expansis nos brachiis charitatis expectant, ut ad ipsos, prostrato diabolo, pleni bonis operibus feliciter redeamus. Scitis enim, fratres, quia omnes negotiatores et quicumque alia agentes, interim in via sunt solliciti, ut in patria possint esse securi; et tunc habent veram letitiam, quando cum magno lucro pervenire merentur ad patriam : ita et nos, dilectissimi fratres, tunc animum nostrum præparemus ad gaudium, quando pervenire merebimur ad Christum. Interim modo gaudeamus in spe, verum gaudium postea habituri in re. Quod pejus est, multi sunt qui perverso ordine de voluptate et deliciis et luxuria sæculi hujus gaudere se credunt : sed quod in gaudio videntur serere, necesse illis erit cum luctu et lacrymis recipere; quia non mentitur ille qui in Evangelio dixit, *Væ vobis qui ridetis nunc, quia lugebitis et flebitis* (Luc. vi, 25). Sic fecit et ille infelix dives, qui purpura induebatur et bysso. Gaudium quidem habuit in mundo; sed flammam invenit meruit in inferno. Lazarus qui jacebat ad januam ejus, tristitiam habuit in via; sed verum gaudium recepit in patria.

5. *Orandum ut patriæ desiderio plus teneamur.* Nos vero, fratres charissimi, quantum possumus, Dei misericordiam deprecemur; ut nobis ita amorem vitæ æternæ inspirare dignetur, ut plus patriam velimus amare quam viam, et amplius de futuro quam de præsentis sæculo cogitemus : et sic semper in exsilio mundi hujus agere studeamus, ut ad futurum judicium cum libera et segura conscientia ornatu bonis operibus pervenire possimus, præstante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor et gloria cum Patre et Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO CCXXV (a).

De Martyribus, 11 (b).

1. *Martyres vere colunt, qui eos imitantur. Quoties-*

(a) Alias, de Sanctis 47.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Lovanienses dubium relinquunt, rejiciunt verlinus et Vindingus. Habet sententiam quamdam Augustini : sed Cæsarium nihilominus totus representat; ac cujus nempe ingenio et more mini ne alienum, superiorum doctorum dicta delibare. In Romano Breviario legitur cum nomine Augustini. De num. 1 vide August. serm. 517; de num. 2 Cæsarii homil. 18; de num. 3, ejusdem homil. 9, ex editis a Baluzio 7, et

(a) Alias, de Sanctis 46.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Dubius erat Lovaniensis, falsus Verlinus et Vindingo. Stilum revera non Augustini habet, sed Cæsarii. De num. 1 vide serm. 293, et Cæsarium sub finem homil. 13; de num. 4 vide supra serm. 69, no. 1 et 2.

eamque, fratres charissimi, sanctorum martyrum sollemnia celebramus; ita ipsis intercedentibus expectemus a Domino consequi temporalia beneficia, ut ipsos martyres imitando accipere mereamur æterna. Ab ipsis enim in veritate sanctorum martyrum sollemnia celebrantur, qui ipsorum martyrum exempla sequuntur. Solemnitates enim martyrum exhortationes sunt martyriorum, ut imitari non pigeat, quod celebrare delectat. Sed nos volumus gaudere cum sanctis, et tribulationem mundi nolimus sustinere cum ipsis. Qui enim sanctos martyres, in quantum potuerit, imitari noluerit, ad eorum beatitudinem non poterit pervenire. Sic et apostolus Paulus prædicat, dicens, *Si fuerimus socii passionum, erimus et consolationum* (II Cor. 1, 7); et Dominus in Evangelio, *Si mundus vos odit, scitote quia me priorem vobis odio habuit* (Joan. xv, 18). Recusat esse in corpore, qui odium non vult sustinere cum capite.

2. *Nec martyrum nec Christi imitatio impossibilis.* Sed dicit aliquis; Et quis est qui possit beatorum martyrum vestigia sequi? Huic ego respondeo, quia non solum martyres, sed etiam ipsum Dominum cum ipsius adjutorio, si volumus, possumus imitari. Audi non me, sed ipsum Dominum generi humano clamantem, *Discite a me quia mitis sum et humilis corde* (Math. xi, 29). Audi et beatum Petrum apostolum admonentem, *Christus passus est pro nobis, relinquens nobis exemplum, ut sequamur vestigia eius* (I Petr. ii, 21). Similiter Paulus apostolus clamat, *Imitatores Dei estote, sicut filii charissimi* (Ephes. v, 1). Quid ad hæc respondebimus, fratres charissimi, vel quam excusationem habere poterimus? Si tibi aliquis dicat, ut virtutes quas fecit Dominus debeas imitari, justa potest esse excusatio tua; quia virtutes et mirabilia facere non omnibus datum est: juste et caste vivere, et charitatem cum omnibus custodire, cum Dei adjutorio promptum est. Non enim ipse Dominus dicit, *Discite a me mortuos suscitare, super aquas siccis pedibus ambulare; non hoc dicit: sed quid ait? Quia mitis sum et humilis corde;* et iterum, *Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos;* et iterum, *Estote perfecti, sicut et Pater vester cælestis perfectus est, qui solem suum oriri facit super bonos et malos* (Math. v, 44, 45). Et licet sint alia multa, in quibus debeamus et Deum et beatos martyres imitari, ista tamen duo præcipua sunt, id est, ut mitis simus et humiles corde, et inimicos nostros totis viribus diligamus.

3. *Præsertim in inimicorum dilectione. Charitatis duo pedes.* De dilectione inimicorum, fratres charissimi, nullus unquam in veritate se poterit excusare. Potest mihi aliquis dicere, Non possum jejunare, non possum vigilare: numquid potest dicere, Non possum amare? Potest dicere, Non possum res meas totas pauperibus donare, et in monasterio Deo servire: numquid potest dicere, Et non possum diligere? Si dixeris quia non possis a vino vel a carnibus abstinere, credimus tibi: si autem dixeris quod non possis in te peccantibus indulgere, omnino non credimus. Et quia nulla nobis remansit excusatio; dum non de cellario, sed de corde istam eleemosynam jubemus implere: ut per viam vitæ ad æternam mereamur patriam pervenire, non solum amicos, sed etiam inimicos diligamus. His enim duobus præceptis, id est, diligendo Deum et diligendo proximum, quasi duobus spiritualibus pedibus per viam veræ charitatis valebimus currere, et ad æternam patriam poterimus feliciter pervenire. Istis pedibus currebat apostolus Paulus, quando dicebat, *Ego autem sic curro, non quasi in incertum* (I Cor. ix, 26).

4. *Inimicos amans est filius Dei. Non diligens homicida est et in tenebris.* Qui ergo dilexerit inimicos suos, illud in eo impletum erit quod Dominus dixit, *Diligite inimicos vestros, ut sitis filii Patris vestri qui in*

cælis est. Elige modo quod tibi placuerit. Si inimicos dilexeris, non solum amicus, sed etiam filius Dei esse mereberis. Si vero inimicos amare nolueris, propitium Deum habere non poteris: quia scriptum est, *Qui odit fratrem suum, homicida est* (I Joan. iii, 15); et iterum, *Qui non diligit, manet in morte* (Ibid., 14); et iterum, *Qui odit fratrem suum, in tenebris est, et in tenebris ambulat, et nescit quo vadat; quoniam tenebras obtulerunt oculos ejus* (Id. ii, 11); et iterum alibi scriptum est, *Itinera impiorum, qui injuriam retinent malefacti in mortem*¹. Numquid hæc verba mea sunt, fratres charissimi? De Scripturis sanctis et canonicis proferruntur. Ut ergo nec homicidæ simus, nec in tenebris remaneamus; studeamus non solum amicos, sed etiam inimicos diligere: ut pium et misericordem Dominum possimus secundum cautionis suæ vinculum libera conscientia convenire.

5. *Quæ in nos peccantur, indulgenda; quæ in Deum; punienda. In nobis est peccatorum remedium.* Ipse enim dixit, *Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet vobis Pater vester cælestis peccata vestra: si non dimiseritis, nec Pater vester dimittet vobis debita vestra.* Diligenter attendite, fratres charissimi, et scitote aliud esse in Deum peccare, aliud in hominem. Quando enim in nos peccant homines, si poenitentibus veniam non indulgeamus, peccatum incurrimus: quando autem aliquis in Deum peccaverit, si sine grandi distractione² indulgere voluerimus, participes nos peccatis ejus efficiamus. Dixit ergo Dominus, *Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet vobis Pater vester cælestis peccata vestra* (Math. vi, 14). Rogo vos, fratres, quid delicatius, quid benignius dici potest? In potestate nostra posuit, qualiter in die judicii judicemur. Non dixit, *Vade in Orientem, et quære justitiam; naviga usque ad Occidentem, ut accipias indulgentiam;* sed quid dicit? *Dimitte inimico tuo, et dimittetur tibi; indulge, et indulgetur tibi; da, et dabitur tibi.* Nihil a te extra te quærit. Ad te ipsum et ad conscientiam tuam te Deus dirigit: in te enim posuit quod requirit. Non enim medicamenta vulneribus tuis longe opus habes inquirere: peccatorum tuorum indulgentiam, si vis, intus in cellario cordis tui poteris invenire.

6. *Facile indulget qui attendit quanta Deo debet.* Sed dicis: Tanta mala me inimicus meus compulsi sustinere, ut eum nulla possim ratione diligere. Attendis quid tibi fecerit homo, et non attendis quæ tu feceris Deo? Si conscientiam tuam diligenter discutis et inquiris, sine ulla compensatione multo plura tu peccata commisisti in Deum, quam in te comiserit homo. Et qua fronte petis ut tibi Deus dignetur dimittere multum, cum tu non acquiescas dimittere parum? Si hæc, quæ supra diximus, spiritualia medicamenta, sicut Deo propitiante consuevistis, libenter accipitis, et in armario sanctæ conscientiæ vestræ reconditum diligentissime custodieritis; auxiliante Domino, venena diaboli non timebitis, et per odium vel iracundiam aut nunquam vobis animarum vulnera ingerentur; aut si forte subreperint, per charitatem cito ad pristinam salutem revocantur: præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

SERMO CCXXVI (a).

De Martyribus, III (b).

1. *Christus in martyribus patitur. Passio eorum translatio est ad cælum.* Certamine universorum martyrum fulciri atque eorum victoria, quorum Natalis victricis gloriæ celebratur, quo robusta fides scit ad agonem et passionis congressus, roborari debemus: certo scientes quod in omnibus Christus patitur, et

¹ Ms. gr., reddunt in mala facta, sunt in morte.

² Ita Ms. Germanensis, et apud Cesarium, homil. 32. At in editis Am. Er. et Lov., discretionem.

(a) Alias, de sanctis 49.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Dubius est apud Lovanienses, spurius apud Berlinum et Vindlingum. Hæcere hic diutius nihil necesse est.

supra serm. 67, n. 4; de num. 3, Cesarii homil. 32, supra serm. 110, n. 5, et 9, 7 ex editis a Baluzio; de num. 6, vide supra serm. 210, n. 5.

quod ad regnum cœlorum statim cum exultatione corporis transferuntur; et cum Gentes horreant in ægitudine mortem, hi in ipsa morte consequantur perpetuam hæreditatem. Per passionem vero translationem magis credunt esse quam finem. Hæc est arcana sapientia, quæ in electis tuis, Domine, non persuasione colligitur; sed de tuis martyribus et de fonte divino virtutes oriuntur, quibus vivere Christus est et mori lucrum (Philipp. 1, 21), triumphantes in Christo, sua morte peccata lucrantes: quanquam qui in illo patitur, omnino non moritur. Confessionis enim mors non est, sed hæreditas vitæ. Martyrium est igitur indulgentia criminum, virtutum caput, occasio iustitiæ, Dominicæ passionis imitatio. O felicissimi martyres! renuntiantes sæculo maluerunt meliora novissima quam prima. Quorum denique consummatio justum initium facit.

2. *Diabolus nolens martyribus præstat coronas.* Divino tuo nutu, omnipotens Deus, gloriosissimi martyres Christi testes esse meruerunt. Victoriam quoque meditati, confessi sunt Christum in flagellis, in carceribus, in ergastulis, in solitudine. Justorum enim comes semper debet esse confessio. O inclyta beatorum animæ, et gloriosa victoria martyrum, inter quos devotissimæ femina simul sæculum sexumque vicerunt; præliantes cum diabolo, fortiores viris torquentibus exstiterunt, quæ carnifici gratias agentes erant sæventi! Ab omnibus enim fidem expectat Deus omnipotens magis quam mortem: sed diabolus qui confidentes odit, coronas præstat invitus. Facit martyres quos occidit: et cum Dei servos vincere contendit, contemnitur ipse, dum sævit. Liberalitas ergo tua, Deus, hæc tuis nobis martyria proposuit; ut adversarius quo Adam elusus est, a filiis Adæ constanter elidi monstraretur. Voluisti enim hominem non tantum de diaboli potestate eruere per fidem, sed inculcatorem ejus interficere per virtutem, ut qui gaudemus Christi sanguine mortui, facilius liberali ducentes martyria in Christo postea triumphemus coronati; per ipsum Dominum nostrum Jesum Christum, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO CCXXVII (a).

De Martyribus, IV (b).

1. *Martyrum segetes flumine sanguine et lacrymis irrigatæ.* Delectat videre campos segetum martyrum et confessorum, ubi oculi aspiciunt Angelorum. Fiorunt spica corporis Agni Dei, qui tollit peccata mundi. In campo sæculi cœperunt virescere campi martyrum, irrigati non fluentis aquarum, sed fluminibus lacrymarum. Quales et quantæ istæ spicæ sunt confessorum? Majores et minores, senes et juvenes, virgines et lactantes, sanguineo nutriti flumine Dei. Sed in iudicio Dei non sunt majores, vel minores; quia simul omnes protegent angelicæ Potestates. Jam videamus senes et juvenes, virgines ac lactantes pariter, et confessores. Vide Eleazarum nonaginta annorum senem, super juvenes luctatorem. Intuere juvenes illos septem fratres de utero consimiles, de..... (c) gratia compares, de crimine concordēs, quales spicæ floruerunt in unum? Quia ecce quam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum (Psal. cxxxii, 1)! Quis rigavit istas spicas in campo sæculi fluctuantis? Mater patiens et compatiens spicas testimonii sui consanguineo precum suarum fonte rigabat; et Dominus incrementum dabat, qui matrem et filios adjuvabat. Aspice et pueriles spicas martyrum tres pueros in camino flammarum. Vide et alias segetes, sub Herode preemptos infantes et martyres sine detrimento gaudentes. Plantatur ergo totus mundus spicis martyrum purpurantibus. Ambulabat beatus

(a) Alias, inter Vignerianos 18, in parte prima Supplementi.

(b) in Appendice nunc primum collocatur. Augustino in Romanis aliquot manuscriptis falso tribuebatur. Hunc ipsum sermonem Baronius nondum typis editum commemoravit in Notis ad Martyrologium 1 novembris.

(c) Forte supplendum, *fortitudinis*.

David inter istos purpureos campos rosea victoria coronatus: lætatur, pascitur oculis, et cantat vocibus pietatis, *Qui seminant, inquit, in lacrymis, in gaudio metent* (Psal. cxxv, 5). Vide ipsos seminatores, ipsos pariter et messores; sed per angelicas Potestates.

2. *Martyrum reliquiæ, velut spicæ sparse.* Quantis in locis istæ spicæ dispersæ sunt, quando ubique transferuntur reliquiæ martyrum ad medicinam infirmorum, et lumen cæcorum, et solemnitatem populorum, et ad misericordiam indigentium? Solvuntur modo gremia; sed non solvitur consummata corona. Velut spicæ sunt reliquiæ martyrum, quæ plantantur per totum mundum, incimi.... venit mes.... elestis mon... tum..... resurrectionis (a) spicæ ad manipulos suos; et videbis exercitus pretiosos, non dispersos in terra, sed collectos in patria sempiterna. In cœlo novo, et in terra nova lucebunt velut lampades in manibus Angelorum. Nonne quando eos impii iudices crudeli incendio cremabant, non quasi spicæ solvebantur? Modo ubi sunt? Collegit eos, qui ædificavit Jerusalem Dominus, et dispersiones Israel congregavit. Testis est ille campus de exercitu mortuorum. Nonne quasi spicæ erant caput et manus, pedes et ossa, articuli et nervi, carnes et cutes? Sonuit propheta clamantis una tuba; et collectis articulis, aristas facta est seges una, stupente cœlo et terra, multo clarius videtur Angelorum, quasi falcibus gaudiorum (Ezech. xxxvii). Colligentur de singulis locis, de terra et mari, de campo et profundo, de silvis et aquis, de faucibus bestiarum et de ventre belluarum: quando mare et terra reddent mortuos suos, et colligentur ossa ad ossa, spicæ ad gremia, et apparebit in Jerusalem messis pretiosa; quia ipsi sunt, qui laverunt stolas suas, et candidas eas fecerunt in sanguine Agni.

3. *Per resurrectionem adunabuntur.* De isto campo clamabat beatus David, *Qui seminant in lacrymis, in gaudio metent.* Vere stebant, quando lapsos lucebant, et infirmos lacrymis adjuvabant. Bona sanguinis rigua, ubi non cadunt grana per infinita tormenta. Lapidantur, et solidantur; nec grana decidunt, sed melius nutriuntur. Vide segetem corporis sancti Stephani lapidari, et grana fructus ejus penitus non quassari. Lapides illi sonabant, et ille ad cœlos apertos caput levabat: ubi panis vitæ fulgebant, ibi calamus Stephani testificando florebat. Sanguis fundebatur, sed constantia non solvebatur: nec lingua confundebatur, quia in fundamento Evangelii fortis inveniebatur. Vide, spicæ Isaïæ propheta serra acuta secabatur: et non solvebatur spica corporis, fidei constringente constantia. Quando enim messorum manibus gremia defecta bene cinguntur, manipuli non solvantur, sed integri jactantur ad carrum. Sic et corpora sanctorum gremia integra ad carrucam carnis Christi levantur: sic occurrunt Christo in nubibus, et regnabunt in splendoribus sanctorum cum eodem, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO CCXXVIII (b).

In festivitate virginum de lectione Evangelica.

1. *Quid prudentibus virginibus, quid fatuis intelligendum.* In lectione quæ nobis recitata est, fratres dilectissimi, audivimus Dominum dixisse, *Simile est regnum cœlorum decem virginibus, quæ acceptis lampadibus exierunt obviam sponso et sponsæ* (Matth. xxv, 1). Hoc si secundum litteram tantum intelligimus, nimium durum videtur et asperum. Absit hoc a sen-

(a) Forte, *repositæ in cimiteriis donec venit messis cœlestis, momentum scilicet resurrectionis. Tunc congregantur spicæ, etc.*

(b) Sine auctoris nomine fuerat cura Holstenii vulgatus in codice Regularum. Sed nomen Cesarii in veteri codice Carthusiæ Portarum et in Germanensi præfert. eique omnino stilius adjudicatur. Postremam ejusdem sermonis partem cuidam Cesarii epistole, quæ ad Germanos in Bibliotheca Patrum inscribitur, assutum librariorum errore reperies. De num. 3 vide Cesarii homil. 33.

sibus nostris, ut vel de domo cuiuscumque etiam pauperis christiani tam parvus numerus veniat ad vitam æternam. Et ideo quia nulla ratione secundum litteram intelligi debet, et revera ipse Dominus similitudinem esse dixit, requiramus quare quinque dicte sunt fatuæ et quinque prudentes. Illæ enim quinque prudentes significant omnes sanctos, qui cum Christo sunt regnaturi: et e contrario illæ quinque fatuæ figuram videntur habere christianorum malorum, qui sine operibus bonis de solo tantum christiano nomine gloriantur. Ideo autem et illæ fatuæ quinque, et illæ prudentes quinque dicuntur; quia quinque sensus in omnibus hominibus esse probantur, visus, auditus, gustus, odoratus, et tactus. Et quia per istos sensus velut per quasdam januas vel fenestras aut vita aut mors ingreditur ad animam nostram; de quibus et Propheta dixit, *Intravit mors per fenestras vestras (Jerem. ix, 21)*: ideo et ibi quinque virgines dicuntur prudentes, quæ istis sensibus bene utuntur; et ibi quinque fatuæ, quæ per istos quinque sensus magis mortem quam vitam excipiunt.

2. *Sensus quinque velut quinque virgines: qui corumpantur aut integritatem conservent.* Quomodo autem isti quinque sensus, velut quinque virgines, aut virginitatem custodiant, aut corruptioni subiaceant, diligentius requiramus. Si aliquis vir, aut aliqua mulier viderit aut filium, aut filiam, aut alienum servum aut ancillam, et ad concupiscentiam diligenter aspexerit; corrupta est una virgo: quia per oculos, id est, per fenestras corporis in secretum cordis venenum mortis intravit. Si vero aliquis sive religiosus sive laicus homines detrahentes, sermones etiam otiosos; et cantica luxuriosa vel turpia proferentes libenter audierit, et cum delectatione placido auditu susceperit; corrupta est alia virgo. Si autem non sit contentus mediocribus cibis, sed sumptuosas delicias quærat, si semper male loqui studeat; per iniquum gustum corrupta est tertia virgo. Quod si etiam odores peregrinos, ut hominibus ad luxuriam placere possit, diligenter inquirat; quarta virgo est violata. Si vero manibus suis aut filios aut filias alienas cum delectatione propter libidinem tangere voluerit, et vestimenta nimis mollia animo voluptuoso quæsierit; jam etiam quinta virgo corrupta est. Hoc enim ordine isti quinque sensus velut quinque virgines in hominibus corumpuntur. Et e contra, dum animæ sanctæ istos quinque sensus, id est, visum, auditum, gustum, odoratum et tactum, ab omnibus illicitis rebus refrenant, linguam suam ad ea quæ sunt licita vel legitima sobrie et caste relaxant, quinque sensuum virginitatem custodiunt. Ideo quinque virgines homines bonos significant; et aliæ quinque, eos qui mali sunt præfigurant.

3. *Virginitas sola nihil prodest.* Et revera, fratres charissimi, quid prodest viro vel feminae, clerico vel monacho, vel sanctimoniali, si in corpore virginitas custoditur, quando per malas concupiscentias cordis integritas violatur? Quid prodest in uno membro præferre castitatem, et in omnibus habere corruptionem? Nam et illi virgines qui Agnum sequuntur, si diligenter attenditis, non propter hoc sequuntur Agnum, quia solam virginitatem corporis servaverunt: denique cum dixisset, *Hi sunt qui se cum mulieribus non inquinaverunt; secutus adjunxit, Et non est inventum in ore eorum mendacium; sine macula sunt (Apoc. xiv, 4 et 5)*. Qui ergo de sola corporis virginitate gloriantur, diligenter attendant, quia si mendacium diligunt, cum illis sanctis virginibus Christum sequi non poterunt. Nulla ergo virgo de sola corporis virginitate præsumat; quia si inobediens fuerit aut linguosa, ab illo thalamo sponsi cælestis se noverit excludendam. Cum ergo virgo centesimum gradum teneat, et mulier conjugata tricesimum, melior tamen est casta et humilis conjugata, quam virgo superba. Illa enim caste et humiliter marito serviens tricesimum gradum possidet; virgini superbae nec unus remanebit: et in utrisque impletur quod ait

Psalmista, *Tu populum humilem salvum facies, et oculos superborum humiliabis (Psal. xvii, 28)*.

4. *Fidelis quisque virgo est et sponsa Christi.* Et quia totam Ecclesiam catholicam beatus Apostolus virginem vocavit, non solas in ea considerans corpore virgines, sed incorruptas omnium desiderans mentes, ita dicit, *Aptavi vos uni viro, virginem castam exhibere Christo (II Cor. xi, 2)*: non solum sanctimonialium, sed etiam omnium virorum vel mulierum animæ, si et castitatem in corpore, et in illis supra dictis quinque sensibus virginitatem servare voluerint, sponas se Christi esse non dubitent. Non enim corporum, sed animarum sponsus intelligendus est Christus. Et ideo, fratres charissimi, tam viri, quam feminae, tam pueri quam puellæ, si virginitatem usque ad nuptias servant, et per istos quinque sensus, id est, visum, auditum, gustum, odoratum, vel tactum, dum eis bene utuntur, suas animas non corrumpunt; in die iudicii apertis januis ad æternum sponsi thalamum feliciter merebuntur intrare. Illi vero, qui et corpora sua ante nuptias adulterina conjunctione corumpunt, et postea per totam vitam suam male vivendo, male audiendo, male loquendo, animas suas violare non desinunt; si eis dignæ fructus poenitentiae non subvenerit, clausis januis sine causa clamabunt, *Domine, Domine, aperi nobis: et audire merebuntur, Amen dico vobis, nescio vos unde sitis (Matth. xxv, 11, 12)*. Hæc ergo, fratres, si et clerici, et laici, et monachi, et sanctimoniales, et in conjugii positi fideliter et diligenter attendimus, et cum castitate corporis etiam integritatem cordis auxiliante Domino custodiamus, non cum fatuis projiciemur in tenebras exteriores; sed cum sapientibus ad spirituales nuptias intromissi audire merebimur, *Euge, serve bone et fidelis, intra in gaudium Domini tui (Ibid. 21)*. Quod ipse præstare dignetur.

SERMO CCXXIX (a).

In Dedicatione ecclesie vel altaris Consecratione, 1 (b).

1. *Quod in templis manufactis, id spiritualiter compleitur in nobis.* Quotiescumque, fratres charissimi, altaris vel templi festivitatem colimus, si fideliter ac diligenter attendimus, et sancte ac iuste vivimus, quicquid in templis manufactis agitur, totum in nobis spirituali ædificatione compleitur. Non enim mentitus est ille qui dixit, *Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos (I Cor. iii, 17)*; et iterum, *Nescitis quia corpora vestra templum sunt Spiritus sancti (Id. vi, 15)*. Quia vero nullis præceduntis meritis, sed per gratiam Dei mereamus fieri templum Dei; quantum possumus, cum ipsius adiutorio laboremus, ne Dominus noster in templo suo, hoc est, in nobis ipsis, inveniat quod oculos suæ majestatis offendat; sed habitaculum cordis nostri evacuetur vitis, et virtutibus repletur; claudatur diabolo, et aperiatur Christo; et ita laboremus, ut nobis bonorum operum clavibus januam regni cælestis aperire possimus. Sicut enim malis operibus, quasi quibusdam seris ac vectibus, vitæ nobis janua clauditur, ita absque dubio bonis operibus aperitur.

2. *Debita ad sacram synaxim præparatio. Decet quandoque ab ea se subducere.* Et ideo, fratres charissimi, unusquisque consideret conscientiam suam: et quando se aliquo crimine vulneratum esse co-

(a) Alias, de Tempore 232.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Cum Augustini nomine legitur in Romano Breviario in festo Dedicationis. Lovaniensibus tamen ambiguus fuit, falsus Verino et Vindingo. Quosdam isti in hoc et proxime sequenti sermone locos exagitant, innocuos sane et inculpato, si ex veri auctoris, quem illi nesciebant, Cæsarii videlicet sensu et mente expendantur. De num. 1 vide serm. 8, n. 4, et nox subseq. n. 3; de num. 2, Cæsarii sub fine homil. 13; de num. 3, Cæsari in fine homil. 10, et supra serm. 29, n. 4, et 116, n. 1; de num. 5, Cæsarii homil. 10, et in fine homil. 13; de num. 6, vide supra serm. 12, n. 4.

gnoverit, prius orationibus, jejuniis vel elemosynis studeat mundare conscientiam suam; et sic Eucharistiam præsumat accipere. Si enim agnoscens reatum suum, ipse se a divino altari subduxerit, cito ad indulgentiam divinæ misericordiæ perveniet: quia sicut *qui se exaltat humiliabitur*; ita e contrario *qui se humiliat exaltabitur* (*Matth. xxiii, 12*). Qui enim, sicut dixi, agnoscens reatum suum, ipse se humiliter ab altari ecclesiæ pro emendatione vite removevoleverit, ab æterno illo et cœlesti convivio excommunicari penitus non timebit.

3. *Crimen eam indigne percipientium. Criminis hujus pœna.* Rogo vos, fratres, diligenter attendite, si ad mensam cujuscumque potentis hominis nemo præsumit cum vestibus conscisiss et inquinatis accedere; quanto magis a convivio æterni regis, id est, ab altari Domini debet se unusquisque invidiæ vel odii veneno percussus, iracundiæ furore repletus, cum reverentia et humilitate subtrahere, propter illud quod scriptum est, *Vide prius reconciliari fratri tuo; et tunc veniens offeres munus tuum* (*Id. v, 24*); et iterum, *Amice, quomodo huc intrasti non habens vestem nuptialem?* Sic enim habet textus evangelicæ lectionis, quod quidam fecerit nuptias filio suo, et intraverit ut videret simul recumbentes; et videns ibi hominem non habentem vestem nuptialem, dixit ad eum, *Amice, quomodo huc intrasti non habens vestem nuptialem?* Et illo obmutescente, dixit ministris: *Ligate illi manus et pedes, et projicite eum in tenebras exteriores: ibi erit fletus et stridor dentium* (*Id. xxii, 1-13*). Ecce qualem sententiam merebitur audire, qui ad convivium nuptiale, id est, altare Domini, aut ebriosus, aut adulter, aut odium in corde retinens præsumit accedere. Avertat hoc Deus a nobis, fratres charissimi, et concedat mala ista aut nunquam velimus admittere; aut si admissa fuerint, sine ulla mora pœnitentia vel pace studeamus sanare, et largioribus elemosynis festinemus abluere, ne forte, si cum peccatorum vulneribus ante tribunal æterni Judicis venerimus, ab illa æterna Ecclesia, et ab illa cœlesti Jerusalem perpetua excommunicatione separemur.

4. *Excommunicatio temporaria et æterna. Pœnæ æternæ.* Considerate, rogo vos, fratres, si hodie aliquis a conventu Ecclesiæ hujus pro aliquo crimine projiciatur foras, in quanto dolore vel tribulatione erit anima sua? Et si intolerabilis dolor est de ista sancta Ecclesia foras projici; ubi ille qui projicitur, et manducare et bibere et cum hominibus loqui non potest¹, et habet spem ut iterum mereatur ad Ecclesiam revocari: putamus quantus dolor erit, si aliquis pro criminibus suis ab illa Ecclesia, quæ in cœlis est, a conventu Angelorum vel sanctorum omnium congregatione fuerit separatus; cui nec hoc solum sufficiet ad pœnam, quod foris projicitur, sed insuper in tenebris exterioribus æterno incendio concremandus includitur? Qui enim ab illa cœlesti Jerusalem excommunicari meruerit, non solum hanc pœnam habebit, quod nec manducare vel bibere poterit; sed etiam flammam infernalis sine ullo termino sustinebit, ubi est fletus et stridor dentium, ubi ululatus, lamentatio et pœnitentia sine ullo remedio; ubi est vermis ille qui non morietur, et ignis qui non exstinguetur (*Isai. lxxvi, 24*); ubi mors queritur, et non invenitur. Quare in inferno mors queritur, et non invenitur? Qui quibus in hoc sæculo vita offertur, et deditur accipere; in inferno querent mortem, et non poterunt invenire. Ibi erit nox sine die, amaritudo sine dulcedine, obscuritas sine lumine; ubi nec divitiæ, nec parentes, nec conjuges, nec filii, nec vicini poterunt subvenire; ubi nihil peccator inveniet, nisi quod de hoc sæculo caste et juste vivendo per elemosynarum largitatem transmiserit.

¹ In editis necnon in Ms. cb. desideratur particula, non, quæ in aliis manuscriptis reperitur. Excommunicati quippe a populi totius colloquio et convivio excluderentur, ut patet ex canone 49 concilii 2 Arelatensis, et ex can. 38 et 39 concilii Autissiodorensis.

5. *Merces digna communicantium. Mundities ad id requisita. Iniqui probantur animam non amare.* Hæc ergo cogitantes, fratres charissimi, tam casti, tam sobrii, et tam pacifici ad istud altare, Deo auxiliante, studeamus accedere, ut ab illo æterno altari non mereamur excludi. Qui enim ad istud altare casto corpore et mundo corde, cum munda et secura conscientia venerit, ad illud altare quod in cœlis est, felici transmigratione perveniet. Ad extremum, fratres charissimi, non est grave nec laboriosum quod suggero: hoc dico quod vos frequenter facere aspicio. Omnes viri, quando ad altare accessuri sunt, lavant manus suas, et omnes mulieres nitida exhibent linteamina, ubi corpus Christi accipiant¹ (a). Non est grave quod dico, fratres: quomodo viri lavant aqua manus suas; sic elemosynis lavent animas suas. Similiter et mulieres quomodo nitidum exhibent linteolum, ubi corpus Christi accipiant; sic corpus castum et cor mundum exhibent, ut cum bona conscientia Christi Sacramenta suscipiant. Rogo vos, fratres, numquid est aliquis, qui in arca sordibus plena velit mittere vestem suam? Et si in arca sordibus plena vestis non mittitur pretiosa, qua fronte in anima peccatorum sordibus inquinata Christi Eucharistia suscipitur? Et quia istis verissimis exemplis loqui cœpiimus, etiam et hoc quod bene notis insinuo. Non puto esse aliquem hominem, qui in arca sua, ubi pretiosas vestes habet repositas, acquiescat aut carbonem vivum aut qualemcumque scintillam includere. Quare hoc, fratres? Quia timet ne comburantur vestimenta, quibus in festivitate induitur. Rogo vos, fratres, qui in arca sua non vult scintillam ignis includere, quare in anima sua flammam iracundiæ non timet accendere? Sed quare hoc fiat, manifeste et evidenter cognoscimus. Ideo enim in arcam ignem non mittimus, quia diligimus vestem nostram: flammam vero iracundiæ ideo non extinguimus, quia non solum non diligimus, sed etiam odio habemus animam nostram, secundum id quod scriptum est, *Qui diligit iniquitatem, odit animam suam* (*Psal. x, 6*).

6. *Adhortatio.* Et ideo, fratres charissimi, exempla ista attentius cogitantes, arcellas interiores, id est, conscientias nostras, quantum possumus, cum Dei adjutorio custodire diligentius studeamus; ut cum dies judicii venerit, in illa æterna ac beata Ecclesia, ubi nunquam habitare poterit malus, et unde nunquam exiturus est bonus, non cum pannis veteribus foras in tenebras exteriores excludendi appareamus: sed stola immortalitatis induti, castitatis et justitiæ gemmis ornati, et elemosynarum luce vestiti, audire mereamur, *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi* (*Matth. xxv, 34*); et illud, *Euge, serve bone et fidelis, intra in gaudium Domini tui* (*Ibid., 21*). Ad quod gaudium vos Dominus sub sua protectione perducat, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO CCXXX (b).

In Dedicatione ecclesiæ vel altaris Consecratione, n (c).

1. *Festivitas hæc in gaudiis celebrata.* Sicut optime

¹ Ita editi et manuscripti, excepto tamen f. codice qui b c et infra habet, *induunt linteamina, cum corpus Christi accipiunt.*

(a) De hoc ritu concilium Autissiodorensis anni 578, can. 36, « Non licet mulieri nuda manu Eucharistiam accipere: » et can. 42, « Ut unaquæque mulier, quando communicat, dominicalem suam accipiat: quod si qua non habuerit, usque in alium diem dominicam non communicet. »

(b) Alias, de Tempore 253.

(c) In Appendice nunc primum collocatur. Dubius est apud Lovanienses, apud Verlinum et Viudingum sui positionis. Ejusdem auctoris est, cujus sermo superior. Confer ad sermones alios Casariacos. De num. 1 vide antecedentem serm. 229, n. 1, et supra serm. 112, n. 3; de num. 5, vide serm. superiorem, n. 1, et supra serm. 115, n. 3; de utroque, vide supra, serm. 10, n. 2, et 112, n. 5.

novit Saneitas vestra, fratres, consecrationem altaris hodie celebramus : et juste ac merito gaudentes celebramus festivitatem, in qua benedictus vel unctus est lapis, in quo nobis divina sacrificia consecrantur. Sed quando festivitates istas colimus, fratres charissimi, diligenter debemus attendere, et totis viribus laborare, ut quod in templis vel altaribus visibiliter colitur, in nobis invisibiliter compleatur : quia quamvis sancta sint templa quae videmus de lignis et lapidibus fabricari, tamen plus apud Deum pretiosa sunt templa cordis et corporis nostri; quia illa sunt ab homine carnali, ista ab artifice mundi. Templa de lignis et lapidibus humano ingenio componuntur; templa corporum ipsius coelestis artificis manu fabricantur : sicut scriptum est, *Manus tuae fecerunt me et plasnaverunt me (Psal. cxviii, 75)*; et iterum, *Prusquam te formarem in utero, novi te (Jerem. 1, 5)*. Nam quod templa succenduntur; ita e contrario qui charitatis luce repletus est, si negligens fuerit, cito refrigerat charitas, et cupiditas inardescit. Ergo nec ille desperet qui malus est; quia cito potest resurgere : nec ille qui bonus est, aut negligens remaneat, aut aliquid de sua virtute praesumat, ne gaudium suum convertatur ad luctum.

2. *Gaudium ei non est verum, cui nec cor purum nec corpus castum. Est enim diaboli domicilium.* Et ideo, dilectissimi fratres, castitatem corporis, puritatem cordis, cum Dei adjutorio, servare quantum possumus, studeamus. His enim rebus ignis in nobis charitatis vel compunctionis semper accenditur et nutritur. Qui enim nec castitatem custodit in corpore, nec puritatem tenet in mente, quoties sanctae solemnitates adveniunt, in corpore videtur habere gaudium, in corde non celebrat nisi luctum. Quale enim gaudium potest habere, in cujus anima multis vitiis occupata magis diabolus probatur habitare quam Christus? Quale gaudium potest habere anima quae iracundiae furore succenditur, cupiditatis nigredine obscuratur, superbiae amarissimo felle repletur, invidiae veneno percultur, luxuriae sordibus inquinatur?

3. *Deus in nobis habitare desiderat.* Nos vero, fratres charissimi, etiamsi nobis aliqua, ut solet fieri, peccata subrepunt, quantum possumus, cum Dei adjutorio laboremur, jejuniis, vigiliis, orationibus, eleemosynis mundare sordida, lapsa construere, templum Dei vivi reaedificare; ut veniens Dominus in nobis nihil inveniat quod oculos suae majestatis offendant : quia de ipso scriptum est, *Ecce sto ad ostium et pulso; si quis surrexerit et aperuerit mihi, intrabo et cenabo cum illo, et ille mecum (Apoc. iii, 20)*; et iterum, *Ego et Pater venimus, et mansio-nem apud eum faciemus (Joan. xiv, 23)*. Quam beata est illa anima, in qua Pater et Filius venientes non solum habitare vel manere, sed etiam cenare dignantur! Quod autem dixit, *Cenabo cum illo, et ille mecum*, scimus evidenter; quia apostolus Paulus ostendit, dicens, *Templum Dei sanctum est, quod estis vos (I Cor. iii, 17)*. Et per prophetam Dominus dicit, *Et habitabo, inquit, in eis, et inambulabo (Levit. xxvi, 12)*. Et quia, sicut ipsi vidistis, fratres, habitare et inambulare desiderat in nobis Deus, cum ipsius adjutorio ita cor nostrum studeamus bonis semper cogitationibus occupare, et corpora nostra ab omni sordide luxuriae munda vel casta jugiter custodire; ut Deum in nobis delectet habitare.

4. *Duo altaria in templo Salomonis. Sacrificium duplex a nobis exigit Deus.* In templo enim a Salomoue aedificato legimus duo altaria fuisse constituta, unum foris, aliud intus. In illo quod foris erat, animalium celebrabatur sacrificium : in illo vero altari quod intus erat, thymiamatis offerebatur incensum. Videamus ergo, fratres, ne forte in nobis duo sint altaria constituta, corporis scilicet et cordis nostri. Denique duplex a nobis sacrificium quaerit Deus : unum ut simus casto corpore, aliud ut mundo corde esedebam-

mus. Ergo in exteflore altari, id est, in corpore nostro offerantur opera bona; in corde odorem suavitatis redoleat cogitatio sancta. In altari cordis nostri jugiter quod est Deo placitum operemur. Tunc enim ordinem legitimum consecrationis altaris cum gaudio celebramus, quando altaria cordis vel corporis nostri munda et pura in conspectu divinae majestatis offerimus. Nam ne-cio qua fronte aut qua conscientia optat in altaris consecratione gaudere, qui in cordis sui altari non studet munditiam custodire. Nos vero, fratres charissimi, ita agere studeamus, ut semper festivitatem duplicem celebrare mereamur : et quomodo de templi vel altaris consecratione gaudemus, sic invisibiliter de corporis castitate vel animae puritate spirituale gaudium habere mereamur.

5. *Ignes duo, charitatis et cupiditatis.* Et hoc considerate, fratres, quod in illo altari, quod a Salomone legimus dedicatum, jugiter quotidianus ignis ardebat : quod utinam et in nobis pietas divina perficiat. Unde non solum orationibus, sed etiam bonis operibus placandus est Deus : ut in altari cordis nostri ignem suum semper accendat illum, de quo ipse dixit, *Ignem veni mittere in terram; et quid volo nisi ut accendatur (Luc. xii, 49)*? quia duo sunt ignes, cupiditatis scilicet et charitatis : et unus de parte Dei, alter de parte diaboli; unus devorans omnia mala, alter universa bona consumens. Consideret unusquisque conscientiam suam, et si in se videt ignem cupiditatis ardere, cum Dei adjutorio festinet extinguere; quia nihil in illo boni remanere poterit, quem ignis cupiditatis accenderit : sicut e contrario nihil in eo mali remanebit, in quo ignis arserit charitatis. Flamma enim cupiditatis in corde peccatorum, velut in altari sacrilego, devorans omnia bona, diabolo odorem suavitatis exhalat : in anima vero sancta, velut in sacrosancto altari, flamma charitatis quaecumque supervenerint mala consumens, Deo odorem suavitatis exhibet.

6. *Cujusque cor aut altare Dei, aut diaboli. Sacerdos legatus pauperum.* Et quia unuscujusque cor altare est aut Dei, aut adversarii, sicut jam dixi, attendat unusquisque conscientiam suam, et si cupiditatis igne consumitur, eleemosynarum refrigerio mitigetur; quia scriptum est, *Sicut aqua exstinguit ignem, ita eleemosyna exstinguit peccatum (Eccli. iii, 33)*. Qui ergo cupiditate consumitur, subtrahat a se opera mala, et quod bonum est exercere conetur. Qui vero flamma charitatis accenditur, semper bonis operibus augeatur, et nutriat in se ignem quem in eo Christus dignatur accendere (a). Sicut ille in quo cupiditatis ignis ardet, si ab opere malo cessavit, cito charitatis igne exardescit : hoc significat, quod si Deum in hoc mundo respicimus bonis operibus nostris, ille nos in futuro saeculo reficiet muneribus suis; secundum illud quod in Evangelio scriptum est, *Venite, benedicti, percipite regnum : qui esurivi, et dedistis mihi manducare (Math. xxv, 34)*; et, *Quamdiu fecistis, etc.* Ut ergo ab auditu malo, quo dicendum est, *Discedite a me, maledicti, in ignem aeternum (Ibid., 41)*, liberari mereamur, et illam desiderabilem vocem audire possimus, *Venite, benedicti, percipite regnum*; in nobis ipsis pacem cordis, vel castitatem corporis conservemus, et pauperibus largiores eleemosynas erogemus : quia non mentitur ille qui dixit, *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur (Id. v, 7)*. Iterum atque iterum, fratres charissimi, miseriam vobis peregrinorum et pauperum^a, sperau-

^a Forte addendum, *commendamus*.

(a) Illic sermo in editis clauditur. Quae vero sequuntur, ex manuscripto Vindocinensi tanquam a Cassio non aliena exscriptimus.

tes ut apud vos pro illis praevaleret supplicatio ista, et non sit inanis admonitio vel praedicationis nostra. Jubeat enim Christo legationem pauperum apud vos agimus: et si me pro pauperibus supplicentem Charitas vestra libenter audierit, orantem me pro vobis sine dubio Christus exaudiet. Inter vos et pauperes quasi mediatorem me posuit Deus: videtur mihi quod qualiter a vobis pro peregrinorum inopia audita fuerit deprecatio mea, taliter a Christo exaudietur oratio vestra; sicut et ipse promisit, dicens, *Dimittite, et dimittetur vobis, date, et dabitur vobis* (Luc. vi, 37, 38). Quod ipse praestare dignetur, qui vivit et regnat in saecula saeculorum. Amen.

SERMO CCXXXI (a).

In Dedicatione ecclesiae vel altaris consecratione, III.

Et de verbis III Regum cap. x. Sed et regina Saba, audita fama Salomonis, etc. (b).

1. *Ecclesiae variae figurae.* Recte festa Ecclesiae colunt, qui se Ecclesiae filios esse recognoscunt. Haec enim omnium credentium mater est, quae natos ad mortem, regenerat ad salutem. Haec est post Synagogam quidem vocata; sed ante Synagogam promissa. Haec enim jam in primo homine praefigurata est. Nam sicut ex Adae latere fabricata est Eva, ita ex Christi corpore et vulnere redempta crevit Ecclesia. Haec intra arcam diluvio exundante servata, crucis beneficium et Baptismatis mysterium praesignavit. Hanc Sara sterilis et desperata in senectute unico pignore fecunda praecinit: Ecclesia enim unicum, id est, dilectissimum Deo populum saeculo jam senescente progeniuit. Haec est regina illa de qua ad Dominum dicitur, *Astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato, circumamicta varietate* (Psal. xlv, 10); id est, diversarum circumdata pretioso decore virtutum.

2. *Eam regina Saba multimodis repraesentat. Dogmata Ecclesiae a Christo tradita.* Haec est illa regina quae venit a partibus Aethiopiae audire sapientiam Salomonis. Sed haec non tam ex una regione, quam ex universis mundi partibus reges paritura convenit, sicut etiam evangelista commemorat: *Regina austri venit a finibus terrae audire sapientiam Salomonis.* Venit Ecclesia ad redemptorem et eruditorem suum, ut de stultitia erroris doctrinam perciperet veritatis, de qua plenius, sicut audivimus, Regnorum scripsit historia, ita dicens: *Et ingressa regina Jerusalem cum multo comitatu et divitiis, cum camelis portantibus aromata, et aurum infinitum nimis, et gemmas pretiosas, venit ad Salomonem, et locuta est ei universa quae habebat in corde suo.* Ergo in figura reginae hujus Ecclesia venit ex Gentibus et a finibus terrae, imponens finem cupiditatibus vitisque terrenis; ut audiret sapientiam Salomonis, id est, veri pacifici Domini nostri Jesu Christi, qui fecit utraque unum, solvens inimicitias inter Deum et hominem in carne sua (Ephes. ii, 14). Venit post vetres et profanas superstitiones audire et discernere de fidei illuminatione et iudicio futuro, de animae immortalitate, de spe resurrectionis et gloriae. Venit ergo in Jerusalem cum multo comitatu, id est, non jam cum una tantum gente Judaeorum, sicut prius Synagoga solos habuit Hebraeos; sed totius mundi gentibus diversisque nationibus. Venit ergo exhibens munera digna Christo, aurum et

gemmas pretiosas; et hoc camelis portantibus, id est, ex Gentium populo venientibus, qui prius fuerant ex vitiorum foeditate distorti, et malorum onere curvi, ac peccatorum gravitate deformes. Cum his tanquam numeribus regina haec ingreditur ad pacificum regem Christum, exhibens fidei aurum, puritatis incensa pretiosa, splendoresque gemmarum, morum scilicet insignia et ornamenta virtutum. *Et locuta est ei universa quae habebat in corde suo*; id est, aperuit ei cor suum, manifestavit ei occulta conscientiae suae in confessione et poenitentiae praecedentium delictorum.

3. *Ecclesia miratur Christi sapientiam. In opificio mundi. In domo quam per incarnationem construxit. In cibo mensae suae: et qui Christi cibi.* Videamus quid agat haec regina. Videns, inquit, regina Saba omnem sapientiam Salomonis, et domum quam edificaverat, et cibos mensae ejus, et holocausta quae offerebat in domo Domini, non habebat ultra spiritum. Quid erat ratio, ut praepotens regina domum, expensas, et cibos regios tantopere miraretur? Ergo hoc loco aliqua majora nos oportet inquirere. Vidit ergo Ecclesia ex Gentibus congregata sapientiam Christi: id est, post carnalia instituta Gentilium, post humanam et animalem doctrinam philosophorum, accepit intellectum salutis et vitae, inspexit spiritualium mirabilia honorum, agnovit verum fabricatorem caeli ac terrae, et potentissimum humani generis Conditorem; de cuius sapientia dicitur, *Omnia in mensura et pondere et numero constituitis* (Sap. xi, 21). Vidit et domum quam edificaverat, id est, incarnationem hominis assumptam in quo habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter. Vidit et cibos mensae Salomonis, id est, illos de quibus Dominus dicebat, *Meus cibus est ut faciam voluntatem ejus qui me misit Patris* (Joan. iv, 34). Cibum enim Christi est salus nostra; reficitur caelestibus epulis, profectibus nostris. Cibus ejus sumus, dum acquisiti Ecclesiae in membra ejus corpusque transimus. Vel cibus ejus altaris Sacramenta caelestia sunt, de quibus dicitur, *Panem caeli dedit eis, panem Angelorum manducavit homo* (Psal. lxxvii, 24 et 25). Vidit et holocausta ejus, orationum sine dubio supplicationumque mysteria; et obstupuit, ubi vidit inestimabiles divitias Domini sui.

4. *Gloriam Domini cum viderit Ecclesia, dictis fatetur majorem.* — Dixitque ad regem: *Verus est sermo quem audieram in terra mea super sermonibus tuis et super sapientia tua: et non credebam narratibus, donec ipsa veni, et vidi oculis meis, et probavi quod media pars nuntiata mihi non fuisset. Majora sunt sapientia et opera tua, quam rumor quem audivi.* Cum ergo pervenerit regina haec sive Ecclesia, sive quaecumque anima sancta in aeternam Jerusalem, id est, visionem pacis, et ingressa fuerit beatam requiem et gloriam caelestium promissorum; multo plura et magnificentiora perspiciet, quam ei sunt in hac terra per sacra eloquia, per Prophetas atque Apostolos nuntiata. Nunc enim tanquam in speculo et in aenigmate, tunc autem oculis suis videbit, id est, facie ad faciem. Tunc beata et illustris anima inter stupendas remuneratoris sui constituta divitias, ineffabilibus reginae hujus verbis uti ad Deum poterit, dicens: *Verus est sermo quem audivi in terra mea super sermonibus tuis. Majora sunt opera tua, quam rumor quem audivi.* Et revera id quod parat Deum diligentibus se, fide non comprehenditur, spe non attingitur, charitate non capitur, desideria uti ad Deum transgreditur: acquiri potest, aestimari non potest. Habebit de perceptione fructuum, non habebit de satietate fastidium. Ad quae vos bona perducatur, qui vivit et regnat in saecula saeculorum. Amen.

(a) Alias, de Tempore 255.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Dubium relinquunt Lovanienses, rejiciunt Verlimus et Vindlingus ut falsum. Excusus est in bibliotheca Patrum inter sermones Eusebio adscriptos: sed ibi reperitur aliquanto prolixior.